

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΔΗΜΩΔΗ ΒΙΒΛΙΑ
ΚΑΙ
Η ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΑΥΤΩΝ ΕΠΙ ΤΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΒΙΟΝ
ΤΟΥ ΡΟΥΜΑΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΥΠΟ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Β. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ἐκ τῆς πλημμυρίδος τῶν βαρβάρων, οἵτινες συνεχωρεύθησαν μετὰ τῶν ἐκλα-
τινισθέντων Δακῶν, προέκυψεν εἰς τὰς πέρας τοῦ Δουνάβεως χώρας νέος λαός,
ὅστις βραδύτερον δεχθεὶς, ὅτι εἶναι φυλετικῶς λατινικῆς καταγωγῆς, ὠνόμασεν
ἑαυτὸν *Romanos* ἢ τοὶ Ρουμάνους¹⁾

Οὗτοι καὶ πάλαι μὲν ὑπέστησαν διὰ τῶν κατὰ τὴν Μικρὰν Σκυθίαν (Δοβρου-
τσάν) καὶ κατὰ μῆκος τοῦ Δουνάβεως ἰδρυμένων πυκνῶν ἑλληνικῶν πόλεων τὴν
ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλὰ κυρίως εἰπεῖν ὁ ἐκπολιτισμὸς αὐτῶν
εἶναι κατὰ μέγα μέρος ἔργον καὶ καύχημα τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ.

Βεβαίως ὑπῆρχον πρὸ πολλοῦ μετὰ τοῦ Βυζαντίου καὶ τῶν παραδουναβίων
χωρῶν σχέσεις στρατιωτικά, ἐμπορικά καὶ πνευματικά²⁾, ἀλλ' αὗται ἐνδυναμοῦν-
ται κυρίως ἀπὸ τοῦ 1359, ὅτε ἱδρύεται ἡ Μητρόπολις Οὐγγροβλαχίας. Πρῶτος
ἀρχιερεὺς τῆς Μητροπόλεως ταύτης ὑπῆρξε Ἕλλην, ὁ πρόην Βιτζίνης Ὑάκινθος
Κριτόπουλος, τὸν ὁποῖον ἀπέστειλε τὸ Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ἀντα-
ποκρινόμενον εἰς αἴτησιν τοῦ ἡγεμόνος τῆς χώρας Ἀλεξάνδρου³⁾.

Αἱ σχέσεις πρὸς τὸ Βυζάντιον γίνονται στενωτέραι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΕ'

1) Ἀντ. Δ. Κεραμοπούλλου, Τὶ εἶναι οἱ Κουτσόβλαχοι. Ἐν Ἀθήναις 1939, σελ. 43-45,
σημ. 1. Κατὰ τὸν καθηγητὴν κ. Ἀ. Χατζῆν τὸ ὄνομα Ρωμοῦνος προέρχεται ἐκ τοῦ ἑλλη-
νικοῦ Ρωμαῖος — Ρωμῖος — Ρουμῖος, σημαίνοντος τὸν χριστιανὸν (κατ' ἀνακοίνωσιν τοῦ κ. κα-
θηγητοῦ).

2) D. Russo, Elenizmul în România, ἐν Studii Istorice greco-române, Opere po-
stume, t. II, București 1939, pp. 501, 505, 518, ἐνθα παραπομπαὶ εἰς τὰς βυζαντινὰς πηγὰς.

3) Acta Patriarchatus Const., ἔκδ. Miklosich et Müller, Vindobonae 1860, vol. I,
pp. 383, 386.

αἰῶνος. Τότε εἰς τῶν υἱῶν τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Μίρτσεα ὑπηρετεῖ ὡς ἀξιωματικὸς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἰωάννου Παλαιολόγου (1425-1448), ἀνεψιὸς δέ τις αὐτοῦ μετέχει τοῦ κατὰ τῶν Τούρκων πολέμου καὶ διακρίνεται διὰ τὸν ἥρωϊσμόν αὐτοῦ. Ὁ δ' αὐτοκράτωρ ἀναγνωρίζας τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ξένου πρίγκιπος ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν αὐτοῦ «ἐν ἓκ τῶν μεγαλυτέρων πλοίων», διὰ νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ¹).

Ἀμέσως μετὰ τὴν ἄλωσιν (1453) οἱ ἡγεμόνες τῆς Μολδοβλαχίας συνδέονται μετὰ τῶν ἐκ Φαναρίου Ἑλλήνων, διότι ἔχουσι τὴν ἀνάγκην αὐτῶν. Γνωρίζουσι τὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἑλλήνων τούτων ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου καὶ τῆς Ὑψηλῆς Πύλης. Ὁ Ἀνδρόνικος Καντακουζηνός, ὡς καὶ ὁ πατὴρ αὐτοῦ, παύει καὶ διορίζει τοὺς ἡγεμόνας τῆς ἀρεσκείας αὐτοῦ 116 ὅλα ἔτη, πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ ἡ «φαναριωτικὴ περίοδος» εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν²).

Κατὰ τὸ ἔτος 1500 Ράδος ὁ Μέγας προσεκάλεσεν εἰς τὴν Βλαχίαν τὸν Ἑλληνα Μητροπολίτην Νήφωνα, ὁ ὁποῖος διοργάνωσε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐχειροτόνησεν ἐπισκόπους³).

Πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἀρχίσει ἐν Μολδοβλαχίᾳ ἡ συνήθεια νὰ ἀφιερώνωσι μοναστήρια εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους, τὸν Ἅγιον καὶ τὴν Μεγάλην τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν. Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Νεάγκου Μπασαράμα (1514) σημειοῦται μεγάλη εἰσροὴ Ἑλλήνων κληρικῶν εἰς τὰς παραιοτάτους χώρας. Ὁ Πατριάρχης Θεόληπτος καὶ οἱ Μητροπολῖται Σεργῶν, Σάρδεων, Μυρσείας καὶ Μελιτηνῆς μετέβησαν εἰς τὴν Βλαχίαν, διὰ νὰ παρακολουθήσωσι τὰ ἐγκαίνια τοῦ περιφήμου ναοῦ τοῦ μοναστηρίου τοῦ Arges, τὸν ὁποῖον Ἕλληνες ἐξωγράφησαν κατὰ τὴν βυζαντινὴν τεχντροπίαν⁴).

Τὸ πρῶτον σχολεῖον εἰς τὴν χώραν ιδρύθη ὑπὸ τοῦ ἐκ Σάμου Ἰακώβου Ἡρακλείδου Βασιλικοῦ⁵), ὅστις ἐγένετο ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας (1561-1564). Ἡ διάδοσις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἶναι μεγάλη κατὰ τὸν ΙΣ' αἰῶνα, κορυφοῦται δὲ κατὰ τοὺς δύο ἐπομένους αἰῶνας⁶).

Ἡ εἰσροὴ Ἑλλήνων ἐκ τῶν μεσημβρινῶν χωρῶν τῆς ἑλληνικῆς χερσονήσου,

1) Δούκας, ἔκδ. Βόννης, σ. 201-202.

2) Hurmuzaki, Documente, vol. XI, București, 1900, pp. 373-374.

3) Viața și traiul Sf. Nifon, ed. Iosif Naniescu și Erbiceanu, București, 1888, p. 37.

4) Viața Sf. Nifon, ἔ. ἀ. p. 115.

5) Sincai, Cronica Românilor, Iași 1854, vol. II, p. 214. V. A. Urechia, Istoria Școalelor, t. I, București 1892, p. 5, t. IV, αὐτόθι 1901, p. 6.

6) C. Erbiceanu, Priviri istorice și literare asupra epocii Fanariotice, Anal. Acad. Rom. Ser. II, t. XXIV, București 1901, p. 83.

τῆς Δυτ. Μακεδονίας, τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος εἰς τὴν πλουσίαν Βλαχίαν ἐνισχύεται τότε μέγας. Ὡς λέγει ὁ κ. Ἀ. Κεραμόπουλος, τὰ «ἐνδοκρατικά» ταξίδια ἐπὶ Τουρκίας ἦσαν συχνὰ ἄνευ πολιτικῶν δυσχερειῶν μεταξὺ Β καὶ Ν»¹⁾ καὶ αἱ ἑλληνικαὶ παροικίαι ἀνὰ τὴν Μολδοβλαχίαν πυκνοῦνται.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπίδρασις ἐπὶ τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ γίνεται ἐντονωτέρα.

Ὡς πρῶτα ἑλληνικὰ σχολεῖα δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὰ λειτουργήσαντα εἰς τὰ μοναστήρια. Οἱ Ἕλληνες μοναχοὶ ἐδίδασκον ἐκεῖ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα τὰ τέκνα τῶν ἐντοπίων καὶ τῶν ἀποίκων Ἑλλήνων. Αἱ ἑλληνικαὶ Ἀκαδημίαι τοῦ Ἰασίου καὶ τοῦ Βουκουρεστίου ἰδρύθησαν πρὸ τῆς Φαναριωτικῆς ἐποχῆς, ἡ ὁποία ἀρχίζει κατὰ τὸ ἔτος 1709 καὶ λήγει κατὰ τὸ 1821, καὶ τοῦτο ἔχει σημασίαν, διότι ἡ χώρα εἶχε στραφῇ πρὸς τὸν ἑλληνισμόν πολὺ πρὸ τοῦ 1709, ὅποτε διορίζεται ὁ πρῶτος Φαναριώτης ἡγεμὼν Νικόλαος ὁ Μαυροκορδάτος²⁾.

Οἱ Φαναριῶται ἔδωκαν εἰς τὴν χώραν καὶ ἐκπαίδευσιν Πανεπιστημιακὴν. Ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα διήνοιξαν τοὺς πνευματικούς ὁρίζοντας τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα Βλάχων, Σέρβων, Βουλγάρων καὶ Ἀλβανῶν³⁾.

Ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν ἀξιόλογοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους ἐδίδασαν ἐκεῖ καὶ ἐπρό-
 νησαν τοὺς βουρβέους ἡμῶν γέγονας διὰ τοῦ φαιτός τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τοῦ
 ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. «Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἑκατὸν τεσσαράκοντα καὶ ἑνὸς Ἑλλή-
 νων λογίων, τοὺς ὁποίους συνήνησα κατὰ τὰς μελέτας μου, γράφει ὁ Ρουμάνος
 θεολόγος καὶ ἱστοριοδίφης C. Erbiceanu, περὶ τοὺς δέκα πέντε ἦσαν φιλόλογοι,
 δέκα διδάκτορες τῆς φιλοσοφίας καὶ δώδεκα ἰατροί. Πολλοὶ τούτων ἦσαν διδάκτο-
 ρες ἐνίοτε καὶ εἰς δύο ἐπιστήμας»⁴⁾.

Ἐκ τῆς παρουσίας τοιούτων διδασκάλων γίνεται κατανοητὸν τὸ γεγονός, ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν ἐντοπίων Βλάχων καὶ Μολδαβῶν ἐγνώριζον τὴν ἑλληνικὴν τόσον καλῶς, ὥστε ἔγραψαν πολὺτιμα ἔργα εἰς τὴν γλῶσσαν μας⁵⁾.

Τότε ἐσημειώθη καὶ ἄλλως ἡ ἀγαθοεργὸς ἐνέργεια τοῦ ἑλληνισμοῦ ὑπὲρ τοῦ ρουμανικοῦ ἔθνους.

¹⁾ Ἀντ. Δ. Κεραμοπούλλου, ἔ. ἀ. σ. 69.

²⁾ Const. Erbiceanu, Cronicarii greci κλπ., Bucuresci 1888, p. XIV.

³⁾ Const. Erbiceanu, Bărbații culti greci și români și profesorii din Academiile din Iași și București din epoca zisă fanariotă, Anal. Acad. Rom. Ser. II, t. XXXVII, Bucu-
 rești 1905, pp. 142-3. Πρβλ. καὶ Γρηγ. Παπαδοπούλου, Περὶ τοῦ ἐν Βλάχοις Ἑλληνισμοῦ,
 Πανδώρα, 10 (1860) σ. 169-176 καὶ 193-204, ἔνθα γίνεται λόγος καὶ περὶ τῆς ἑλληνικῆς
 ἐκπαιδεύσεως ἐν Μολδοβλαχίᾳ, καὶ ἰδίᾳ σ. 200.

⁴⁾ C. Erbiceanu, Bărbații culti greci și români κλπ. ἔ. ἀ. pp. 141-142.

⁵⁾ C. Erbiceanu, Cronicarii greci, ἔ. ἀ. p. XXXVI.

Μέχρι τοῦ ἔτους 1561 ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ Κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἦτο ἡ σλαβική, ἐπειδὴ ὁ ἐκχριστιανισμὸς τῶν Ρουμάνων ἐγένετο, ὡς καὶ τῶν Σλάβων, ὑπὸ τῶν Μεθοδίου καὶ Κυρίλλου καὶ ἀρχικῶς αἱ Γραφαὶ καὶ τὰ λοιπὰ ἐκκλησιαστικά βιβλία ἐγένοντο καὶ ἐκεῖ γνωστὰ ἐκ τῶν μεταφράσεων εἰς τὴν σλαβονικήν. Ἐκ τούτου ἐξηκολούθει ἕως τότε ἡ λειτουργία νὰ τελεῖται εἰς τὴν σλαβικήν, εἰς αὐτὴν δ' ἐγράφοντο τὰ παντὸς εἶδους θρησκευτικά, ἱστορικά καὶ φιλολογικά ἔργα, ὡς καὶ τὰ ἑγγραφα τῶν ἡγεμόνων. Τοσαύτη ἦτο ἡ δύναμις τῆς παραδόσεως τῆς γλώσσης ταύτης, ὥστε, καὶ ὅτε ἤρχισαν οἱ Ρουμάνοι νὰ γράφωσιν εἰς τὴν πατριὸν γλῶσσαν, μετεχειρίσθησαν τὸ Κυριλλικὸν ἀλφάβητον, τὸ ὁποῖον μόλις πρὸ ἑνὸς περίπου αἰῶνος ἀντικατεστάθη διὰ τοῦ λατινικοῦ.

Ἡ πρώτη σοβαρὰ προσπάθεια τῆς εἰσαγωγῆς τῆς ρουμανικῆς γλώσσης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀνελήφθη ὑπὸ τοῦ Ἑλλήνος διακόνου Κορεσσίου, καταγομένου ἐκ Χίου¹⁾, ὁ ὁποῖος μεταβὰς ἐκ Τεργκοβίστης εἰς Μπρασόβ τῆς Τρανσυλβανίας ἐξετύπωσε πλεῖστα ἐκκλησιαστικά βιβλία εἰς τὴν ρουμανικήν.

Οἱ φιλέλληνες καὶ χριστιανικώτατοι ἡγεμόνες Ματθαῖος Μπασσαράμπας (1633-1654) καὶ Βασίλειος Λούπου (1633-1653) ὑπεστήριξαν τὴν κίνησιν, τὴν τείνουσαν εἰς τὴν ἀποβολὴν τῆς σλαβικῆς ἐκ τῆς Ἐκκλησίας²⁾. Ἐπὶ τῶν ἡγεμόνων τούτων καὶ νομικοὶ κώδικες συνετάχθησαν ἐπὶ τῇ βάσει ἑλληνικῶν προτύπων εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν³⁾.

Οὕτω κατηργήθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ χρῆσις τῆς σλαβικῆς γλώσσης εἰσηγήσει καὶ ἐνεργείᾳ τῶν Ἑλλήνων καὶ διεπλάσθη ἡ γλῶσσα τοῦ τόπου ὑπὸ τὴν πρω-

1) Τοῦτον Ρουμάνοι τινὲς φιλόλογοι καὶ ἱστορικοί, ὡς ὁ *N. Iorga*, ἐσφαλμένως δὲν νομίζουσιν Ἑλληνα, *Κ. Ἀμάντου*, Γεώργ. Κορέσσιος, *Ἀθηνᾶ*, 46 (1935) σ. 203.

2) Ὁ Μητροπολίτης Μολδαβίας Δοσίθεος (1670-1686) μετέφρασεν ἐμμέτρως εἰς τὴν ρουμανικὴν τὸ Ψαλτήριον τοῦ Δαυὶδ καὶ ἐξετύπωσεν αὐτὸ εἰς τὸ ἐν Ἰασίῳ τυπογραφεῖον, τὸ ὁποῖον ἐστάλη ἐκεῖ ἐκ Μόσχας. Ἐν Βλαχίᾳ ὁ ἡγεμὼν Σερμπὰν Καντακουζηνὸς (1678-1688) προέβη εἰς τὴν μετάφρασιν τῆς Βίβλου ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ρουμανικὴν, ἀναθέσας τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὸν Ἑλληνα Μητροπολίτην Γερμανὸν καὶ τοὺς ἑλληνικῆς καταγωγῆς ἀδελφοὺς Γκρετσέανου (*I. Bianu - N. Hodos*, *Bibliografia Românească Veche*, vol. I, București 1903, p. 286). Ἐπίσης Ἀνθιμος ὁ ἐξ Ἰβηρίας συνέγραψε ρουμανιστὶ ὠραιότατα κηρύγματα (*predici*), ὁ δὲ Συμεὼν Στεφάν, Μητροπολίτης τῆς Alba Julia (Ἀσπρόκαστρον) ἐξετύπωσε ρουμανιστὶ τὴν Καινὴν Διαθήκην, ἐν τῷ Προλόγῳ τῆς ὁποίας ὑπεδείκνυε τὴν ἀνάγκην τοῦ σχηματισμοῦ ρουμανικῆς φιλολογικῆς γλώσσης. Ἐν Μολδαβίᾳ τὰ πρῶτα χρονικὰ ἐγράφησαν εἰς τὴν σλαβικήν, ἀλλὰ κατὰ τὸν ΙΖ' αἰῶνα ἤρχισαν νὰ μεταφράζωνται ρουμανιστί. Ὁ Γρηγόριος Οὐρέκε εἶναι ὁ πρῶτος χρονογράφος, ὁ ὁποῖος ἔγραψεν εἰς τὴν ρουμανικὴν ἐπὶ Βασιλείου Λούπου.

3) *I. Bianu - N. Hodos*, ἔ. ἀ. pp. 157, 190, 193 καὶ 200.

τοβουλίαν καὶ κατεύθυνσιν τῶν Μαυροκορδάτων. Ἐκτοτε καὶ οἱ ἐντόπιοι ἄρχοντες, οἱ ὅποιοι ἕως τότε οὐδὲ τὸ ὄνομα αὐτῶν νὰ χαράξωσι δὲν ἠδύναντο, ἐπεδόθησαν εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν γλώσσης.

Οὕτως ὁ ἑλληνισμὸς ἔδωκεν ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ πεδίου ἐν Ρουμανίᾳ μάχην κατὰ τοῦ σλαβισμού καὶ ἐνίκησε νίκην λαμπράν. Διὰ τῆς νίκης αὐτοῦ ταύτης προσέφερεν ἅμα εἰς τὸ ρουμανικὸν ἔθνος ὑπηρεσίαν ἀνυπολόγιστου ἀξίας, διότι σὺν τοῖς ἄλλοις ἐξέθρεψε καὶ προήγαγε τὴν ἐθνικὴν τῶν Ρουμάνων συνείδησιν ¹⁾.

Ἀπὸ τοῦ Κορεσσίου ἄρχεται ἡ διαμόρφωσις ἐθνικῆς φιλολογίας ἐν Ρουμανίᾳ. Καὶ γενικῶς οἱ Φαναριῶται διὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν Σχολείων δὲν ἐπέδιδωξαν τὸν ἐξελληνισμὸν τῶν ὑπ' αὐτῶν διοικουμένων χωρῶν, ἀλλ' ἐπολέμησαν τὴν σλαβικὴν ἐπιρροήν, ἡ ὁποία, ἀντὶ νὰ ὀδηγῇ πρὸς τὴν πρόοδον τοῦ τόπου, παρημποδίζε ταύτην. Ἐν ᾧ δ' ἐκαθάριζον τὸ ἔδαφος καὶ τὸ παρεσκευάζον διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐθνικῆς τῶν Ρουμάνων γλώσσης καὶ φιλολογίας, ἤνοιγον συγχρόνως τὸν ὁρίζοντα πρὸς τὸ φῶς τῆς ἀνωτέρας, τῆς ἀνθρωπιστικῆς παιδείας, τῆς μεταδιδομένης διὰ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ἡ καλλιέργεια καὶ καρποφορία τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἀντικατέστησε τὴν πτωχὴν καὶ δεισιδαίμονα σλαβικὴν μάσφωσιν δι' ἑτέρας ὑψηλότερας καὶ φωτεινότερας.

Οἱ Ἕλληνες εἰσάγουσι τώρα τὸν Ὅμηρον, τοὺς τραγικοὺς ποιητάς, τὸν Πλάτωνα καὶ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ ἐκ παλαιότητος στοιχεῖα ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐν τῇ Δύσει ἀνάπτυξιν τῶν ἐπιστημῶν. Βεβαίως δὲν προεκλήθη εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας κίνησις πνευματικὴ παρομοία πρὸς τὴν ἐν Ἰταλίᾳ, ἀλλ' ὅμως ἡ ἑλληνικὴ παιδεία ἀπηλευθέρωσε τὰ πνεύματα ἀπὸ τὴν δουλείαν τοῦ σλαβισμού, διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῶν κλασσικῶν σπουδῶν καὶ τῆς ἐπιστήμης τῆς Δύσεως ²⁾.

Ἐκτὸς τῆς παιδείας οἱ Ἕλληνες ἔδωκαν εἰς τὸν τόπον δικαιοσύνην. Ποῖος ἄγνοεῖ τὸ «Συνταγμάτιον» τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ τοὺς νομικοὺς κώδικας τῶν ἡγεμόνων Καρατζᾶ καὶ Καλλιμάχη; Πλὴν τούτου ἀνέπτυξαν τὴν συγκοινωνίαν, τὴν βιομηχανίαν, τὴν τυπογραφίαν καὶ ἐφρόντισαν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῶν χωρικῶν.

Ἡ πρώτη σοβαρὰ θεατρικὴ κίνησις πρὸ τοῦ 1821 ἀνήκει εἰς τὴν πρωτο-

¹⁾ Ὁ C. Erbiceanu ἐν Discurs rostit κλπ., Iași 1885, p. 35, γράφει: «Οἱ Ἕλληνες ἔψαλλον παρ' ἡμῖν εἰς ὅλους τοὺς τόνους τὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας καὶ τὸν ἔρωτα πρὸς τὴν πατρίδα. Ἦτο δυνατόν καὶ οἱ Ρουμάνοι νὰ μὴ συγκινῶνται καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ μὴ αἰσθάνωνται τὸ ἴδιον αἶσθημα τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερίας;».

²⁾ D. Russo, Elenizmul în România, ἐν Studii Istorice greco-române, Opere postume, t. II, București 1939, p. 538.

βουλίαν τῶν μαθητῶν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων τοῦ Ἰασιίου ὑπὸ τὸν Γορδελαῖν ὡς καὶ εἰς τὴν πριγκίπισσαν Ραλλοῦν Καρατζᾶ καὶ τὸν Κωνσταντῖνον Κυριακὸν-Ἀριστίαν εἰς τὸ Βουκουρέστιον.

Ἡ ἑλληνικὴ ἐπανάστασις τέλος ἤρχισεν ἀπὸ ἐκεῖ, διότι τὸ ἔδαφος ἦτο πρόσφορον καὶ ἡ Φιλικὴ Ἑταιρεία εἶχε τεραστίαν διάδοσιν. Καὶ ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ὁ ἡγέτης τῶν Βλάχων Θεόδωρος Βλαδιμηρέσκος ἐφάνη πιστὸς εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς ἐλευθερίας, βραδύτερον ἀπεδείχθη προδότης τοῦ Ὑψηλάντου καὶ ἀφωσιωμένος εἰς τοὺς Τούρκους. Διὰ τῆς στάσεως αὐτοῦ ταύτης καὶ τῆς παρομοίας πολιτείας τῶν ἡγητόρων τῶν ἄλλων βαλκανικῶν γειτόνων, ἡ δουλεία εἰς τὰς χώρας αὐτῶν συνεχίσθη, ἐνῷ ὁ ἑλληνικὸς ἀγὼν ἐπέτυχεν, ἔστω καὶ ἂν μικρὸν μόνον τμήμα τῆς ἡρωϊκῆς Ἑλλάδος ἀπληθευρώθη τότε μετὰ τόσας θυσίας.

Μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821 ὁ ἑλληνισμὸς ἐξηκολούθησε νὰ ὑπηρετῇ τὰς παριστρίους χώρας, ἀνεπισήμως τώρα. Ἑγεμόνες Ἕλληνες δὲν ὑπάρχουσι πλέον, ἀλλ' Ἕλλην, ὁ Ἀπόστολος Ἀρσάκης¹⁾ εἰσάγει πρῶτος κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα τὸν νόμον τῆς ἀπαλλοτριώσεως τῶν μεγάλων κτημάτων, παρέχων οὕτω γῆν εἰς τοὺς ἀκτήμονας χωρικοὺς²⁾ καὶ διὰ τῶν προτύπων εἰς καλλιέργειαν κτημάτων αὐτοῦ γίνεται ἀληθὴς ἀναμορφωτικὸς τοῦ τόπου.

Τὸ Ραλέζιον, ἡ Βρατσία, ὁ Σουλίνας, ἡ Κωνσταντζα ἀνθοῦσι διὰ τῶν Ἑλλήνων ἐμπόρων, βιομηχάνων, ἐφοπλιστῶν, ἱατρῶν καὶ τραπεζιτῶν, προσφέρουσι δὲ εἰς τὸ ρουμανικὸν Κράτος ἀξιόλογον τὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτιστικὴν αὐτῶν συμβολήν. Ὁ Δούναβις ἦτο σχεδὸν ἑλληνικὸς μέχρι τοῦ 1900, διότι τὰ περισσότερα πλοῖα, τὰ ὁποῖα τὸν διέπλεον, ἔφερον τὴν γαλανόλευκον.

Καὶ ὅμως παρὰ τὰς τοσαύτας καὶ τοιαύτας πάλαι καὶ ἐπ' ἐσχάτων ὑπηρεσίας αὐτοῦ ὁ ἑλληνισμὸς, ἀντὶ ν' ἀπολαμβάνη συμπαθειῶν καὶ εὐγνωμοσύνης, πάντοτε ἀντιμετωπίσθη εἰς τὰς παριστρίους χώρας ἐχθρικῶς.

¹⁾ Ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν εὐεργέτης ἱατρὸς Ἀπόστολος Ἀρσάκης (1789-1869) ἐχρημάτισεν ὑφυπουργὸς ἐν Βλαχίᾳ ὑπὸ τοὺς ἡγεμόνας Ἀλέξανδρον Γκίκαν καὶ Ἀλέξανδρον Κούζαν. Κατὰ τὸ 1849, ἐπὶ ρωσικῆς κατοχῆς, διωρίσθη ἰδιαίτερος γραμματεὺς παρὰ τῷ στρατηγῷ Duhamel. Οὗτος ἐξελέγη ἐπανειλημμένως βουλευτής. Εἰς τὴν πρώτην μετὰ τὴν ἔνωσιν τῶν Πριγκιπάτων τῆς Μολδοβλαχίας Κυβέρνησιν (1861) ὑπὸ πρωθυπουργὸν τὸν ἑλληνικῆς καταγωγῆς Μπάρμπον Καταρτζῆν ὁ Ἀρσάκης ἔλαβε τὸ χαρτοφυλάκιον τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων, ἔπειτα δὲ καὶ τὴν προεδρίαν τῆς Κυβερνήσεως. D. Rosetti, Dicționarul contimporânilor din România (1800-1898), București 1898, p. 14.

²⁾ Πρβλ. τὸ ἔργον: *Questiunea proprietății inaintea adunărilor legislative de Ap. Arsake*, București, Imprimeria Adolf Ulrich, 1860, pp. 1-53. Τὸ σπάνιον τοῦτο ἔργον εὐρίσκεται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας ὑπὸ ἐπίσημα I. 138403. Βλ. καὶ γαλλικὴν μετάφρασιν αὐτόθι, pp. 1-56, ἀριθ. I. 43702.

Οἱ ἐντόπιοι χρονογράφοι κατεδίκασαν τοὺς Ἑλληνας ἡγεμόνας, τοὺς ὁποίους ἐχαράκτηρισαν ὡς ἐκμεταλλευτὰς τῆς ρουμανικῆς χώρας, δολίους καὶ ὑποκριτάς. Βεβαίως οἱ Φαναριῶται, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη σύγχρονος ἐξουσία, ἐφορολόγουν ἀσκοῦντες πίεσιν ἐπὶ τῶν χωρικῶν. Ἀλλὰ μήπως οἱ ἐντόπιοι ἡγεμόνες ἦσαν ἡπιώτεροι τῶν Φαναριωτῶν; Ὁχι βεβαίως. Ὁ λαὸς ἐφορολογεῖτο περισσότερο ἢ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ δὲ κακὴ συμπεριφορὰ ἐλαχίστων ἐκ τῶν ἡμετέρων¹⁾ δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἀφορμὴ δυσφημήσεως καὶ μίσους καθ' ὅλων γενικῶς τῶν Ἑλλήνων.

Εἰς τὴν δρᾶσιν, τὴν ὁποίαν Ἕλληνες ἡγεμόνες, ἑλληνικὴ Ἐκκλησία καὶ ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἀνέπτυξαν ἐν Ρουμανίᾳ ἐπ' ὠφελείᾳ τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ, πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ ἑλληνικοῦ δημῶδους βιβλίου. Ἐνῶ δηλονότι αἱ τάξεις τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν πλουσίων Ρουμάνων, γαλουχούμεναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ἐγεύοντο τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ ἠσκούντο εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, τὰ κατώτερα λαϊκὰ στρώματα, ἅμοιρα ἀνωτέρας παιδείσεως, ἐπεδίδοντο μετὰ ζήλου εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μεταφραζομένων δημῶδων κειμένων, τὰ ὁποῖα κυκλοφοροῦντο, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, χειρόγραφα. Μὲ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ χρόνου αἱ ρουμανικαὶ αὗται μεταφράσεις διεσκευάζοντο καὶ διεδίδοντο ἀπόκληροι ἢ τμηματικῶς ἀπὸ τὴν χώραν.

Ἡ διάδοσις αὕτη τοῦ ἑλληνικοῦ δημῶδους βιβλίου εἰς τὴν Ρουμανίαν, κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα ἀποτελεῖ σημαντικὸν κεφάλαιον τῆς ἱστορίας τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως εἰς τὰς παραδουναβίους χώρας, ἐνδιαφέρει δὲ τὸ μὲν ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας, οἵτινες, ἂν καὶ ἐν δουλείᾳ διατελοῦντες, ἐφωτίζομεν καὶ ἐξεπολιτίζομεν τοὺς βορείους γείτονας, τὸ δὲ τοὺς Ρουμάνους, οἵτινες διὰ τῆς μελέτης τῶν πολυαρίθμων χειρογράφων καὶ ἐντύπων κειμένων τῆς δημῶδους φιλολογίας, τῶν κυκλοφορουμένων ἐν τῇ πατρίδι αὐτῶν, ὀφείλουσι νὰ λάβωσι σαφῇ γνῶσιν τῶν μέσων, δι' ὧν ἐξετράφη πνευματικῶς εἰς τὰ πρῶτα βήματα τῆς ἀναμορφώσεως αὐτοῦ ὁ ρουμανικὸς λαὸς καὶ ν' ἀναγνωρίσωσι μετὰ παρησίας τὰς ὄντως πολυτίμους ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας προσέφερε διὰ τούτων εἰς τὸ ρουμανικὸν ἔθνος ὁ ἑλληνισμός.

Εὐτυχήσας νὰ ἐργασθῶ ἐπὶ δεκαετίαν (1936-1946) εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἑλληνοπαίδων, τῶν φοιτῶντων εἰς τὰ Ἐκπαιδευτήρια τῆς ἑλληνικῆς Κοινότητος Βουκουρεστίου καὶ νὰ γνωρίσω ἐν τῇ περιόδῳ τῶν τελευταίων ἐθνικῶν περιπετειῶν τὴν ἀγωνίαν, ἀλλὰ καὶ τὴν ὑπερηφάνειαν τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς τῶν ἀποδήμων Ἑλλήνων διὰ τὰς ἐνδόξους νίκας καὶ θυσίας τῆς Μητρὸς Πατρίδος, ἔσχον συγχρόνως τὴν εὐκαιρίαν νὰ μελετήσω τὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐν Ρουμανίᾳ ἐπιδράσεως καὶ νὰ

¹⁾ Δ. Β. Οἰκονομίδου, Περὶ Γεωργίου Σταυράκογλου, Ἀρχεῖον Θρακικοῦ λαογραφικοῦ καὶ γλωσσικοῦ Ὑπασκουροῦ, ἔτ. ΙΔ'. Ἐν Ἀθήναις 1947-48, σ. 95 κέ.

ξευνήσω ιδιαιτέρως τὰ δημώδη βιβλία, τὰ ἐν χειρογράφοις καὶ ἐντύποις ἀποκείμενα ἐν ταῖς βιβλιοθήκαις τῆς ρουμανικῆς πρωτεύουσας.

Προβαίνων κατωτέρω εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν δημωδῶν τούτων βιβλίων καὶ τὴν ἀπακρίβωσιν τῆς ἐπιδράσεως αὐτῶν ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ, θὰ πραγματευθῶ ἐν ἀρχῇ α') περὶ τῶν ἐνδείξεων τῆς διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν δημωδῶν βιβλίων ἐν Ρουμανίᾳ καὶ τῶν περὶ αὐτῶν ξευνῶν καὶ β') περὶ τῶν κέντρων, ἐξ ὧν ἐξεπορεύθησαν τὰ εἰς Ρουμανίαν διαδοθέντα ἑλληνικὰ βιβλία.

Ἐπειτα χωρῶν ἐπὶ τὴν διαπραγμάτευσιν τοῦ κυρίου μου θέματος θὰ ἐξετάσω αὐτὰ ταῦτα τὰ βιβλία, διαιρῶν αὐτὰ εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου αὐτῶν, ἥτοι εἰς τὰ διδακτικά, εἰς τὰ περιέχοντα ἱστορικὰς βυζαντινὰς παραδόσεις καὶ εἰς τὰ δημώδη μυθιστορήματα.

Ἐν προκειμένῳ ἠκολούθησα τὴν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Ν. Carto-
jan καθιερωθεῖσαν διαίρεσιν, πιστεύων εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐπάρκειαν ταύτης¹⁾.

Εἰς τὸ τέλος τῆς ὅλης ταύτης ἐξετάσεως θὰ συγκεντρώσω πορίσματα δι' ὧν, ὡς νομίζω, διαφωτίζεται μία σημαντικωτάτη, ἀλλ' ἀνεξερεύνητος μέχρι τοῦδε σελὶς τῆς κατὰ τοὺς παρελθόντας αἰῶνας ἐπολιτιστικῆς δράσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἐν Ρουμανίᾳ²⁾.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

¹⁾ Ν. Carto-
jan, *Cartile populare în literatura Românească*, II, București, 1938, pp. 235, 245, 250.

²⁾ Ὅφειλω καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης νὰ εὐχαριστήσω τὸν Διευθυντὴν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου, καθηγητὴν κ. Γ. Α. Μέγαν, διὰ τὰς πόλυτίμους αὐτοῦ συμβουλὰς καὶ ὑποδείξεις κατὰ τὴν σύνταξιν τῆς ἀνά χειρὸς διατριβῆς.

Α'. ΕΝΔΕΙΞΕΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΣΕΩΣ
ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΗΜΩΔΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΕΝ ΡΟΥΜΑΝΙΑ.
ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΠΕΡΙ ΑΥΤΩΝ

Μαρτυρίας σαφεῖς περὶ τῶν κυκλοφορουμένων ἐν Ρουμανίᾳ ἑλληνικῶν δημῳδῶν βιβλίων δὲν ἔχομεν. Δυνάμεθα μόνον μετὰ πιθανότητος νὰ εἰκάσωμεν περὶ τῆς διαδόσεως αὐτῶν, πρῶτον ἀναδιφοῦντες τοὺς Καταλόγους χειρογράφων καὶ βιβλίων τῶν Βιβλιοθηκῶν τῶν ρουμανικῶν πόλεων καὶ δεύτερον συνάγοντες ἐνδείξεις ἐκ τῶν γενομένων εἰς τὴν ρουμανικὴν μεταφράσεων αὐτῶν.

Οὕτως ἡ Βιβλιοθήκη, ἡ ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ πρώτου Φαναριώτου ἡγεμόνος Νικολάου Μαυροκορδάτου εἰς τὸ ἐν Βουκουρεστίῳ μοναστήριον Văcărești, ἡρῖθμει τὰς κάτωθι ἐκδόσεις δημῳδῶν βιβλίων, ἐκτυπωθέντων εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Εὐρώπης :

1) Ἡλιοδώρου Αἰθιοπικῶν βιβλία δέκα, Heliodori, Aethiopicorum libri X, 1596 (ἄν. μνείας τ. ἐκδ.) (ἑλληνο-λατινικὴ ἐκδ.).

2) Αἰσώπου Μῦθοι, ἐν Λονδίῳ 1682.

3) Αἰσώπου μῦθοι, ἐν Ἑνετίᾳ 1709.

4) Μουσαίου, Ἡρῶ καὶ Λέανδρος, Paris 1538,

5) Στεφανίτης καὶ Ἰχνηλάτης, ἐν Βερολίῳ 1697,

6) Χρονογραφία τοῦ Μανασσῆ, 1616 (ἄν. μνείας τ. ἐκδ.)¹⁾.

Ἐπίσης εἰς τὸν δίτομον Κατάλογον τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Βιβλιοθήκης τοῦ Ἑθνικοῦ Κολλεγίου τοῦ Ἁγίου Σάββα, τὸν συνταχθέντα ὑπὸ τοῦ ἑλληνικῆς καταγωγῆς Ἰω. Γιαννηλία, κατὰ τὰ ἔτη 1846-1847, ἀναγράφονται τ' ἀκόλουθα βιβλία :

1) Ἀνθος Χαρίτων, παρὰ τῷ Νικ. Γλυκὺ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Ἑνετίησιν 1675,

2) Νέον Ἀνθος Χαρίτων, παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι, Ἑνετίησιν 1755,

3) Αἰσώπου βίος καὶ μῦθοι, παρὰ Δ. Θεοδοσίου, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων, Ἑνετίησιν 1783,

4) Βερτόλδου Πανουργία, παρὰ Πάνῳ Θεοδοσίῳ, Ἑνετίησιν 1813,

5) Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία, Ἑνετίησιν (ἄν. μνείας χρ. ἐκδ.).

¹⁾ N. Iorga, Catalogul Bibliotecii lui Constantin Mavrocordat, ἐν Pilde bunilor Domni din trecut, față de școala românească. Anal. Acad. Rom. Ser. II, t. XXXVII (1914-1915), Memor. Sect. Ist. nr. 2, București 1915, pp. 92 (nr. 69), 95 (nr. 114), 99 (nr. 72), 101 (nr. 105), 102 (nr. 121, 122, 128). V. Mihordea, Biblioteca domnească a Mavrocordatilor, ἐν Anal. Acad. Rom. Sect. Ist. Ser. III, t. XXII, București 1940, pp. 359-371.

- 6) 'Ηλιοδώρου Αἰθιοπικῶν βιβλία δέκα, Francfurt 1631,
- 7) 'Ερωτόκριτος (ἄν. μνείας τόπ. καὶ χρ. ἐκδ.),
- 8) Ματθαίου Κιγάλα, Χρονογράφος, 'Ενετίησιν 1637,
- 9) Δωροθέου Μονεμβασίας, Βιβλίον ἱστορικὸν κ. λ., 'Ενετίησιν 1813 κ. ἄ.¹⁾

Προσέτι εἰς τὸ τμήμα χειρογράφων τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ρουμανικῆς Ἀκαδημίας εὐρίσκονται μεταξὺ τῶν ἄλλων ἑλληνικῶν χειρογράφων ἀπόκρυφά τινα καὶ ἄλλα λαογραφικὰ κείμενα, ἐξ ὧν ἀναφέρομεν τὰ ἑξῆς :

- 1) Ἀπόφασις Πιλάτου κατὰ τοῦ Χριστοῦ²⁾,
- 2) Τοῦ ἐν Ἀγίοις Πατρὸς ἡμῶν Μεθοδίου ἀρχιεπισκόπου Πατάρων προφητεία περὶ τῶν μελλόντων γενέσθαι, ἐν τῷ τέλει τοῦ ἐβδόμου αἰῶνος, δι' αἰτήσεως τοῦ εὐσεβοῦς κυροῦ Λέοντος³⁾,
- 3) Βροντολόγιον σὺν θεῷ ἁγίῳ ἐκ τῶν δώδεκα ζωδίων, συντεθὲν ὑπὸ Ἡρακλείου Βασιλέως ἐκ τῆς ἀστρονομικῆς διατάξεως⁴⁾,
- 4) Βροντολόγιον ἥτοι διήγησις τοῦ μελλόντος συμφώνως πρὸς τὰς βροντάς⁵⁾,
- 5) Σημείωσις τῶν ἀποτελουμένων ἐκ τῆς πρώτης βροντῆς, καθ' ἕκαστον ἔτος⁶⁾,
- 6) Σεισμολόγιον⁷⁾,
- 7) Ἀποκάλυψις τῆς ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τὸ πῶς εἶδε τὸν παραδεισὸν καὶ τὰς κολλάσεις τῶν ἁμαρτωλῶν⁸⁾,
- 8) Διαθήκη τοῦ Πατριάρχου Ταχῶβ πρὸς τοὺς δώδεκα Πατριάρχας υἱοὺς αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ⁹⁾,

1) Biblioteca latina și italiană. Catalog de cărțile latine și italiene ce se află în biblioteca Colegiului Național. Tom. I, București 1846 καὶ Biblioteca franceză, română, elenică κτλ. t. II, București 1847, ἐν πίναξι.

2) Ἀρχεται διὰ τῆς φράσεως : « Ἡμεῖς Πόντιος Πιλάτος καὶ ἡ γερουσία καὶ ὁ δῆμος τῶν Ρωμαίων », ἐμπεριέχεται δὲ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 601 (214) f. 16 κ. ἐ. χειρόγραφον τοῦ ΙΕ' - ΙΣ' αἰῶνος. C. Litzica, Catalogul manuscriptelor grecești, București 1909, p. 286.

3) C. Litzica, ἔ. ἄ. p. 502, ἀρ. 754 (315), f. 1r. N. Camariano, Catalogul manuscriselor grecești, II, București 1940, p. 6, ἀρ. 836, f. 14v-19.

4) C. Litzica, ἔ. ἄ. pp. 502-503. ἀρ. 754 (315), f. 6r κέ.

5) Ἀρχεται διὰ τῆς φράσεως : « Αἱ παρατηρήσιμοι ἡμέραι ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ » C. Litzica, ἔ. ἄ. p. 286, ἀρ. 601 (214), f. 335v κέ.

6) C. Litzica, ἔ. ἄ. p. 394, ἀρ. 666 (91), f. 162r κέ.

7) C. Litzica, ἔ. ἄ. p. 495, ἀρ. 744, f. 87r-97v.

8) C. Litzica, ἔ. ἄ. p. 154, ἀρ. 302 (306), f. 158r-168r. N. Camariano, ἔ. ἄ. p. 24 καὶ 139, ἀρ. 908, f. 16-39 καὶ 990, f. 206r-212r. Τὴν « Ἀποκάλυψιν τῆς Παναγίας » ὁλόκληρον πρβλ. ἐν Ν. Γ. Πολίτου, Νεοελλ. μυθολ. Τ. Α', μέρος Β', Ἐν Ἀθήναις 1874, σ. 375-389.

9) C. Litzica, ἔ. ἄ. p. 260, ἀρ. 580 (341), f. 1 κέ.

- 9) Ἑρωταποκρίσεις διάφοροι καὶ ὠφέλιμοι¹⁾,
- 10) Σύνοψις ἀπάσης τῆς πρακτικῆς ἱατρικῆς ἢ γινῶμαι τῶν σοφωτάτων ἱατρῶν περὶ τῶν παθῶν καὶ αἰτιῶν αὐτῶν καὶ περὶ τῶν ἱατρικῶν²⁾,
- 11) Βιβλίον καλούμενον ἱατροσόφιον³⁾,
- 12) Συλλογὴ ἱατρικῶν συνταγῶν καὶ ἀστρολογικῶν προφητειῶν ἐν τῇ νεοελληνικῇ γλώσσῃ⁴⁾,
- 13) Ἀγαθάγγελος⁵⁾,
- 14) Ὀνειροκριτικόν⁶⁾.

Τῶν δημωδῶν τούτων βιβλίων, ὡς καὶ τῶν λοιπῶν, ἅτινα ἐν ἑλληνικῇ γλώσσῃ εἰσήχθησαν εἰς τὰς παραδουναβίους ἡγεμονίας, ἀναγνῶσται κατ' ἀρχὰς θὰ ἦσαν μόνον οἱ Ἕλληνες, οἱ ἐγκατεστημένοι εἰς τὰς διαφόρους πόλεις καὶ τὰ μοναστήρια τῆς Ρουμανίας, κατόπιν δὲ καὶ οἱ ἑλληνομαθεῖς Ρουμάνοι.

Ἄλλ' ἢ ἀναγνώρισις τῆς ἀξίας καὶ τῆς χρησιμότητος αὐτῶν καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ καταστήσωσιν αὐτὰ προσιτὰ καὶ εἰς τὰ εὐρέα στρώματα τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ ἤγαγον Ἕλληνας καὶ Ρουμάνους λογίους εἰς μεταφράσεις πολλῶν ἐκ τῶν βιβλίων τούτων ἢ διασκευῶν αὐτῶν, περὶ ὧν ἐν τῷ Γ' κεφαλαίῳ γίνεται ἐκτενὴς λόγος. Εἶναι δὲ προφανὲς καὶ μόνη ἡ ὑπαρξίς τῶν μεταφράσεων τούτων σαφὴς ἐνδείξις περὶ τῆς διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν βιβλίων ἐν Ρουμανίᾳ.

Ἡ ἔρευνα περὶ τῆς προελεύσεως καὶ διαδόσεως τῶν δημωδῶν κειμένων, ἡ ἀρξαμένη ἐν Ρουμανίᾳ κατὰ τὴν παρελθούσαν ἑκατονταετηρίδα ὑπὸ τοῦ Bogdan Petriceicu Hașdeu⁷⁾ καὶ τοῦ M. Gaster⁸⁾, συνεχίσθη μὲν κατὰ τοὺς τελευταίους

1) *C. Litzica*, ἔ. ἀ. p. 298, ἀρ. 604 (262), f. 403r-6. Περὶ τούτων ἐν τῇ ρουμ. γλώσσῃ ἰδὲ *N. Cartoian*, *Cărțile populare*, II, pp. 26-30, 53-4.

2) *C. Litzica*, ἔ. ἀ. pp. 515-518, ἀρ. 766.

3) *C. Litzica*, ἔ. ἀ. ἀρ. 771.

4) *C. Litzica*, ἔ. ἀ. ἀρ. 773, 773-776.

5) Περὶ τῶν ἑλλήν. χειρογρ. τοῦ Ἀγαθαγγέλου ἐν τῇ Βιβλιοθ. τῆς ρουμ. Ἀκαδ. πρβλ. *C. Litzica*, ἔ. ἀ. pp. 361, 490, 501, 504-5, 522, ἀριθ. 646, 739, 748, 752, 758, 789 καὶ *N. Camariano*, ἔ. ἀ. p. 6. ἀρ. 836 καὶ p. 167, ἀρ. 1034.

6) *C. Litzica*, ἔ. ἀ. p. 522, ἀρ. 790 (224).

7) *B. P. Hașdeu*, *Cuvente den bătrâni*, II, București 1878. *B. P. Hașdeu*, *Cărțile populare*, studiu introductiv și note de *P. V. Hanes*, București 1936. Σχολικὴ ἔκδοσις τοῦ Β' τόμου τῶν *Cuvente den bătrâni*.

8) Πρβλ. *M. Gaster*, *Literatura populară română*, București, Haimann, 1883. *Chrestomație română. Texte tipărite și manuscrise dialectale și populare*, sec. XVII-XIX. Leipzig - București, Socac, vol. II, 1891. Τοῦ αὐτοῦ ἐν *Grüber's Grundriss der romanischen Philologie*, II Band, 3 Abteilung, Strassburg 1901.

χρόνους ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων καθηγητῶν Δημοσθ. Ρούσσου καὶ N. Cartoian¹⁾ καὶ τινων ἀξιολόγων αὐτῶν μαθητῶν, ὡς τῶν Dan Simonescu, I. Chițimia, Em. Turdeanu, A. Camariano, I. Cazan, Ioa. Andreescu κ. ἄ., οἵτινες διεφώτισαν ἐπαρκῶς τὰς πηγὰς ἑκατοντάδων ρουμανικῶν χειρογράφων καὶ ἐντύπων, μεταφρασθέντων ἢ διασκευασθέντων ἐξ ἑλληνικῶν δημοδῶν προτύπων, ἀλλ' ἡ ἐργασία δὲν συνεπληρώθη.

Χρειάζεται εἰσέτι μεγάλη προσπάθεια καὶ μόχθος διὰ τὴν διαλεύκανσιν τῶν προβλημάτων, τῶν προκυπτόντων ἐκ τῆς μελέτης τῶν σχέσεων τῆς ἑλληνικῆς καὶ ρουμανικῆς φιλολογίας καὶ λαογραφίας.

Πρὸς εὐόδωσιν τοῦ ἔργου τούτου εἶναι ἐπ' ἀνάγκης, ὅπως πρὸς τοῖς ἄλλοις ὁ μελετητὴς γνωρίζῃ ἐκ τοῦ πλησίον ἀμφοτέρους τοὺς λαούς, καὶ δὴ τὴν γλῶσσαν τούτων²⁾ καὶ τὰς παντοίας αὐτῶν πνευματικὰς καὶ βιοτικὰς ἐκδηλώσεις. Οὕτω μόνον θὰ εἶναι δυνατόν εἰς αὐτὸν νὰ ἐννοῇ, ποῖαι ἐκδηλώσεις τοῦ λαϊκοῦ βίου ἀνάγονται εἰς ξένην καὶ δὴ ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν καὶ ποῖα τῶν ἔργων τῆς ρουμανικῆς λογοτεχνίας ἀντλοῦσι τὴν ὕλην καὶ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῶν ἐκ τῶν δημοδῶν ἢ ἄλλων ἑλληνικῶν κειμένων καὶ παραδόσεων.

Πρὸς τούτοις ἡ ρουμανικὴ λαογραφία, ὁποῖα ὁμοίως τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνικοῦ δημοδῶς βιβλίου καὶ τῆς ὑπὸ ἑλληνικὸν ἐνδυμα διαδοθείσης ὁρθόδοξου χριστιανικῆς κανονικῆς καὶ ἀποκριστῆς φιλολογίας, παρουσιάζει πολλὰ κοινὰ στοιχεῖα πρὸς τὴν ἑλληνικὴν λαογραφίαν.

Συγκριτικαὶ ὁμως μελέται ἐπὶ λαογραφικῶν θεμάτων, ἀφορῶντων εἰς τὰ κοινὰ ταῦτα στοιχεῖα, ἐλλείπουσι σχεδὸν τόσον ἐν τῇ ρουμανικῇ, ὅσον καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ³⁾.

1) Πρβλ. N. Cartoian, Alexandria în literatura Românească, București 1922. Legendele Troadei în literatura veche Românească, București 1925. Alexandria în lit. Rom. Noul contribuții, București 1927. Fiore de virtù în lit. Rom., București 1928. Cărțile populare în lit. Rom. I, București 1929, II, Αὐτόθι 1938.

2) Τὴν ἀνάγκην τῆς ὑπὸ τῶν Ρουμάνων φιλολόγων γνώσεως τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας ὑποδεικνύει ὁ Δημοσθένης Ρούσσος εἰς τὴν μικρὰν αὐτοῦ μελέτην: Filologia greacă, medie și modernă la Universitatea din București, București 1913.

3) Ἀπόπειραν συγκριτικῆς μελέτης ἐπὶ τοῦ θέματος π. χ. τῆς «ἐπιστροφῆς τοῦ συζύγου» ἐν τῇ δημοτικῇ ποιήσει τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ρουμανικοῦ λαοῦ ἀποτελεῖ ἡ μικρὰ μελέτη τῆς Ἀριάδνης Καμαριανοῦ, Motivul «Intoarcerea soțului instrăinat» în poezia populară neo-greacă și română, ἐν Revista Fundaț. Regale X (1943) București, nr. 3, pp. 651-660.

Β'. ΚΕΝΤΡΑ ΕΞ ΩΝ ΕΞΕΠΟΡΕΥΘΗΣΑΝ
ΤΑ ΔΙΑΔΟΘΕΝΤΑ ΕΙΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΝ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἡ τουρκικὴ κατάκτησις ὑπεχρέωσε τοὺς ἐναπομείναντας Ἑλλήνας νὰ συσπειρωθῶσι περὶ τὸ Πατριαρχεῖον. Ἡ ἐθνικὴ πνευματικὴ ζωὴ συνεχίζεται ἤδη ἐν Φαναρίῳ, ὡς καὶ εἰς τὰ ἄλλα ἐκκλησιαστικὰ κέντρα τοῦ δουλεύοντος Ἑλληνισμοῦ, τὸ Ἅγιον Ὅρος καὶ τοὺς Ἁγίους Τόπους.

Ἐπὶ μακρὸν προσέτι ἡ Κρήτη, καίπερ δουλεύουσα εἰς τοὺς Ἑνετοὺς, ἀπετέλεσε φωτεινὴν ἐστίαν τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ὑποδουλώσεως αὐτῆς εἰς τοὺς Τούρκους ἀπώλεσε καὶ αὕτη πᾶσαν αὐτῆς τὴν λάμψιν. Εἰς τὴν ξένην κατέφυγον καὶ οἱ Κρηῖτες λόγιοι καὶ τοὺς πλείστους αὐτῶν προσεέλκυσεν, ὡς καὶ τοὺς ἄλλους μετὰ τὴν ἄλωσιν Ἑλλήνας λογίους, ἡ πρότερον μισουμένη ὑπ' αὐτῶν Ἑνετία.

Ἐκ τῆς συρροῆς τῶν Κρητῶν ἡ ἑλληνικὴ παροιμία τῆς Ἑνετίας ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν εἰς ἀριθμὸν, εἰς ὕλικὴν ποσότητα καὶ πνευματικὴν ἀκμὴν¹⁾. Ἐν Ἑνετίᾳ καλλιεργοῦνται ἤδη τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἐν αὐτῇ ἐκπαιδεύονται κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ νέοι τῆς Ἑλλάδος. Ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ δουλειούσῃ πατρίδι ἀναφαίνονται

κατὰ μικρὸν παιδευτικὰ τινὰ κέντρα, ὡς ἐν Ἰωαννίνοις, Κυδωνίαις κ. ἄ. Ἐκ τῶν κέντρων τούτων ἡ Κωνσταντινούπολις, οἱ Ἅγιοι Τόποι, ὁ Ἄθως καὶ ἡ Ἑνετία ἔσχον ἰδιαίτεραν σημασίαν καὶ διὰ τὰς παραδουναβίους χώρας. Ἐκ τοῦ Φαναρίου προῆλθον οἱ ἡγεμόνες καὶ οἱ ἀκόλουθοι αὐτῶν. Ἐκ τῶν Ἁγίων Τόπων οἱ Πατριάρχαι Δοσίθεος καὶ Χρυσάνθος Νοταρᾶς, χειραγωγοὶ καὶ πνευματικοὶ ὁδηγοὶ τῶν ὀρθοδόξων τῆς Μολδοβλαχίας καὶ τῆς Ρωσίας, ἐκ δὲ τοῦ Ἁγίου Ὁρους καὶ τῶν Ἁγίων Τόπων οἱ καλόγηροι, οἱ προωρισμένοι διὰ τὰ ἐν Ρουμανίᾳ μοναστήρια, τὰ ἀφιερωμένα εἰς τὸν Πανάγιον Τάφον καὶ τὸν Ἄθων.

Τὸ Ἅγιον Ὅρος ὑπῆρξε, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, διὰ τὸν ὀρθόδοξον κόσμον ἡ κεντρικὴ ἐστία, ἡ θερμάνασα καὶ φωτίσασα τοὺς πέριξ χριστιανικοὺς λαοὺς²⁾. Ἐκεῖ πλὴν τῶν κειμένων τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης, τῆς λειτουργικῆς, δογματικῆς καὶ ἁγιολογικῆς φιλολογίας ὑπῆρχε καὶ μέγας ἀριθμὸς ἀποκρύφων κειμένων³⁾, τὰ ὅποια ἔφερον εἰς τὴν Ρουμανίαν οἱ καλόγηροι, οἱ ἀποστελλόμενοι

1) Ἰω. Βελούδου, Ἑλλήνων ὀρθοδόξων ἀποικία ἐν Βενετίᾳ, Ἱστορικὸν ὑπόμνημα, Βενετία 1893, ἔκδ. Β', σ. 9, 13, 19 κέ. 110-112. Ν. Iorga, Byzance après Byzance, Bucarest, 1935, pp. 16, 52, 78, 114.

2) Ν. Cartoian, Cărțile populare I, București, 1929, p. 4.

3) Ν. Cartoian, Ἐνθ' ἀν., II, p. 15.

ἐκεῖ ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἑλληνικῶν περιοχῶν, ἀντιγράφοντες αὐτὰ ἐκ τῶν Βιβλιοθηκῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους¹⁾).

Δυστυχῶς τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν ἀντιγράφων τούτων ἐχάθησαν μετὰ τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν μοναστηριακῶν περιουσιῶν ἐν Ρουμανίᾳ.

Ἔτερον κέντρον, ἐξ οὗ προέρχονται τὰ διασπαρέντα καὶ εἰς τὰς ρουμανικὰς χώρας ἑλληνικὰ βιβλία εἶναι, ὡς εἴπομεν, ἡ Ἑνετία.

Ἐν Ἑνετίᾳ ἰδρύθησαν τὰ πρῶτα ἑλληνικὰ τυπογραφεῖα, ἅτινα κατέχουσι τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν δημοσίευσιν βιβλίων ποικίλου περιεχομένου. Ἐκ τῶν πιεστηρίων τῶν τυπογραφείων τούτων, ὡς καὶ ἄλλων ἰταλικῶν τυπογραφείων τῆς Ἑνετίας, ἐξῆλθον οὐ μόνον πλεῖστα τῶν ἀριστουργημάτων τῆς κλασσικῆς λογοτεχνίας καὶ τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς φιλολογίας, ἀλλὰ καὶ τὰ πλεῖστα δημῶδη ἑλληνικὰ ἔργα²⁾, τὰ ὁποῖα διεδόθησαν καθ' ἅπασαν τὴν Ἀνατολήν.

Αἱ σχέσεις τῶν ρουμανικῶν χωρῶν πρὸς τὴν Ἑνετίαν καὶ πρὸ τῆς Φαναριωτικῆς ἐποχῆς ἦσαν ἀρκετὰ στεναί. Οἱ ἑνδοξοὶ ἡγεμόνες Στέφανος ὁ μέγας (1457-1504) καὶ Μιχαήλ ὁ Γενναῖος (1593-1601) συνήψαν στρατιωτικὰς συμμαχίας μετὰ τῆς Γαληνοτάτης Δημοκρατίας³⁾. Ἰδίᾳ ἡ ἡγεμονία Κωνσταντίνου Μπραγκοβεάνου (1688-1714) ἀποτελεῖ τὸ κορύφωμα τῶν μεταξὺ τῶν ρουμανικῶν χωρῶν καὶ τῆς Ἑνετίας σχέσεων⁴⁾. Εἶναι ἄξιον μνηστέον, ὅτι οὐ μόνον Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ Ρουμᾶ-

1) Οἱ Κατάλογοι τῶν χειρογράφων τῶν μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὄρους περιέχουσι πολύτιμον καὶ πλούσιον ὕλικόν κανονικῶν καὶ ἀποκρύφων κειμένων, ἐξ ὧν τινὰ εἶναι ἐξαιρετικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν παλαιότητα καὶ τὴν λαογραφικὴν αὐτῶν σημασίαν. Πρβλ. Σπ. Λάμπρου, *Catal. of the greek manus. on M. Athos*, τόμοι 2, Cambridge 1895 ἐν πίναξιν. Ἀλ. Δαυριώτου, *Λειτουργ. καὶ διάφ. ἱστορ. τῆς ἐν Ἀθῶν Ἱερᾷ Μονῆς τῆς Μ. Λαύρας*, ἐν «Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ», Κων/πολις, ΙΓ' 1893, σ. 170-172. Δ. Γκίνη, *Κατάλογοι ἑλληνικῶν κωδίκων ἐν Ἑλλάδι καὶ Ἀνατολῇ*, ἐν Ἑπετηρίδι Ἑταιρείας Βυζαντ. Σπουδῶν, τ. 11 Ἀθῆναι, 1935, σ. 361-382.

2) Κ. Δ. Μέρτζιου, *Κατάλογος τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκέος*, Ἑπειρωτικὰ Χρονικά, τόμ. 16ος, Ἐν Ἰωαννίνοις 1935, σ. 52-186. Δ. Γκίνη, *Συμπληρώσεις τοῦ Καταλόγου τῶν ἐκδόσεων Ν. Γλυκέος*, Ἑπειρ. Χρον. 12 (1937) σ. 175-179. Κ. Δ. Μέρτζιου, *Τρίτον καὶ τελευταῖον Παράρτημα τῶν παρὰ Νικολάφ Γλυκὺ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων ἐκδόσεων*, Ἑπειρ. Χρον. 13 (1938), σ. 114-115.

3) Ν. Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 18.

4) Περὶ τῶν μεταξὺ τῶν ρουμανικῶν χωρῶν καὶ τῆς Ἑνετίας σχέσεων πρβλ. Ν. Bănescu *Acte venețiene privitoare la urmasii lui Petru Vodă Șchiopul* ἐν *Anal. Acad. Rom. Mem. Sect. Istor. S. III. t. X, mem. 3. Valeriu Papahagi*, ἐν *Mélanges de l'école roumaine en France*, Paris 1931, p. 29 κέ. καὶ ἐν *Revista Istorică XXI*, București 1936, p. 300 κέ. Πρβλ. καὶ *Hurmusaki, Documente*, t. III, Partea I^a (1576-1599), București 1880, Partea II^a (1576-1600), Αὐτόθι 1888 καὶ tom. VIII αὐτόθι 1894, ἐνθα δημοσιεύονται τὰ ἐκ τῶν Ἑνετικῶν ἀρχείων ἔγγραφα, τὰ ἀφορῶντα εἰς τὰς ρουμανικὰς χώρας.

νοι εὐγενεῖς προσέφερον τὴν οἰκονομικὴν αὐτῶν ἀρωγὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁρθόδοξον Κοινότητα τῆς Ἑνετίας.

Οὕτω ὁ Ματθαῖος Μπασσαράμπας ἐδώρησε κατὰ τὸ 1642 δουκάτα 1060 εἰς τὴν ἑλληνικὴν παροικίαν τῆς Ἑνετίας¹⁾. Ὁ Ράντος Μίχνεα, ὁ Ἀλέξανδρος Κοκῶνης, ὁ Κωνσταντῖνος Μπραγκοβεάνου²⁾ καὶ ὁ Κ. Καντακουζηνὸς ὑπεστήριξαν τὴν ἐκτύπωσιν ἑλληνικῶν βιβλίων ἐν Ἑνετίᾳ, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τῶν ἐν αὐτοῖς προλόγων.

Ὁ Ἰωαννίτης Ζῶτος Τσιγαράς, γαμβρὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαβίας Πέτρου τοῦ Χωλοῦ, ἀνεμείχθη εἰς τὴν πνευματικὴν κίνησιν τῆς ἑλληνικῆς παροικίας τῆς Ἑνετίας, διότι ἔφερε καὶ ἐξετύπωσεν εἰς τὸ τυπογραφεῖον τοῦ συμπολίτου αὐτοῦ Ν. Γλυκέος κατὰ τὸ 1631 τὸ ἑλληνικὸν χειρόγραφον τοῦ «Χρονογράφου» Ψευδο-Δωροθέου Μονεμβασίας³⁾, ἐν ᾧ περιλαμβάνονται πλεῖσται δημῳδαὶς βυζαντιναὶ παραδόσεις καὶ δοξασαίαι.

Ἄλλα γνωστὰ κέντρα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξετυπώθησαν βιβλία διαδοθέντα εἰς τὴν Ρουμανίαν εἶναι ἡ Βιέννη, τὸ Λονδῖνον, οἱ Παρίσιοι, τὸ Βερολῖνον καὶ ἄλλαι πόλεις τοῦ ἑξωτερικοῦ.

Οὕτω π.χ. ὁ «Αἴσωπος» ἐξεδόθη ἐν Λονδίῳ κατὰ τὸ 1682, ὁ «Στεφανίτης καὶ Ἰννηλάτης» ἐν Βερολίῳ κατὰ τὸ 1697, ὁ «Νέος Ἑρωτόκριτος» ἡ γνωστὴ διασκευή τοῦ Διονυσίου Φωτεινοῦ, ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸ 1818. Εἰς τὸν κατάλογον τῶν συνδρομητῶν τοῦ ἔργου τούτου συγκαταριθμεῖται πᾶσα περίπου ἡ μολδοβλαχικὴ ἀριστοκρατία ἀπὸ τοῦ ἡγεμόνος μέχρι τοῦ τελευταίου εὐγενεοῦς, ὡς ὁ Γρηγόριος Σοῦτσος, ὁ Γρηγόριος Γκίκας, ὁ Κωνσταντῖνος Καρατζᾶς, οἱ ποιηταὶ ἀδελφοὶ Văcărești, οἱ ἀδελφοὶ Golești, οἱ Brâncoveni, οἱ Filippești, ὁ Ἀλέξανδρος Beldiman, ὁ Δημήτριος Στούρτζας, ὁ Ντῖνος Negruzzi κ. ἄ.⁴⁾

¹⁾ Ἰω. Βελούδου, ἐνθ' ἀν. σ. 117.

²⁾ Περὶ τούτου γράφει ὁ Κων. Σάθας: «Ὁ Κωνσταντῖνος Μπραγκοβάνος ἐγένετο ὁ ἐνθερμότερος προσίατης τοῦ παρὰ τὸν Ἰστρον ἑλληνισμοῦ, ὅστις ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἰσχὺν καὶ δόξαν. Ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ αὐτῇ αὐτοῦ προσληφθέντων Ἑλλήνων ἐξεπαίδευσεν ἀδραῖς δαπάναις διαφόρους Ἑλληνόπαιδας ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις τῆς Εὐρώπης». Κ. Σάθα, Νεοελλ. φιλ. καὶ ἱστ. ἀν. ἀν. (Ὁ ἐν Μολδοβλαχίᾳ Ἑλληνισμὸς πρὸ τῶν Φαναριωτῶν), Πανδώρα 19 (1869), σ. 307.

³⁾ Περὶ τοῦ «Χρονογράφου» τούτου καὶ τῶν συναφῶν φιλολογικῶν προβλημάτων, ἰδὲ Dem. Russo, Studii Istorice greco-române, opere postume, vol. I, București, 1939, pp. 68-86.

⁴⁾ Τὸν κατάλογον τῶν συνδρομητῶν τοῦ «Νέου Ἑρωτοκρίτου» τοῦ Διον. Φωτεινοῦ ἀνεδημοσίευσεν ὁ Ν. Cariojan ἐν Poema cretană Erotocrit în literatura Românească și izvorul ei necunoscut, Anal. Acad. Rom. Secț. Liter. Ser. III, t. VII, București 1935, pp. 134-139 (52-57).

Γ' ΕΚΔΟΣΕΙΣ. ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ. ΔΙΑΣΚΕΥΑΙ

Προβαίνων ἤδη εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν δημοδῶν κειμένων, ἅτινα μετεφράσθησαν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ρουμανικὴν καὶ ἔσχον εὐρεῖαν ἐν Ρουμανίᾳ διάδοσιν περιορίζομαι κατ' ἀνάγκην εἰς ὅσα ἠδυνήθην νὰ μελετήσω κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐν Ρουμανίᾳ διαμονῆς μου διακρίνων αὐτὰ α') εἰς διδακτικά, β') εἰς κείμενα περιέχοντα ἱστορικὰς βυζαντινὰς παραδόσεις καὶ γ') εἰς τὰ δημῶδη μυθιστορήματα.

α') Διδακτικά.

Ὡς διδακτικά ἐννοοῦμεν βιβλία ἀποβλέποντα οὐχὶ εἰς καθαρῶς σχολικὴν χρῆσιν, ἀλλ' εἰς μετάδοσιν γνώσεων εἰς εὐρύτερον κοινὸν ἢ εἰς τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν παντὸς φιλομαθοῦς. Εἰς τὴν ἐποχὴν μάλιστα ἐκείνην, καθ' ἣν ὁ ρουμανικὸς λαὸς ὑπὸ τὴν χειραγώγησιν τῶν Φαναριωτῶν ἤρχιζε ν' ἀπολαύῃ οὐ μόνον στοιχειώδους, ἀλλὰ καὶ ἀνωτέρας τινὸς παιδείας, ἡ ἀνάγκη τῆς γενικωτέρας μορφώσεως ἦτο μᾶλλον αἰσθητὴ καὶ ἐπέβαλλε τὸ λαϊκὸν βιβλίον ὡς συμπλήρωμα τῆς στοιχειώδους μορφώσεως. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ διδακτικά βιβλία εἶναι τὰ πολυπληθέστερα.

Εἰς ταῦτα καταλέγονται τὰ ἑξῆς βιβλία:

1. *Φυσιολόγος.*

Μεταξὺ τῶν διδακτικῶν δημοδῶν κειμένων πρωτεύουσαν θέσιν κατέχει ὁ «Φυσιολόγος»¹⁾, τὸ ἐπίσημον ἐγχειρίδιον τοῦ μέσου αἰῶνος, ἡ πηγὴ, ὅλων τῶν θαυμασίων ἀφηγήσεων περὶ τοῦ οἰκειοθελῶς θυσιαζομένου «πελεκᾶνος», τοῦ ἐκ τῆς τέφρας τοῦ ἀναγεννωμένου φοίνικος, τοῦ ἀξιοπεριέργου ρινόκερω καὶ ἄλλων παραδόξων ζώων, ἐν ᾧ περιγράφονται πραγματικὰ καὶ μυθώδη ζῶα, φυτὰ καὶ λίθοι, ἐρμηνευόμενα θρησκευτικῶς καὶ συμβολικῶς, συμφώνως πρὸς τὰς ἀληθεῖς ἢ ὑποθετικὰς αὐτῶν ιδιότητας, δηλαδὴ ὡς τύποι τοῦ Χριστοῦ, τοῦ διαβόλου, τῆς Ἐκκλησίας ἢ τοῦ ἀνθρώπου. Οὗτος μετεφράσθη κατὰ πρῶτον ἐκ τῆς σλαβικῆς. Ἡ μετάφρασις ἐγένετο κατὰ τὸ 1693, σφύζεται δὲ εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1436 χειρόγραφον τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας²⁾.

Τὸ χειρόγραφον τῆς πρώτης αὐτοῦ ἐν τῇ ρουμανικῇ μεταφράσεως παρουσιάζει ἀτελὲς κείμενον πλήρες χασμάτων, παραλείψεις ὁλοκλήρων κεφαλαίων καὶ παρανοήσεις τῆς σημασίας πολλῶν λέξεων³⁾.

1) *Κ. Κρουμβάχερ*, Ἱστορ. τῆς Βυζαντ. λογοτ. μετάφρ. Γ. Σωτηριάδου, Α' 60, 776, Γ' 177-184. Περὶ τῶν ἐκδόσεων τοῦ «Φυσιολόγου» ἔ. ἀ. Γ', σ. 180-1.

2) Περὶ τῶν μεταφράσεων τούτου ἐκ τῆς σλαβικῆς εἰς τὴν ρουμανικὴν πρβλ. *N. Car- tojan*, *Cărțile populare*, I, București 1929, pp. 188-194 καὶ *M. Mociornita*, *Traduceri român. din Fiziolog în Cercetări Literare*, vol. I. Buc. 1934, pp. 83-101.

3) *N. Cartoian*, *Cărțile populare*, II, p. 235.

Παραλλαγή τούτου συντεθεῖσα κατὰ τὸ 1777 ὑπὸ τοῦ Ἀνδρονάκη Bercheanu ἐδημοσιεύθη ὑπὸ τοῦ M. Gaster¹⁾, ἑτέρα δὲ πληρεστέρα, ἀλλ' ἄνευ τῶν ἠθικολογιῶν, ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ C. N. Mateescu, ἐπὶ τῇ βάσει χειρογράφου ἀντιγραφέντος ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Νικ. Duma²⁾ κατὰ τὸ ἔτος 1774.

Οἱ Ἕλληνες διδάσκαλοι καὶ καλόγηροι, οἵτινες μετηνάστευσαν εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν, ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν ἀντίγραφα πληρεστέρων χειρογράφων, φυλασσομένων εἰς τὰς Βιβλιοθήκας τῶν μεγάλων μοναστηρίων τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἰδίᾳ τοῦ Ἀθωνος. Μεταξὺ τῶν ἑλληνικῶν τούτων χειρογράφων εὐρίσκετο καὶ παραλλαγή τοῦ «Φυσιολόγου», γενομένη ὑπὸ τοῦ Δαμασκηνοῦ Στουδίτου, ἥτις καὶ μεταφράσθη εἰς τὴν ρουμανικὴν³⁾. Ἡ μετάφρασις αὕτη εἶναι κατὰ πολὺν ἀνωτέρα τῶν ἐκ τῆς σλαβικῆς γενομένων μεταφράσεων οὐ μόνον διὰ τὴν σαφήνειαν, ἀλλὰ καὶ διότι παρέχει ἡμῖν ἑκδοσιν πληρεστέραν. Ἐν ᾧ δὲ ἡ ἐκ τῆς σλαβικῆς μετάφρασις περιλαμβάνει μόνον τριάκοντα κεφάλαια, ἡ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς περιέχει ὀγδοήκοντα.

Ἡ διάδοσις τοῦ «Φυσιολόγου» εἰς τὴν Ρουμανίαν ὑπῆρξε ἀξιόλογος. Τὰ παλαιότερα ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως τούτου ἐπὶ τῆς ρουμανικῆς φιλολογίας εὐρίσκομεν εἰς τὰς «Διδασκαλίας τοῦ ψευδο-Neagoe πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Θεοδοσίον»⁴⁾. Μέχρι δὲ τῶν μέσων τοῦ 19^{ου} αἰῶνος τὸν ἀντίγραφον οἱ καλόγηροι εἰς τὰ μοναστήρια⁵⁾. Αἱ ἐν αὐτῷ λαοὶ καὶ περὶ ζώων παραδόσεις συντετέλεσαν εἰς τὴν διαμόρφωσιν πλείστων ζωολογικῶν γνώσεων παρὰ τῷ ρουμανικῷ λαῷ, ὡς ἀναγνωρίζει ὁ N. Cartoian⁶⁾.

2. Ἄνθος τῶν χαρίτων.

Τὸ δημῶδες τοῦτο βιβλίον ὀνομάζουσιν οἱ Ρουμάνοι Albinușa⁷⁾ ἢ Floarea

1) M. Gaster, Archivio glottologico italiano, vol. X (1886), p. 273 κέξ.

2) Revista «Ion Creangă», VII, București, 1914, p. 2 κέ.

3) N. Cartoian, ἔ. ἀ. p. 235.

4) Περί τοῦ ὁμηρικῦ τούτου προβλήματος τῶν «Διδασκαλιῶν τοῦ Ψευδο-Neagoe» ἐν τῇ ρουμανικῇ φιλολογίᾳ πρβλ. τὰς ἀξιολογωτάτας ἐργασίας τοῦ Δημοσθ. Ρούσσου ἐν Studii și critice, București 1910, pp. 1 - 16 καὶ Studii Istorie greco-române, I, pp. 207 - 226.

5) Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 3548 χειρόγραφον τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, ἀναγόμενον εἰς τὸ ἔτος 1832.

6) N. Cartoian, Fiore di virtù în literatura Românească, București 1928, p. 90 (6).

7) Ὁ τίτλος οὗτος προὔκალεσε σύγχυσιν, διότι ὑπὸ τὸ ὄνομα «Albine» ἀπαντᾷ εἰς τὴν ρουμανικὴν φιλολογίαν Ἀνθολογία μὲ ἠθικάς γνώμας, τὴν ὁποίαν περιέγραψεν ὁ Genadie Enăceanu ἐν Anal. Acad. Române, Sect. Lit. Ser. 2, t. XII, București 1892, pp. 129 - 162. Τὸ κείμενον Albinușa ἦτοι τὸ «Ἄνθος Χαρίτων» δὲν πρέπει νὰ συγχέεται πρὸς τὴν «Μέλισσαν» Ἀντωνίου τοῦ Μοναχοῦ, ὡς πράττει ὁ Enăceanu. Πρβλ. D. Russo, Elenizmul în România București 1912, p. 87.

darurilor. Πρόκειται περί ἑνὸς ἐκ τῶν πλέον διαδεδομένων κειμένων τῆς μεσαιωνικῆς ἰταλικῆς λογοτεχνίας *Fiore di virtù*, ἀποδιδομένου ὑπὸ τινων εἰς τὸν βενεδικτῖνον καλόγηρον Tommaso Gozzadini¹⁾, ὁ ὁποῖος συνέθεσε τοῦτο ἀρνούμενος ἐκ βιβλικῶν, εἰδωλολατρικῶν, κλασσικῶν καὶ μεσαιωνικῶν πηγῶν ἐν Βολωνίᾳ κατὰ τὸν ΙΓ' αἰῶνα.

Τοῦτο ἐξεδόθη τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1474, μέχρι δὲ τοῦ ἔτους 1540 ἔσχε περὶ τὰς τεσσαράκοντα ἐκδόσεις. Μετεφράσθη εἰς τὴν ἰσπανικὴν, γαλλικὴν, γερμανικὴν, ἄρμενικὴν, σερβικὴν καὶ ρωσσικὴν, ἑλληνιστὶ δὲ ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ἄνθος τῶν Χαρίτων*» ἐξεδόθη ἐν Ἑνετίᾳ κατὰ τὸ 1529²⁾.

Τὸ βιβλίον τοῦτο εἰς τὸ ἰταλικὸν πρότυπον σύγκειται ἐκ 34 κεφαλαίων, ἀναφερομένων εἰς τὰς ἀρετὰς καὶ τὰ ἀντίθετα αὐτῶν ἐλαττώματα. Ἐκαστον δὲ κεφάλαιον ἄρχεται δι' ἑνὸς βραχέος ὁρισμοῦ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας. Ἐπεταὶ ἡ παρομοίωσις τῆς ἀρετῆς ἢ τοῦ ἐλαττώματος πρὸς πραγματικὸν ἢ φανταστικὸν ζῷον (δάνειον ἐκ τοῦ «Φυσιολόγου»), εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ ὁποίου ἐπίστευεν ὁ μεσαιωνικὸς κόσμος³⁾.

Εἴτα ἀκολουθεῖ σειρά θεμελιωδῶν γνώμων, πρὸς τὸν ἀναγνώστην ἀπευθυνόμενων⁴⁾, καὶ τελειώνει διὰ μιᾶς ἠθικῆς ἱστορίας, ἐλημμένης κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ

1) V. Rossi, *Storia della letteratura italiana*, I, p. 117.

2) Τὸ «*Ἄνθος Χαρίτων*» φαίνεται ὅτι ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον ἐν Ἑνετίᾳ κατὰ τὸ 1529 παρὰ τῷ *Giovanni Antonio da Sabio* καὶ *Fratelli ad instantia di M. Damianode Santa Maria (N. Cartojan)*, ἔ. ἀ. p. 72 (156). Κατόπιν ἀνετυπώθη πολλακίς ἐν Ἑνετίᾳ, ἤτοι κατὰ τὸ 1537 ὑπὸ *Stephano da Sabio (C. Frati, Ricerche sul «Fiore di Virtù»*, ἐν *Studj di Filologia romanza*, Roma 1893, p. 291), κατὰ τὸ 1546 παρὰ *Nicolini da Sabio (É. Legrand, Bibl. hellén. I. Paris 1885, p. 119)*, κατὰ τὸ 1594 παρὰ *Φραγκίσκῳ τῷ Ἰουλιανῷ (Sp. P. Lambros, Catalogue of the greek manuscripts on Mount Athos, 1895, I. nr. 1510)*, κατὰ τὸ 1621 (*C. Frati*, ἔ. ἀ. p. 291) καὶ κατὰ τὸ 1603 παρὰ *Μάρκῳ τῷ Πινέλλῳ*. Τὴν ἔκδοσιν τοῦ 1603, εὗρισκομένην εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τοῦ Ἀγίου Μάρκου ἐν Ἑνετίᾳ ὑπ. ἀρ. *Rari Veneti v. 268 (Opusculi per l'interdetto T. VIII)*, ἄγνωστον εἰς τοὺς βιβλιογράφους καὶ εἰς αὐτὸν τὸν *É. Legrand*, ἀνεκοίνωσεν ὁ Μιχ. Λάσκαρης εἰς τὸν *N. Cartojan*. Περὶ δὲ τοῦ πλήθους τῶν μετέπειτα ἐν Ἑνετίᾳ ἐκδόσεων αὐτοῦ πρβλ. τὰς Βιβλιογραφίας τῶν *É. Legrand* καὶ Δ. Γκίνη-Βαλ. Μέξα. Περὶ τῶν μεταφράσεων τούτου εἰς τὴν ρουμανικὴν ἰδὲ *N. Cartojan, Fiore di Virtù*, ἔ. ἀ. p. 88 (172).

3) Π. χ. ἡ ἀγάπη παρομοιάζεται πρὸς τὸ «κουκούλι» (μεταξοσκώληκα), ὁ φθόνος πρὸς τὴν «νυμφίτζα» (πούτζιολα), ἡ χαρὰ πρὸς τὸν «πετεινόν», ἡ λύπη πρὸς τὸ «μάκαγον» (μαῖμου), ἡ ὀργὴ πρὸς τὴν ἀρκοῦδαν, ἡ ἀφροσύνη πρὸς τὴν «φέλλαν», τὸ ψεῦδος πρὸς τὴν «σακοῦδαν», ἡ κενοδοξία πρὸς τὸ «παγῶνι» κλ.

4) Π. χ. ὁ ἄνθρωπος ὅπου ζῇ εἰρηνικὸς δὲν εἶναι ποτὲ πτωχός. Κάλλιον νὰ δίδῃ τινὰς παρὰ νὰ λαμβάνῃ. Ἡ ράβδος διώχνει τὴν τρέλλαν ἀπὸ τὴν καρδίαν τοῦ παιδίου. Τὸ στόμα ὅπου ψεύδεται φονεύει τὴν ψυχὴν. Ἡ ὄρνιθα ὅταν βάνεται νὰ κλωσσᾷ τὰ αὐγὰ ποτὲ δὲν τὰ ἀπαρτεῖ κλ.

τῆς Βίβλου, σχετιζομένης δὲ πρὸς τὸ περιεχόμενον τοῦ πρὸς ὃ ἀναφέρεται κεφαλαίου.

Πάντα ταῦτα τὰ ποικίλα στοιχεῖα, ἐξαχθέντα ἀπὸ πολλὰς, ὅλως διαφόρους, πηγὰς, ἀποτελοῦσι διὰ τῆς ἐνούσης αὐτὰ κεντρικῆς ἰδέας ἐνιαῖον ὅλον¹⁾.

Τὸ κείμενον τοῦτο ἐγένετο γνωστὸν εἰς τὴν Ρουμανίαν τὸ πρῶτον ὑπὸ χειρόγραφον μορφήν εἰς δύο μεταφράσεις ἐκ τῆς σλαβικῆς (περὶ τῶν ἐκ τῆς σλαβικῆς μεταφρ. ἰδὲ *N. Cartoian, Cărțile populare, I, pp. 195-208*), πλήρεις παραλείψεων καὶ ἐλαττωμάτων. Ἡ μία εὑρίσκεται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 3821 Codex Neagoeanus τοῦ ἔτους 1620, ἡ δ' ἄλλη εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 1436 κώδικα τῆς Βιβλιοθ. τῆς ρουμ. Ἀκαδημίας²⁾.

Ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας τοῦ Κωνσταντίνου Μπραγκοβεάνου, ἥτοι κατὰ τὸ 1700, ἐγένετο ἐν Σναγον ἡ τελειότερα ρουμανικὴ μετάφρασις³⁾ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἐκδόσεως τοῦ «Ἄνθους Χαρίτων», καθὼς ἀπέδειξεν ὁ M. Gaster⁴⁾, διεδόθη δ' εἰς πάσας τὰς περιοχὰς τῆς Ρουμανίας, ἀντικαταστήσασα τὰς προηγουμένας ἐλαττωματικὰς ἐκ τῆς σλαβικῆς μεταφράσεις.

Ἡ νέα ἑλληνικὴ μετάφρασις ἐγένετο πρότερον ὑπὸ Κωνσταντίνου Σαρακηνοῦ, υἱοῦ Γεωργίου Πατροῦ τοῦ Κοητός, καὶ ἐξεδόθη ἐπιμελείᾳ Ἀνθίμου ἱερομονάχου τοῦ ἐξ Ἱθρητίας, ἀφιερωνθεῖσα εἰς τὸν ἡγεμόνα Κωνσταντίνον Μπραγκοβεάνου, προστάτην τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Μεταφραστὴς εἶναι ὁ Ρουμάνος ἱερομόναχος Φιλόθεος Ἀγιορείτης. Καθὼς γράφεται ρητῶς ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ ἔργου, ἡ μετάφρασις ἐγένετο ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ «Ἄνθους Χαρίτων» ἐκομίσθη εἰς τὴν Ρουμανίαν ὑπὸ Κωνσταντίνου Σαρακηνοῦ ἐξ Ἀγίου Ὄρους. Ἐκ δὲ τοῦ ὅλου ἔργου σημαντικώτερον ἀπὸ ἀπόψεως λαογραφικῆς εἶναι τὸ μέρος τῶν γνωμικῶν, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει στενὴν σχέσιν πρὸς τὴν ρουμανικὴν παροιμιολογίαν. Πολλὰ ἐκ τῶν ἐν τῷ ἔργῳ γνωμῶν ἀντανακλῶνται εἰς τὸν θησαυρὸν τῶν παροιμιῶν τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ⁵⁾.

1) *N. Cartoian, Fiore di Virtù* ἔ. ἀ. pp. 85-87 (1-3).

2) Ὁ ἀνωτέρω ὑπ. ἀριθ. 1436 Κώδιξ ἀντεγράφη ὑπὸ Costea Dascălul κατὰ τὴν περίοδον 1693-1701, περιέχει δὲ πολλὰ δημῶδη κείμενα, ὡς «τὸ Βροντολόγιον» καὶ «Σεισμολόγιον ἀληθινόν», f. 1-11, ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ «Φυσιολόγου», f. 44^v κ. λ.

3) *Ioan Bianu-N. Hodos, Bibliografia Românească Veche, I, p. 393.*

4) *M. Gaster, Literatura populară Română, Bucur. 1883, p. 138.* Πρβλ. ἀποσπάσματα ἐν *M. Gaster, Chrestomație Română, II, București 1891, p. 340* κέ. Ἰδὲ καὶ *Ramiro Ortiz, Per la storia della cultura italiana in Romania, Bucarest 1916, p. 207.*

5) *N. Cartoian, Fiore di virtù, p. 92(8).*

Θὰ ἀρκεσθῶμεν μόνον εἰς τὰ ἐξῆς παραδείγματα :

1) Ἡ ρουμανικὴ παροιμία *Albina tine în gură mierea și în coadă acul* (Ἡ μέλισσα κρατεῖ εἰς τὸ στόμα τὸ μέλι καὶ εἰς τὴν οὐρὰν τὸ κεντρί) ἀποδίδει τὴν παρομοίωσιν τῆς κολακείας «πρὸς τὰς μελίσσας, ὅπου ἔχουσι τὸ μέλι εἰς τὸ στόμα καὶ κρατοῦσι κρυμμένον τὸ κεντρί διὰ νὰ λαβώνουν», ἡ ὁποία ἀπαντᾷ εἰς τὸ «Περὶ κολακείας» κεφάλαιον τοῦ «Ἀνθους Χαρίτων». Ἡ αὕτη παροιμία εὐρίσκεται παρὰ τῷ Anton Pann ὑπὸ τὴν μορφήν :

*C' albina în gură cu miere
Si 'n coadă acul cu fiere*

(Ὅπως ἡ μέλισσα, ἡ ὁποία ἔχει τὸ μέλι εἰς τὸ στόμα καὶ τὸ κεντρί εἰς τὴν οὐρὰν)¹⁾.

2) Ἡ παροιμία *Leul nu se luptă cu furnicile nici vulturul nu prinde muștele* (Ὁ λέων δὲν παλαίει μὲ τοὺς μύρμηκας οὔτε ὁ ἀετὸς συλλαμβάνει μυίας) μεταφράζει τὰς ἀντιστοίχους ἑλληνικάς, αἱ ὁποῖαι ἀπαντῶσιν ἐν τοῖς «Περὶ δυνάμεως καὶ μεγαλοψυχίας» κεφαλαίοις τοῦ «Ἀνθους Χαρίτων» καὶ αἵτινες ἔχουσιν ὡς ἐξῆς : «Τὸ λεοντάρι δὲν κάμνει πόλεμον μὲ τὰς μυῖας οὔτε μὲ τὰ μυρμήγκια», «αὐτὸς δὲν πιάνει (δηλ. ὁ ἀετὸς) καθὼς λέγει ἡ παροιμία, ποτὲ μυῖες, ἀλλὰ δὲν ἀφήνει νὰ καταιπατηθῇ ἀπὸ μεγάλα πτηνὰ καὶ ἀσπαρα ποικίλα».

Παρὰ τῷ Anton Pann εὐρίσκεται ὑπὸ τὴν μορφήν :

*Vulturul stă 'n loc neghează
Dar el mușce nu vânează*

(ὁ ἀετὸς παραμονεύει / ἀλλὰ μυῖας δὲν θηρεύει²⁾),

ὅπου γίνεται λόγος μόνον περὶ ἀετοῦ οὐχὶ δὲ καὶ περὶ λέοντος.

3) Ἡ παροιμία, ἡ ὁποία ἀπαντᾷ εἰς τὸ «Περὶ Κενοδοξίας» κεφάλαιον τοῦ ἀνωτέρω ἔργου *Găina pentru un ou face mare gălăzie de o aude vulpea*³⁾ ἥτοι «ἡ ὄρνιθα δι' ἓν αὐγὸ κάνει μεγάλο θόρυβο, γιὰ νὰ τὴν ἀκούσῃ ἡ ἀλεπού» ἐπανευρίσκεται παρὰ τῷ Anton Pann ὑπὸ τὴν μορφήν :

*Găina când va ouă
Aude o mahală*

ἥτοι : ἡ ὄρνιθα ὅταν γεννᾷ τὴν ἀκούει μία συνοικία.

Ὅμοίως ἡ αὕτη παροιμία εὐρίσκεται ἐν τῇ χειρογράφῳ συλλογῇ παροιμιῶν

¹⁾ Iuliu A. Zanne, Proverbele Românilor, vol. I, București 1895, p. 312.

²⁾ Iuliu A. Zanne, ἔ.ἀ. p. 713.

³⁾ Πρβλ. τὴν χειρογράφον ρουμανικὴν μετάφρασιν τοῦ «Ἀνθους Χαρίτων» f. 26^ς

τοῦ *Iordache Golescu* οὕτω: *Găină pentru un ou, multă gălăzie face* ('Ἡ ὄρνιθα δι' ἓν αὐγὸν κάμνει πολὺν θόρυβον), παρὰ δὲ τῷ λαῷ:

*Găina căre cântă seara,
dimineata n'are ou*

ἦτοι: «ἡ ὄρνιθα, πού τὸ βράδυ τραγουδεῖ, τὸ πρωῒ δὲν ἔχει αὐγὸν»¹⁾.

4) Ἡ παροιμία, ἣτις ἀπαντᾷ εἰς τὴν «*Ρίμαν Γεωργίου τοῦ Αἰτωλοῦ*», τὴν ἀφιερωθεῖσαν εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Βλαχίας Πέτρον τὸν Χωλόν,

Ἄμ' ὁποὺ λάκκον ἔσκαψε, διὰ νὰ χώσῃ ἄλλον,
ἐκεῖνος μέσα ἔπese μὲ τὸ κορμί του ὄλον»²⁾

ἐπανευρίσκεται εἰς τὸ «*Ἄνθος Χαρίτων*» καὶ παρὰ τῷ λαῷ τῆς Μολδοβλαχίας: *Cine sapă groapă altuia cade el într' însa*³⁾ ('Ὅποιος σκάβει τὸν λάκκο τοῦ ἄλλου πέφτει μέσα).

Πλήθος παραλλαγῶν τῆς παροιμίας ταύτης ἐδημοσίευσεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης⁴⁾

3. Γνωμικὰ παλαιῶν τινῶν φιλοσόφων.

Τὸ πρότυπον τοῦ δημώδους ταύτου βιβλίου ἐγράφη γαλλιστὶ καὶ μετεφράσθη ἰταλιστὶ ὑπὸ τοῦ *Del Chiavà*⁵⁾, γραμματέως τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κ. Μπραγκοβεάνου.

Ἐκ τῆς ἰταλικῆς μετεφράσθη εἰς τὴν ἐλληνικὴν ὑπὸ τοῦ ἱεροκέρυκος Ἰωάννου Ἀβραμίου τοῦ Κρητός⁶⁾, ἐπιφορτισθέντος πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἡγεμόνος καὶ ἐξεδόθη ἐν ἔτει 1713 ἐν Τεργοβίστη τῆς Βλαχίας⁷⁾.

¹⁾ *Iuliu A. Zanne*, ἔ. ἀ. pp. 468-471.

²⁾ *N. Bănescu*, Un poème grec vulgaire relatif à Pierre le Boiteux de Valachie, Bucarest 1912, p. 12. Τὸ ποίημα τοῦτο ἐδημοσιεύθη ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4272 «*Ἀθωνικοῦ κώδικος*». Ἰδὲ καὶ τὰς διορθωτικὰς παρατηρήσεις εἰς τὴν ἔκδοσιν ταύτην ὑπὸ *D. Russo*, Un bizantinolog improvizat (*N. Bănescu*), București 1916, pp. 36-38.

³⁾ *Iuliu A. Zanne*, ἔ. ἀ. pp. 191-192.

⁴⁾ *Ν. Γ. Πολίτου*, Παροιμίαι Α', Ἐν Ἀθήναις 1899, σ. 561 «ὅποιος σκάπτει λάκκον ἄλλου πέφτει ὁ ἴδιος μέσα». Πρβλ. αὐτόθι σ. 561-563, ἀριθ. 150, 155, 159, 163, 164, 165, 167, 170, 171, 172, 174.

⁵⁾ *R. Ortiz*, Per la storia della cultura italiana in Romania, Bucarest 1916, p. 208.

⁶⁾ Περὶ τούτου ἰδὲ *D. V. Economidis*, Ioan Avramie, București 1944, ἀνάτυπον ἐκ τῆς Biserica Ortodoxă Română, an. LXII (1944), nr. 4-6, 21 σελίδες καὶ Ἀθηνᾶ (54) (1950), σ. 59-93.

⁷⁾ *É. Legrand*, Bibliographie hellénique du 18e siècle, t. I, Paris 1918, p. 106-107, ἀριθ. 83. *I. Bianu-N. Hodos*, Bibliografia Românească Veche, vol. I, pp. 487-491, nr. 165.

Κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος 1713 μεταφράσθη ἐκ τῆς ἑλληνικῆς εἰς τὴν ρουμανικὴν ὑπὸ Ἀνθίου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας, ὅστις καὶ ἐφρόντισε νὰ ἐκτυπωθῇ καὶ εἰς τὰς δύο γλώσσας, ἑλληνικὴν καὶ ρουμανικὴν¹⁾.

Ὁ Γεώργιος Ζαβίρας ἀναφέρει ἔκδοσιν τῆς ἑλληνικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἀβραμίου, γενομένην ἐν Λειψία κατὰ τὸ 1732²⁾. Κατὰ δὲ τὸ 1758 μετετυπώθη ἐν Ἑνετίᾳ παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Τζάττ³⁾. Ὁ μετατυπώσας τοῦτο ὑπὸ τὰ ἀρχικὰ Π. Α. εἶναι ὁ Πολυζῶης Λαμπανιζιώτης, γνωστὸς καὶ ἐξ ἄλλων μετατυπώσεων καὶ οὐχὶ Παναγιώτης, ὡς ὀνομάζει αὐτὸν ὁ R. Ortiz⁴⁾.

Τοῦ ἔργου γνωρίζομεν καὶ ἄλλην ἔκδοσιν, γενομένην ἐπίσης ἐν Ἑνετίᾳ κατὰ τὸ 1780, παρὰ τῷ Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ, τῷ ἐξ Ἰωαννίνων⁵⁾ καὶ τῆς ὁποίας τὸ ἐξώφυλλον μόνον εὐρίσκεται εἰς τὴν Βιβλιοθήκην τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας⁶⁾.

Μετατύπωσιν τῆς ρουμανικῆς μεταφράσεως τοῦ ἔργου *Pilde filosofesti* ἔχομεν κατὰ τὸ 1783 ἄνευ τύπου ἐκδόσεως⁷⁾. Εἰς τὸ τέλος τῆς τελευταίας σελίδος 118 ἀναγινώσκομεν τὰ ὀνόματα τῶν διορθωτῶν αὐτοῦ Μιχαὴλ Συμπιῦάνου καὶ Ράδου Ραμνιτσεάνου. Τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος ἐξεδόθη ἐπίσης καὶ ἐν Ρημνίκῳ⁸⁾. Τοῦ δημῶδους τούτου βιβλίου ἐγένοντο καὶ ἄλλαι ἐν τῇ ρουμανικῇ ἐκδόσεις κατὰ καιροὺς, ὡς ἐν Βρασὼν 1808, ἐν Σιβίου 1814, ἐν Βουκουρεστίῳ 1864⁹⁾ κ. ἄ.

Αἱ φιλοσοφικαὶ γνώμαι τοῦ ἔργου ἀνερχονται κατὰ τὸν M. Gaster εἰς 964¹⁰⁾, ἀκολουθοῦσαι ἀλλήλας ἄνευ ὀνόματος συγγραφέως καὶ ἄνευ ἀριθμώσεως.

Ὁ M. Voileanu ὅμως τὰς ἀναβιβάζει εἰς 928¹¹⁾.

¹⁾ I. Bianu - N. Hodos, ἔ. ἄ. pp. 487-489, nr. 165 καὶ 166.

²⁾ Γ. Ζαβίρας, Νέα Ἑλλὰς κλ., Ἐν Ἀθήναις 1872, σ. 348.

³⁾ É. Legrand, ἔ. ἄ. p. 482, ἀρ. 512.

⁴⁾ R. Ortiz, ἔ. ἄ. p. 207.

⁵⁾ Ém. Legrand, ἔ. ἄ. t. II, Paris 1928, p. 323, nr. 991.

⁶⁾ I. Bianu - N. Hodos, ἔ. ἄ. t. II, București 1910, p. 270, nr. 442.

⁷⁾ I. Bianu - N. Hodos, ἔ. ἄ. p. 280, nr. 460.

⁸⁾ I. Bianu - N. Hodos, ἔ. ἄ. p. 280-281, nr. 461.

⁹⁾ Ὁ M. Gaster, Geschichte der rumänischen Litteratur ἐν G. Gröber's Grundriss der romanischen Philologie 2, 3, σελ. 312-314, ἀναφέρει περὶ τῶν χειρογράφων καὶ ἐκδόσεων τοῦ ἔργου. Πρβλ. Τοῦ Ἰδίου, Literatura populară Română, București, 1883, pp. 204-206, ἐνθα ὑπάρχει καὶ ἀνάλυσις τῶν «Γνωμικῶν». Ὁ Δημοσθ. Ροῦσσος γνωρίζει καὶ μίαν ἀκόμη ἑλληνικὴν ἔκδοσιν, ἐν Ἑνετίᾳ 1842 ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Φοίνικος. D. Russo, Mitrofan Grigoràs, București 1935, ἀνάτυπον ἐκ τῆς Revista Istorică Română, 4 (1934), p. 36.

¹⁰⁾ M. Gaster, Literatura populară Română, ἔ. ἄ. p. 205.

¹¹⁾ M. Voileanu, Codicele, Sibiu, 1891. Ὁ ἀριθμὸς 928 ἀνταποκρίνεται πλήρως πρὸς τὴν ἀλήθειαν, καθὼς διεπιστώσαμεν κατόπιν ἰδικῆς μας καταριθμώσεως.

Παραθέτομεν τώρα τινὰ ἐκ τῶν γνωμικῶν αὐτῶν ἑλληνιστὶ ἀπὸ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ Ἀβραμίου¹⁾ καὶ ρουμανιστὶ ἀπὸ τὴν ἔκδοσιν Voileanu²⁾.

Ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ καθαρίζει τὴν καρδίαν. *Frica lui Dumnezeu, eu curatesce inima.*

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἓνας δρόμος, ὃ ὁποῖος φέρει πρὸς τὸν θάνατον. *Viata omului este un drum, care-l duce la moarte.*

Μὲ τὴν γλυκεῖαν συνομιλίαν ἀποκτιῶνται πολλοὶ φίλοι. *Cu vorbele cele dulci se castiga multi prieteni.*

Ὁ φθόνος δὲν ἔχει ἀνάπausιν. *Zavistia nu are odihnă.*

Ὅποιος μιλεῖ ὀλίγα δείχνει σημεῖον φρονιμάδας. *Cine vorbesce puțin, arata semn că este înțelept.*

Τὰ δάκρυα εἶναι τὰ ἄρματα τῶν ἀδυνάτων. *Lăcrămile sunt armele neputinciosi.*

Περὶ τῶν γνωμικῶν τούτων, τὰ ὅποια ἦσαν ὥσον διαδεδομένα παρὰ τοῖς Ρουμάνοις, ἐπραγματεύθησαν οἱ V. Popp³⁾, D. Jarcu⁴⁾, É. Picot⁵⁾, M. Gaster⁶⁾ (ἡμῶν. Ρούσσος⁷⁾ καὶ R. Ortiz⁸⁾, ὅστις καὶ ἐσφαλμένως νομίζετο⁹⁾, ὅτι τὸ *Enchiridion e vita di filosofi ed altri savii ed imperatori*¹⁰⁾ εἶναι τὸ πρότυπον τούτων. Ὁ N. Cartoian ἐξαίρει τὸ ἔργον καὶ τονίζει τὴν ἀτήρησιν, τὴν ὁποίαν ἔσχεν εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν¹¹⁾.

Τὸ βιβλίον τοῦτο διὰ τῶν ἐν αὐτῷ συντόμων γνωμῶν καὶ παροιμιωδῶν φράσεων τῶν κορυφαίων πνευμάτων τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ κόσμου ἐδίδαξε τοὺς

¹⁾ Παραλείπω τὰς παραπομπὰς εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἔκδοσιν, διότι αὕτη ἔχει τὰς σελίδας ἀναριθμητάς.

²⁾ M. Voileanu, ἔ. ἀ. pp. 66, 67, 68, 70, 77, 80.

³⁾ V. Popp, Disertație despre tipografiile românești, Sibiu, 1838, p. 61.

⁴⁾ D. Jarcu, Analele bibliografice Române, București 1865, p. 20. Τοῦ Αὐτοῦ, Bibliografia chronologică Română, București 1873, p. 9.

⁵⁾ É. Picot, Notice biographique ἐν Nouveaux Mélanges Orientaux, Paris, 1886, p. 553, ἀφ. 44.

⁶⁾ M. Gaster, Chrestomație română, Leipzig - București, II. 1891, p. 4.

⁷⁾ D. Russo, ἔ. ἀ. p. 36 - 37.

⁸⁾ R. Ortiz, ἔ. ἀ. pp. 206 - 208. Τοῦ Αὐτοῦ, Medievo Rumeno, Roma 1928, p. 42.

⁹⁾ D. Russo, ἔ. ἀ. p. 37.

¹⁰⁾ R. Ortiz, Per la storia della cultura italiana κλ., ἔ. ἀ. p. 206.

¹¹⁾ Nic. Cartoian, Cărțile populare, II, p. 237.

Ρουμάνους τὴν ἀγάπην πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον καὶ ἔδειξεν εἰς αὐτοὺς τὴν ὁδὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τῶν ὑψηλῶν χριστιανικῶν ἰδεωδῶν.

4. Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία.

Βιβλίον ὠραιότατον καλούμενον Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία, μετὰ πλείστης ἐπιμελείας συντεθὲν εἰς κοινὴν τῶν Γραικῶν διάλεκτον, παρὰ Ἀγαπίου μοναχοῦ τοῦ Κρητός, τοῦ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ ὄρει τοῦ Ἀθῶ ἀσκήσαντος:—Καὶ νῦν νεωστὶ διορθωθὲν παρ' αὐτοῦ καὶ τυπωθὲν οἰκείοις αὐτοῦ ἀναλώμασιν. Ἐνετίησι, Παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Ἰουλλιανῷ κατὰ τὸ ἀρχαίον (1641)¹⁾.

Τὸ δημῶδες τοῦτο ἔργον μετεφράσθη εἰς τὴν ρουμανικὴν. Τὸ παλαιότερον χειρόγραφον τῆς ρουμανικῆς μεταφράσεως ὁλοκλήρου τῆς «Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίας» διατηρεῖται ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας ὑπ' ἀρ. 2463, ἀντεγράφη δ' ἐν Μολδαβίᾳ κατὰ τὸ 1714 ὑπὸ Κοσμᾶ, ἱεροδιακόνου τοῦ μοναστηρίου Neamtu (Νεάμτσου).

Τὸ δὲ ὑπ' ἀριθ. 2174 χειρόγραφον τῆς αὐτῆς ὡς ἄνω Βιβλιοθήκης, ἀντίγραφον παλαιότερου χειρογράφου γενόμενον κατὰ τὸ 1699 ἐν τῇ μονῇ Hurez ὑπὸ Ἰωσήφ ἱερομονάχου, ὡς καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2517 τοῦ αὐτοῦ ἔτους, γενόμενον ὑπὸ Γραμματικῆς Βλαχίας, περιλαμβάνουσιν μόνον τὸ α' καὶ β' μέρος τῆς «Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίας». Τὸ γ' μέρος ταύτης, τὸ περιέχον τὰ θαύματα τῆς Παναγίας, ἐλλείπει. Οὕτω τὰ δύο τελευταῖα ἐκ Μουντενίας τῆς Βλαχίας χειρόγραφα, καίτοι παλαιότερα τοῦ Μολδαβικοῦ, δὲν περιλαμβάνουσιν ὁλόκληρον τὸ ἔργον²⁾.

Ὁ Μ. Gaster ἐδημοσίευσεν δύο ἀποσπάσματα αὐτῆς³⁾ ἐκ χειρογράφου, τὸ ὁποῖον εὑρεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μεγαλυτέρου ποιητοῦ τῶν Ρουμάνων Μιχαὴλ Ἐμινέσκου. Τὸ χειρόγραφον τῶν ἀποσπασμάτων τούτων ἐγένετο κατὰ τὸ 1742 ἐν Μολδαβίᾳ ὑπὸ τοῦ Κοσμᾶ, ἱεροδιακόνου τοῦ μοναστηρίου Neamtu. Ὁ ἴδιος δ' ὁ Κοσμᾶς ἀνέφερεν, ὅτι τὸ μετέφρασεν ἐξ ἐλληνικοῦ βιβλίου, πιθανῶς τῆς ἐνετικῆς ὡς ἄνω ἐκδόσεως. Ἐτέρα δὲ μετάφρασις τοῦ γ' μέρους τῆς «Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίας»

¹⁾ Εἰς Legrand, Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages par des Grecs, au XVIIe siècle, I, Paris 1894, p. 413. Τὸ προσφιλέστατον τοῦτο βιβλίον τῶν πάππων καὶ τῶν πατέρων μας εἰς μὲν τὸ πρῶτον μέρος περιέχει περὶ ἁμαρτίας, περὶ τῶν μέσων λυτρώσεως ἀπ' αὐτῆς καὶ περὶ προσευχῆς, εἰς τὸ δεύτερον μέρος περὶ τῶν καθηκόντων πρὸς τὸν θεὸν καὶ τὸν πλησίον, μετανοίας καὶ μεταλήψεως, εἰς δὲ τὸ τρίτον μέρος περὶ τῶν θαυμάτων τῆς Παναγίας.

²⁾ Περὶ τῶν ἄλλων ρουμανικῶν χειρογράφων μεταφράσεων τοῦ ἔργου ἰδὲ Ν. Cartoian, Cărțile populare, II, pp. 128-129.—Archimandritul Scriban, Cărți de pietate ἐν Biser. Ortod. Rom., București 1926, pp. 525-529.

³⁾ Μ. Gaster, Chrestomație Română, I, ἔ.ἀ. p. 299.

ἐγένετο ἐν τῇ μονῇ Cernica, ἥς τὸ χειρόγραφον εὑρίσκεται ἐν τῇ Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδημίας ὑπ' ἀριθ. 2503 καὶ ἀνάγεται εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Τὸ χαρακτηριστικὸν καὶ τὸ πλέον ἐνδιαφέρον γνώρισμα τούτου εἶναι, ὅτι παρουσιάζεται παραλλήλως εἰς δύο στήλας τό τε ἑλληνικὸν καὶ τὸ ρουμανικὸν κείμενον ¹⁾).

Ἡ «Ἀμαρτωλῶν Σωτηρία» διαδοθεῖσα εὐρύτατα εἰς τὴν Βλαχίαν σπουδαίως συνέβαλεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν πλείστων παραδόσεων παρὰ τῷ ρουμανικῷ λαῷ.

Ὁ *Sim. Fl. Marian* συνέλεξε μέγαν ἀριθμὸν ἐκ τῶν παραδόσεων τούτων ἀπὸ στόματος τοῦ λαοῦ καὶ τὰς ἐδημοσίευσεν ὑπὸ τὸν τίτλον *Legendele Maicii Domnului* (Παραδόσεις περὶ τῆς Παναγίας), ἔκδοσις τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, București, 1904, σελίδες 343. Μέρος δὲ τῶν παραδόσεων τούτων ἐμελετήθη ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἀπόκρυφα αὐτῶν πρότυπα ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ Πανεπιστημίου *Στεφ. Ciobanu* εἰς δύο ἔργα αὐτοῦ δημοσιευθέντα ρωσιστί ²⁾).

Ἡ ἐπίδρασις τῆς «Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίας» εἰς τὴν διαμόρφωσιν πλείστων παραδόσεων παρὰ τῷ ρουμανικῷ λαῷ ἀπεδείχθη ἤδη περιτράνως ὑπὸ τῶν φιλολόγων καὶ λαογράφων *S. F. Marian, St. Ciobanu, N. Cartoian* κ. ἄ. Ὁ τελευταῖος μάλιστα περισσώτερον τῶν ἄλλων ἀπεγομασσε τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς λαογραφίας καὶ φιλολογίας τῆς Χώρας του.

5. Πωρικολόγος.

Ὁ «Πωρικολόγος» ³⁾ ἐγένετο γνωστὸς εἰς τὴν Ρουμανίαν διὰ τῆς νεοελληνικῆς παραλλαγῆς αὐτοῦ. Τὸ νεοελληνικὸν αὐτοῦ κείμενον ἐδημοσιεύθη ἐνωρίτερον τοῦ βυζαντινοῦ τοῦ Πλανούδη, ὡς παράρτημα τῆς «Ζωῆς τοῦ Αἰσώπου». Ὑπὸ ποίου ἐγράφη, πότε ἐδημοσιεύθη τὸ πρῶτον καὶ διατὶ προσετέθη εἰς τὸ τέλος τῆς «Ζωῆς τοῦ Αἰσώπου» ὡς παράρτημα δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς. Πιθανὸν διότι ὁ

¹⁾ Παραλλαγή τῆς «Ἀμαρτωλῶν Σωτηρίας» ἐξεδόθη ἐν Πλοεστίῳ κατὰ τὸ 1893, γενομένη ἀπὸ ρουμανικὸν χειρόγραφον τῆς σκήτης τῆς μονῆς τοῦ Προδρόμου τοῦ Ἀγίου Ὁρους. Πρβλ. *N. Cartoian*, ἔ. ἄ. p. 237-238.

²⁾ *St. Ciobanu*, Румынскія Легенды о Богородицѣ въ Этнографическое Обзорѣніе, Москва 1911, nr. 3-5. Τοῦ Ἰδίου, Мнѣ обѣ арахнѣ въ Богородичной легендѣ, St. Petersburg, 1912. Τὰ ἔργα ταῦτα δὲν μετεχειρίσθημεν, διότι ἀγνοοῦμεν τὴν ρωσικὴν ἀλλ' ἐλάβομεν γῶσιν τοῦ περιεχομένου αὐτῶν ἀπὸ προφορικὰς ἀνακοινώσεις τοῦ μακαρίτου *N. Cartoian*.

³⁾ Ὁ «Πωρικολόγος» εἶναι τὸ γνωστὸν «εὐφήμιον τοῦ Κυρ Κυδωνίου», ἡ χαριτωμένη διήγησις περὶ μιᾶς δίκης, διεξαγομένης μεταξὺ τῶν ὀπωρῶν, ἔχει δ' ὡς ἀπώτερον ἠθικὸν σκοπόν, ἵνα σατυρίσῃ πνευματωδέστατα τὸ πλῆθος τῶν ἀξιωματῶν καὶ τιτλούχων τῆς βυζαντινῆς Αὐλῆς.

«Πωρικολόγος», καθὼς καὶ ἡ «Ζωὴ τοῦ Αἰσώπου», ἔχουσι περιεχόμενον ἠθικὸν καὶ τερπνόν.

Ἡ παλαιότερα γνωστὴ ἔκδοσις τούτου, τῆς ὁποίας τὸ μοναδικὸν ἀντίτυπον εὐρίσκετο ἐν τῇ ἰδιωτικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ H. Pernot ἐν Παρισίοις¹⁾, ἐγένετο κατὰ τὸ 1775 ἐν Ἑνετίᾳ ὑπὸ τὸν τίτλον *Βίος τοῦ φύσει εὐφρεσεστάτου μυθοποιοῦ Αἰσώπου τοῦ Φρυγίου. Νεωστὶ μετατυπωθεὶς εἰς κοινὴν γλῶσσαν. Ἑνετίησιν 1775. Παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι*, εἰς 12ον, 96 σελίδες.

Ἄν καὶ ἐν τῷ τίτλῳ τοῦ ὥς ἄνω ἔργου δὲν ἀναφέρεται ὁ «Πωρικολόγος», ἐν τούτοις αἱ τελευταῖαι τέσσαρες σελίδες καταλαμβάνονται ὑπ' αὐτοῦ: *Ὀνομασία μὲ συντομίαν ὥραιαν ὅλων τῶν ὁπωρῶν*.

Εἶδομεν ἐπίσης ὅτι ἐν τῷ ὥς ἄνω τίτλῳ λέγεται: *μετατυπωθεὶς*, πράγμα τὸ ὁποῖον σημαίνει, ὅτι ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις προγενέστεραι τῆς τοῦ 1775. Πράγματι δὲ εἰς τὰς ἐκδόσεις τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου, τὰς γενομένας παρὰ τῷ Ἀντ. Βόρτολι κατὰ τὸ 1752 καὶ 1766 εὐρίσκειται εἰς τὸ τέλος καταλόγους δημῶδων βιβλίων, ἐνθα ἀναφέρεται ὁ *βίος Αἰσώπου εἰς ἀπλὴν φράσιν*²⁾. Πολὺ πιθανὸν αἱ ἐκδόσεις αὗται νὰ περιεῖχον καὶ τὸν «Πωρικολόγον».

Ἐτέρα ἔκδοσις τῆς «Ζωῆς τοῦ Αἰσώπου» μετὰ τοῦ «Πωρικολόγου» ἐγένετο πάλιν ἐν Ἑνετίᾳ κατὰ τὸ 1783, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Νικολάου Γλυκεῖ τοῦ ἐκ Ἰωαννίνων³⁾, ἣτις ἐσφαλμένως θεωρεῖται ὡς ἡ πρώτη ἔκδοσις.

Πάντες οἱ μέχρι τοῦ 1939 περὶ τοῦ «Πωρικολόγου» πραγματευθέντες ἐσφαλμένως ἐνόμισαν, ὅτι ἡ ἔκδοσις τοῦ 1783 εἶναι ἡ πρώτη ἔκδοσις τούτου⁴⁾, μόνον δὲ ἡ Ἀριάδνη Καμαριανοῦ παρετήρησεν ὀρθῶς, ὅτι «πιθανῶς ταύτης ὑπῆρξαν ἔτι παλαιότεραι, περὶ δὲ τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1775 εἴμεθα βέβαιοι»⁵⁾.

Ὁ Ε. Legrand ἐν τῇ Bibl. hellén. δὲν ἀναφέρει, ὅτι ἐν τέλει τῆς ἐκδόσεως τῆς «Ζωῆς τοῦ Αἰσώπου» τοῦ 1783 ὑπάρχει καὶ ὁ «Πωρικολόγος», μολονότι οὗτος

¹⁾ Ε. Legrand, L. Petit et H. Pernot, Bibliographie hellénique, dix-huitième siècle, Paris 1928, vol. 2, pp. 201-202, ἀρ. 821. Κατάλογος σπανίων βιβλίων τῆς νεοελληνικῆς φιλολογίας πωλουμένων ἐν Ἀθήναις παρὰ Π. Λάμπρω, Ἐν Ἀθήναις 1864, σ. 29.

²⁾ Ε. Legrand, ἔ. ἀ. vol. I, p. 403, ἀρ. 404 καὶ vol. II, p. 439, ἀρ. 630.

³⁾ Ε. Legrand, ἔ. ἀ. vol. II, p. 201, ἀρ. 821. Πρβλ. καὶ G. Wagner, Carmina graeca medii aevi, Lipsiae 1874, p. 380.

⁴⁾ Κ. Κρουμβάχερ, ἔ. ἀ. Γ' σ. 198, σημείωσις. G. Wagner, ἔ. ἀ. p. 380. Paul Marc, Neue Handschriften des Poricologos ἐν Byzantinische Zeitschrift, 15 (1906), p. 139. Ἀθαν. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ὁ Πωρικολόγος Πετροπόλεως, ἐν Byzantinische Zeitschrift, 20 (1911), p. 137 κλπ.

⁵⁾ Ἰδὲ τὴν διδακτορικὴν αὐτῆς διατριβήν: Poricologos și Opsarologos grecesc ἐν Cercetări Literare, περιοδ. διευθυνόμ. ὑπὸ N. Cartoian, vol. III, București 1939, p. 63.

εἶχεν ἐπισύρει τὴν προσοχὴν τοῦ Wagner ἐπὶ τοῦ κειμένου τούτου¹⁾. Ὅταν δὲ ὁ Wagner εἶχεν ἐκδόσει τὸν βυζαντινὸν «Πωρικολόγον» ἐκ τοῦ κώδικος Vindobonensis ἡγνόει τὴν ἐνετικὴν ἔκδοσιν καὶ μόνον κατόπιν τῆς ὑποδείξεως τοῦ Ἐ. Legrand ἔδωκεν εἰς τὸ τέλος τοῦ ἔργου του *Carmina graeca*, 380-382, εἰς πίνακα, τὰς διαφορὰς, αἵτινες ὑπάρχουσι μεταξὺ τοῦ νεοελληνικοῦ κειμένου τῆς ἐκδόσεως τοῦ 1783 καὶ τοῦ βυζαντινοῦ, τοῦ ἐκδοθέντος ὑπ' αὐτοῦ.

Ταυτοχρόνως μετὰ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ν. Γλυκέος ἐξετυπώθη ἐπίσης ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Δημητρίου Θεοδοσίου, τῇ εὗρισκομένῃ ἐν τῇ αὐτῇ πόλει. Ἡ σπανία αὕτη ἔκδοσις, ἄγνωστος εἰς τὸν Ἐ. Legrand, εὗρίσκεται ἐν τῇ Βιβλ. τῆς ρουμαν. Ἀκαδ. ὑπὸ τὸν τίτλον *Βίος Αἰσώπου τοῦ Φρυγίου. Νεωστὶ μετατυπωθεὶς εἰς κοινὴν γλῶσσαν. Ἐνετίησιν 1783. Παρὰ Δημητρίῳ Θεοδοσίῳ τῷ ἐξ Ἰωαννίνων. Con licenza de Superiori*, ἐν 12 φ, 96 σελ.²⁾.

Ἐτέρα ἐνετικὴ ἔκδοσις τοῦ «Αἰσώπου» μετὰ τοῦ «Πωρικολόγου» ἐγένετο παρὰ τῷ Φραγκίσκῳ Ἀνδρεόλᾳ κατὰ τὸ 1830. Ἐν ταύτῃ ὁ τίτλος τοῦ «Πωρικολόγου» γίνεται συντομώτερος: *Ὀνομασία συντομῆς ὅλων τῶν ὀπωρῶν*. Βραδύτερον ἐν Ἀθήναις ἐγένοντο πολλαὶ δημῳδαὶ ἐκδόσεις τούτου. Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν ἐκδόσεων ὁ «Πωρικολόγος» ἅπαντ' αἰεὶ χειρόγραφος³⁾, καθὼς καὶ εἰς τὴν προσοχικὴν παραδόσιν ὡς δημῳδὸς ποίημα. Οὕτω ὁ Ν. Βέης (Bees) ἀναφέρει δύο τοιαύτας παραλλαγάς, μίαν ἐκ Τριπόλεως καὶ ἑτέραν ἐκ Σμύρνης⁴⁾. Ὁ δὲ Π. Μαρκάκης ἐδημοσίευσεν τελευταίως παραλλαγὴν ἐξ Ἀπεράθου-Νάξου⁵⁾, τὴν ὁποίαν τῷ ἀνεκοίνωσε ὁ Ἰσιδωρος Δελαμάνης.

Εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν⁶⁾ εἰσῆχθη ἐκ τῶν ἐνετικῶν αὐτοῦ ἐκδόσεων κατὰ τὸν ΙΗ' αἰῶνα, φέρει δὲ διαφόρους τίτλους, ὡς ἐπὶ παραδείγματι: *Impărăția*

¹⁾ G. Wagner, *Carmina Graeca*, p. VII.

²⁾ A. Camariano, ἔ. ἀ. p. 64. Ἡ ἔκδοσις αὕτη διέλαθε καὶ τοὺς βιβλιογράφους I. Bianu-N. Hodos.

³⁾ Spyridon and Sophronios Eustratiades, *Catalogue of the greek manuscripts in the library of the Laura on Mount Athos*, Cambridge 1925, p. 104, nr. 661 (= H 6), 2, p. 216, nr. 1300 (= K 13) 1. Paul Marc, *Neue Handschriften des Poricologos*, ἐν *Byzantinische Zeitschrift*, 15 (1906), pp. 139-140

⁴⁾ N. Bees, *Neue Versionen mitteligriechischer Vulgärtexte aus Handschriften der Meteorenklöster*, Berlin, 1913, p. 3.

⁵⁾ Πέτρου Μαρκάκη, «Πωρικολόγος», μία δημοτικὴ παραλλαγή ἐνὸς πεζογραφήματος τοῦ 12ου αἰῶνος, ἔκδοσις περιοδικοῦ «Νέοι Δρόμοι», Ἀθῆναι 1946, 16 σελίδες.

⁶⁾ Μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν σερβικὴν ἤδη ἀπὸ τοῦ 18ου αἰῶνος (*Jagič*, ἐν *Archiv für Slavische Philologie*, I (1876), p. 611, ὡς καὶ εἰς τὴν τουρκικὴν (*N. Cartoian, Cărt. popul.* II, p. 240, σημειώσεις).

poamelor si a tuturor legumelor ('Ιστορία τῶν ὀπωρῶν καὶ ὄλων τῶν λαχανικῶν), *Istoria poamelor* ('Ιστορία τῶν ὀπωρῶν), *Povestea poamelor* (Διήγησις περὶ τῶν ὀπωρῶν) κλ.

Ἀλλὰ πότε ἀκριβῶς μετεφράσθη, ἀγνοοῦμεν. Τὸ παλαιότερον ἀντίγραφον διατηρεῖται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 575 (f. 132^v) χειρόγραφον τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδ. ἀλλὰ περιλαμβάνει μόνον ἀπόσπασμα, οὐχὶ δὲ ὁλόκληρον τὸ κείμενον τοῦ «Πωρικολόγου»¹⁾.

Τὸ ἀπόσπασμα τοῦτο πιστοποιεῖ, ὅτι ἡ ρουμανικὴ μετάφρασις ἐγένετο ἐνωρίτερον τοῦ 1781²⁾. Ὁλόκληρον δὲ τὸ κείμενον τούτου ἐν τῇ ρουμανικῇ γλώσσῃ περιλαμβάνεται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 2989 (f. 112^v-114^r) χειρόγραφον τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδ., τὸ ὁποῖον ἀνάγεται εἰς τὸν ΙΗ' αἰῶνα³⁾.

Ἐκ τοῦ πλήθους τῶν χειρογράφων τοῦ «Πωρικολόγου»⁴⁾ συμπεραίνομεν, ὅτι οὗτος διεδόθη εὐρύτατα εἰς τὴν Ρουμανίαν μετὰ τῆς «Ζωῆς τοῦ Αἰσώπου» κατὰ τὰς δύο παρελθούσας ἑκατονταετηρίδας.

Ἀπὸ δὲ τὰ μέσα τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ μέχρι σήμερον ἀναγινώσκεται ἡ ἔμμετρος διασκευὴ τούτου, ἡ γενομένη ὑπὸ τοῦ λαϊκοῦ ποιητοῦ τῶν Ρουμάνων *Anton Pann*, δημοσιευθεῖσα δὲ πρῶτον ἐν *Coloșete de proverbiu sau Povestea porbii* (Συλλογὴ παροιμιῶν ἢ Διήγησις λόγου), μεσ. Α'. București 1852, pp. 119-127⁵⁾. Ὁ Anton Pann διὰ τὴν διασκευὴν αὐτοῦ μετεχειρίσθη τὴν χειρόγραφον πεζὴν ρουμανικὴν μετάφρασιν⁶⁾.

Ὁ «Πωρικολόγος» εἰσῆχθη εἰς τὴν δημώδη ρουμανικὴν παράδοσιν (προφορικὴν)⁷⁾, ὥς ἀπέδειξε τὸ ἔργον τοῦ *G. Alexici*, *Texte din literatura populară Română* (Κείμενα τῆς δημώδους ρουμανικῆς φιλολογίας), t. I. Poesia tradițională, Budapesta 1899, pp. 225-226. Ἐνταῦθα ὁ G. Alexici κατέγραψε παραλλαγὴν τοῦ «Πωρικολόγου» ἀπὸ στόματος τοῦ χωρικοῦ Boros Ineu ἐξ Arad, πόλεως τῆς

¹⁾ *I. Bianu si R. Caracas*, Catal. manuscris. Românești, București 1906, vol. II, p. 330.

²⁾ *A. Camariano*, ἔ. ἀ. p. 70. Περὶ τῶν ρουμανικῶν χειρογράφων καὶ ἐκδόσεων τοῦ «Πωρικολόγου» ἐπραγματεύθη ἡ *Ioana Andreescu*, *Istoria poamelor*, Redacțiunile românești, ἐν Cercetări Literare publicate de N. Cartoian, București II (1936), pp. 79-101.

³⁾ *Alex. Lăpedatu*, Manuscrisele dela Bisericanii și Râșcă, București 1906, pp. 44-45, nr. 28.

⁴⁾ *A. Camariano*, ἔ. ἀ. pp. 67-84.

⁵⁾ Πρβλ. καὶ *M. Gaster*, Die rumänische Condemnatio Uvae ἐν Zeitschrift für Romanische Philologie 3 (1879), pp. 399-407.

⁶⁾ Ἴδὲ *C. Mateescu*, ἐν Revista «Ion Creangă», București 5 (1912), pp. 289-290.

⁷⁾ *N. Cartoian*, Cărțile populare, II, p. 241.

Τρανσυλβανίας. Ἐκ τούτου συνάγεται, ὅτι διήλθε καὶ τὰ Καρπάθια ἀκόμη διαδοθεὶς εἰς τὴν γραφικωτάτην καὶ πλουσιωτάτην ἐκείνην περιοχὴν.

6. Χρηστοθήθεια.

Ἡ «Χρηστοθήθεια ἢ βιβλίον τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς» εἶχε διαδοθῇ ἐκτὸς τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν καὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν, ἰδίᾳ διὰ τῶν ἑλληνικῶν σχολείων κατὰ τὴν Φαναριωτικὴν ἐποχὴν¹⁾. Οἱ Ρουμάνοι ὀνομάζουσι ταύτην *Hristoitie*.

Ὁ Δημοσθένης Ρούσσος ἀπέδειξεν, ὅτι τὸ δημῶδες αὐτὸ ἔργον εἶναι διασκευή τῆς πραγματείας τοῦ Ἑράσμου (1469-1536) *De civitate morum puerilium*²⁾, ἣτις ἐγράφη πρὸς χρῆσιν τοῦ μικροῦ Ἑρρίκου, υἱοῦ τοῦ πρίγκιπος τοῦ Veere Ἀδόλφου, ἐδημοσιεύθη δὲ τὸ πρῶτον κατὰ τὸ 1526 ἐν Ἀμβέρσῃ καὶ μετεφράσθη εἰς τὴν ἀγγλικήν, γερμανικὴν καὶ γαλλικὴν γλῶσσαν.

Ἐκ τῆς λατινικῆς μετεφράσθη ὑπὸ ἄνωνύμου τινὸς εἰς τὴν ἀπλὴν ἑλληνικὴν διάλεκτον. Ὁ δὲ Ἀντώνιος Βυζάντιος³⁾, καθηγητὴς τῆς Πατριαρχικῆς Ἀκαδημίας Κωνσταντινουπόλεως, μετέβαλε τὴν γλῶσσαν τῆς ὥς ἄνω μεταφράσεως τῆς «Χρηστοθήειας» εἰς ἀρχαίαν ἀττικὴν διάλεκτον, παραλείπων τινὰ καὶ προσθέτων ἄλλα τεμάχια, διὰ τὴν προσαρμοσθὴν τὸ ἔργον πληρέστερον πρὸς τὰς γλωσσικὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰ ἤθη τῶν Ἑλλήνων τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ⁴⁾. Τὸ κεφάλαιον π.χ. Πῶς χρῆστέον τοῖς φίλοις ἀνήκει εἰς τὸν Ἀντ. Βυζάντιον. Καὶ ὁ Καισάρειος Δαπόντες, ὅστις διέτελεσε γραμματεὺς τοῦ Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, λαβὼν ἐν ἑκ τῶν πολυαρίθμων χειρογράφων τῆς «Χρηστοθήειας» τοῦ Βυζαντίου, τῶν χρησιμοποιουμένων εἰς

¹⁾ Εἰς τὰ ἑλληνικὰ Σχολεῖα ἡ *Χρηστοθήθεια* ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς κείμενον πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Διὰ τοῦτο διεσώθησαν πλεῖστα χειρόγραφα αὐτῆς ἐν Βλαχίᾳ. Πρβλ. *C. Litzica*, *Catalog. man. gr. nr. 640, 10. 646, 12. 647, 2. 672, 2. 750, 2.* Τὰ μέχρι τοῦδε γνωστὰ χειρόγραφα περιλαμβάνουσι τὴν διασκευὴν τοῦ Ἀντ. Βυζαντίου ἢ παραλλαγὰς ταύτης μετὰ «ψυχαγωγικῆς» παραφράσεως.

²⁾ *D. Russo*, *Studii și critice*, București 1910, pp. 29-40. Τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Ρούσσου βιβλιοκρισίαν ἐδημοσίευσεν ὁ Ν. Γ. Πολίτης ἐν Λαογραφίᾳ Β', Ἐν Ἀθήναις 1911, σ. 710-14.

³⁾ Περὶ τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου ἰδὲ *D. Russo*, ἔ. ἀ. pp. 50-52. Σημειωθῆτω ὅτι ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν καὶ εἰτα ἀρχιεπίσκοπος Πατρῶν Νικηφ. Καλογεράς ἐσφαλμένως ὑπέλαβε τὸν Ἀντώνιον Βυζάντιον τῆς «Χρηστοθήειας» ὡς αὐτὸν τὸν κατὰ τὸν ΙΑ' αἰῶνα ζήσαντα μοναχὸν Ἀντώνιον τὸν καλούμενον *Μέλισσα*. Ἰδὲ Ν. Γ. Πολίτου, ἔ. ἀ. Λαογραφία Β', σ. 710-711.

⁴⁾ Ἡ «Χρηστοθήθεια» Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ἐν τῷ ἔργῳ Ἰωάννου Πατούσα, Ἑγλυκλοπαιδεῖα φιλολογικὴ, Ἐν Βενετίᾳ 1804, I, 423. Πρβλ. Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς, σ. 178.

τὰ σχολεῖα τῶν Πριγκιπάτων τῆς Μολδοβλαχίας διεσκεύασεν ἐμμέτρως καὶ ἐξέδωκεν ἐν Ἑνετίᾳ κατὰ τὸ 1770¹⁾).

Ὁ ἴδιος δ' ὁ Κ. Δαπόντες λέγει:

Ἀπὸ αὐτὸν (τὸν Βυζάντιον) τρίτος ἐγὼ τώρα καὶ τελευταῖος
πάλιν εἰς γλῶσσαν τὴν ἀπλὴν ὡσὰν ἀπλοῦς Ρωμαῖος,
μὲ τοῦ Θεοῦ τὴν δύναμιν ἐμεταγλώττισά το²⁾).

Ἄλλ' ὁ Δαπόντες δὲν ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος αὐτῆς διασκευαστῆς. Καὶ ὁ Δανιὴλ Κεραμεὺς ἀπέδωκεν αὐτὴν εἰς ἱαμβικούς στίχους. Ἡ διασκευή ὅμως αὕτη δὲν ἐδημοσιεύθη παραμείνασα χειρόγραφος³⁾. Ἐπίσης ἑλληνιστὶ μετέφρασε ταύτην καὶ ὁ Naum Râmniceanu κατὰ τὸ 1829⁴⁾, ὁ δὲ Νικηφόρος Καλογεράς μεταφράσας τὸ κείμενον τοῦ Ἀντ. Βυζαντίου εἰς τὴν καθαρεύουσαν ἐξέδωκεν ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ 1881⁵⁾).

Τέλος ὁ Δ. Ν. Δάρβαρης διεσκεύασε αὐτὴν καὶ ἐξέδωκε μετὰ πολλῶν προσθηκῶν ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸ 1790 ὑπὸ τὸν τίτλον «Χειραγωγία εἰς τὴν καλοκαγαθίαν, ἥτοι ἐγχειρίδιον εἰς ἀνάγνωσιν τοῖς σπουδάζουσιν νεανίσκοις τῶν Ρωμαίων καὶ Βλάχων». Τὸ ἔργον ὅμως τοῦτο οὐδὲν τὸ κοινὸν ἔχει πρὸς τὴν «Χρηστοθήθειαν» τοῦ Ἑράσμου τὴν διασκευασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Βυζαντίου καὶ τὰς ἐν τῇ ρουμανικῇ παραλλαγὰς αὐτῆς.

Καὶ ἡ πεζὴ καὶ ἡ ποιητικὴ παραλλαγή τῆς «Χρηστοθήθειας» ὑπῆρξαν εὐρύτατα γνωστὰ εἰς τὴν μολδοβλαχικὴν κοινωνίαν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Οὕτω ὁ πρωτοσύγγελος Naum Râmniceanu (Ναοὺμ Ραμνιτσεάνου) (1764-1838)⁶⁾, μαθητῆς

¹⁾ Τὴν μετάφρασιν τοῦ Δαπόντε εἰς γλῶσσαν ἀπλὴν ἠγνώνει ὁ Νικηφ. Καλογεράς. Πρβλ. Ν. Γ. Πολίτου, ἔ. ἀ. σ. 711.

²⁾ Ἰδὲ Κ. Δαπόντε, Χρηστοθήθεια, Ἑνετίῃσιν 1770, σ. ιθ'. Ἡ ἔκδοσις αὕτη προσηγεῖται χρονολογικῶς τῆς ἐκδόσεως τοῦ Ἀντ. Βυζαντίου, ἥτις ἐπραγματοποιήθη κατὰ τὸ 1804 ἐν τῇ Ἑγκυκλοπαιδεῖᾳ τοῦ Ἰω. Πατούσα.

³⁾ Ἀθαν. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Μαυροκορδάτειος Βιβλιοθήκη, Κωνσταντινούπολις, 1884, ἀριθ. 102. Ἰ. Σακκελίωνος, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, Ἐν Ἀθήναις 1892, ἀρ. 1117. Ἀθ. Παπαδ. Κεραμέως, Ἱεροσολυμητικὴ Βιβλιοθήκη τόμ. Α', ἀρ. 470, 5. Σπ. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων, Ἐν Ἀθήναις, τόμ. Α', 1904, σ. 355, ἀρ. 14.

⁴⁾ Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 1487 χειρόγραφον τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδημίας.

⁵⁾ Ἀ. Βυζαντίου, Χρηστοθήθεια ἐκδ. Ν. Κ(αλογερά), Ἐν Ἀθήναις 1881. Ἐν σ. ιε' κάμνει λόγον περὶ τοῦ νέου γλωσσικοῦ ἐνδύματος τῆς «Χρηστοθήθειας».

⁶⁾ Ὁ Naum Râmniceanu ὑπῆρξεν ἐλληνομαθέςτατος, συνέγραψε δὲ πλεῖστα ἔργα εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν. Περὶ τούτου ἡσχολήθη εἰς ἰδίαν μονογραφίαν ὁ C. Erbiceanu, Vieața și activitatea literară a protosinghelului Naum Râmniceanu, București 1900.

τοῦ μεγάλου Ἰωαννίτου διδασκάλου τοῦ Γένους Λάμπρου Φωτιάδου, μετέφρασε τὴν «Χρηστοθήειαν» εἰς ρουμανικοὺς στίχους, διμέτρους τροχαϊκοὺς καταληκτικούς, ἔχων ὑπ' ὄψει τὸ κείμενον Ἀντωνίου τοῦ Βυζαντίου.

Ἡ ἔμμετρος αὕτη ρουμανικὴ μετάφρασις εὑρίσκεται παραπλεύρως πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον, διατηρεῖται δ' εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1487 (f. 168 κ.ε.) ἀνέκδοτον χειρόγραφον τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας.

Ὡσαύτως ἡ παραλλαγή τοῦ Κ. Δαπόντε διεσκευάσθη δῖς. Κατὰ πρῶτον ὑπὸ τινος ἀνωνύμου, κατὰ δεύτερον δὲ ὑπὸ τοῦ *Ant. Pann*, ὅστις τὴν ἐδημοσίευσεν ἐν *Sibiu* κατὰ τὸ 1834 ὑπὸ τὸν τίτλον: *Hristoitie sau scoala moralului, care învată toate obiceiuurile si năzavurile cele bune. Compuse în versuri de Anton Pann, profesorul de muzică vocală al scoalelor nationale din Bucuresti 1834 (Sibiu)* (Χρηστοθήεια ἢ σχολεῖον τῆς ἠθικῆς, τὸ ὁποῖον διδάσκει πάσας τὰς συνηθείας καὶ τὰ ἀγαθὰ ἦθη. Συντεθεῖσα εἰς στίχους ὑπὸ τοῦ Ἀντ. Πάν, καθηγητοῦ τῆς φωνητικῆς μουσικῆς τῶν ἐθνικῶν τοῦ Βουκουρεστίου Σχολείων).

Ἡ Χρηστοθήεια μετεφράσθη καὶ εἰς τὴν σερβικὴν γλῶσσαν, τὸ μὲν ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ν. Δαρβάρεως¹⁾ καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸ 1786, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ μεγάλου ἀναμορφωτοῦ τῶν Σέρβων Δοσιθέου Ὀδράδοβιτς²⁾.

Ἐπίσης μετεφράσθη εἰς τὴν βουλγαρικὴν ὑπὸ τοῦ *Rorotici* καὶ ἐδημοσιεύθη ἐν *Ofen* (= *Buda*) κατὰ τὸ 1837³⁾. Καὶ ἡ μὲν μετάφρασις τοῦ Δαρβάρεως εὑρίσκεται εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον τῆς Βοημίας, προερχομένη ἐκ τῆς πλουσίας βιβλιοθήκης τοῦ P. Šafaric, ἡ δὲ βουλγαρικὴ ἐν τῇ Αὐτοκρατορικῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Βιέννης⁴⁾.

7. Αἰσώπου μῦθοι.

Ἡ πρώτη νεοελληνικὴ ἔκδοσις τῶν Αἰσωπειῶν μύθων ἐγένετο ἐν Ἑνετίᾳ κατὰ τὸ 1543. Μεταφραστὴς τούτων εἰς τὴν ἀπλὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἦτο ὁ ἐκ Κερκύρας Ἀνδρόνικος Νούκιος⁵⁾.

¹⁾ F. Sartori, Historisch-ethnographische Übersicht der Wiss. Kultur. Geisterthätigkeit und Litteratur des öster. Kaisertums, Wien 1830, I, 192. — *Εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν*, Βιέννη 1811, σ. 79.

²⁾ Πρβλ. M. Θ. Λάσκαρι, Byzantion, Bruxelles, II, p. 600.

³⁾ D. Russo, Studii și critice, p. 48, σημ. 3.

⁴⁾ D. Russo, ἔ.α. p. 48, σημ. 2.

⁵⁾ É. Legrand, Bibliographie hellénique, I, Paris 1885, pp. 241-243. Πρὸς τὸν μεταγενεστέρων νεοελληνικῶν ἐκδόσεων τούτου πρβλ. τὰς βιβλιογραφίας τῶν É. Legrand καὶ Δ. Γκίνη - Βαλ. Μέξα.

Οἱ Αἰσώπειοι μῦθοι εἶχον εἰσαχθῆ εἰς τὸ πρόγραμμα τῶν ἐλληνικῶν Ἀκαδημιῶν τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τοῦ Ἰασίου καὶ ἐδιδάσκοντο συστηματικῶς. Τὰ διασωθέντα πολυάριθμα μαθητικά τετράδια, τὰ εὑρισκόμενα ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, πιστοποιοῦσι τοῦτο ¹⁾).

Ἀπὸ τὸ ἐλληνικὸν κείμενον ἐγένετο ἡ ρουμανικὴ μετάφρασις τῆς ζωῆς καὶ τῶν μύθων τοῦ Αἰσώπου. Ὁ Κωνσταντῖνος Διδάσκαλος (*Costea Dascălul*), ὅστις ἦτο ψάλτης τῆς ἐκκλησίας Scheilor τοῦ Βρασου, ἀντέγραψε κατὰ τὸ 1703 ὁμοῦ μετὰ τοῦ *Μυθολογικοῦ Συντίπα τοῦ φιλοσόφου* καὶ τὸν *Βίον* τοῦ Αἰσώπου εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1436 (f. 121v-145) χειρόγραφον τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδημίας.

Ἐτερον χειρόγραφον ὑπ' ἀριθ. 1867, f. 158 κέ. περιλαμβάνει μόνον μέρος τῶν μύθων ²⁾. Ἐπίσης ὑπάρχουσι 13 ἀκόμη χειρόγραφα ἐν τῇ αὐτῇ Βιβλιοθήκῃ, ἕξ ὧν, ἄλλα μὲν περιέχουσι μόνον τὴν ζωὴν τοῦ μυθογράφου, ἄλλα μόνον τὸ ἔργον αὐτοῦ, ἄλλα δὲ ἀμφότερα. Ἐπίσης ὁ ἀριθμὸς τῶν μύθων διαφέρει ἀπὸ τοῦ ἐνὸς χειρογράφου εἰς τὸ ἄλλο.

Ἦδη θὰ κάμωμεν λόγον περὶ τῶν μεταφράσεων αὐτοῦ.

Αἱ ρουμανικαὶ μεταφράσεις τοῦ Αἰσώπου ἐγένοντο ἄλλαι μὲν κατὰ τὸ βυζαντινὸν κείμενον τοῦ Πλανούδη, ὡς π.χ. ἡ γενομένη ἐπὶ Κ. Μπραγκοβεάνου, ἄλλαι δὲ κατὰ τὰς νεοελληνικὰς, ἐνετικὰς καὶ ἄλλων τόπων, ἐκδόσεις ³⁾.

Ἡ πρώτη ρουμανικὴ ἐκδοσις τοῦ Αἰσώπου, εὑρισκομένη ἐν τῇ ιδιωτικῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ καθηγητοῦ Ν. Ionescu, ἔχει τὸν ἀκόλουθον τίτλον: *Vilata si pildele prea inteleptului Esop, acum întâiasî dată tyărăite, în zilele prea luminatului si prea înaltatului împărat Frantiscus al doilea, si, cu slobozeniă înaltatului crăescului Guberniî a tot Ardealului. In Sibîila*

¹⁾ Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 250 (591) ἑλλην. χειρόγρ. τῆς ὡς ἄνω Βιβλιοθήκης ὅπου οἱ μῦθοι τοῦ Αἰσώπου ἐν τῇ νεοελληνικῇ μεταφρασθέντες, τὸ ὑπ' ἀριθ. 725 (503) ὅπου ὁ βίος τοῦ Αἰσώπου συγγραφεῖς ὑπὸ Μαξίμου Πλανούδη, τὸ ὑπ' ἀριθ. 726 (511), περιλαμβάνον Αἰσώπου μύθους μετὰ μεταφράσεως ἐν μέσῳ τῶν γραμμῶν κατὰ τὴν «ψυχαγωγικὴν» λεγομένην μέθοδον καὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 731 (542). Περιγραφὴν τούτων ἰδὲ ἐν *C. Litzica, Catalogul manuscriselor grecești*, pp. 120, 473, 474, 482. Περὶ τοῦ βίου τοῦ Αἰσώπου ἰδὲ Κ. Κρουμβάχερ, ἔ.ἀ. Γ' 223-226. Ἰδὲ καὶ *Paul Marc, Die Überlieferung des Aesopromans*, Byz. Zeit., vol. XIX pp. 383-421 καὶ *Σωκρ. Β. Κουγέαν* ἐν Λαογραφίᾳ Γ' (1912) σ. 527-529 (βιβλιοκρισία). Περὶ δὲ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὰ σχολικὰ προγράμματα ἐν Βουκουρεστίῳ πρβλ. *N. Iorga, Documente grecești*, vol. XIV, I, București 1915, p. 393.

²⁾ *N. Cartoian, Alexandria în literatură Românească*, București 1910, p. 35.

³⁾ Ἐν τῇ ἐν Βουκουρεστίῳ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Ν. Μαυροκορδάτου ὑπῆρχεν ἐκτὸς μιᾶς ἐλληνολατινικῆς ἐκδόσεως τοῦ Αἰσώπου τοῦ 1709 καὶ ἑτέρα ἐκ Λονδίνου τοῦ 1682. *N. Iorga, Pilda bunilor domni din trecut* κλ., ἔ.ἀ., pp. 26 καὶ 30.

Petru Bart, 1795¹⁾. Ἐτέρα ἔκδοσις συντομωτέρα τῆς προηγουμένης, ἀλλ' ἄγνωστος εἰς τοὺς βιβλιογράφους I. Bianu καὶ N. Hodos, ὑπὸ τὸν αὐτὸν τίτλον καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ τυπογραφείου προερχομένη, ἐγένετο κατὰ τὸ 1807 καὶ εὐρίσκεται εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ N. Ionescu, ὡς καὶ ἡ πρώτη²⁾.

Ὁ *M. Sadoveanu*, ἐκ τῶν μεγαλυτέρων συγχρόνων πεζογράφων τῆς Ρουμανίας, μετέφρασε καὶ αὐτὸς τοὺς Αἰσωπείους μύθους καὶ ἐξέδωκεν ἐν τῇ «Συλλογῇ τοῦ Σχολικοῦ Οἴκου» ἐν Βουκουρεστίῳ 1909.

Ἐνδιαφέρουσιν δὲ παραλλαγὴν τοῦ Αἰσώπου ἐν τῇ ρουμανικῇ ἐξέδωκε καὶ ὁ ἐπίσκοπος Buzău Φιλόθεος ἐν τῷ τυπογραφίῳ τῆς αὐτόθι Ἐπισκοπῆς ἐν ἔτει 1857. Ἀλλὰ ἡ παλαιότερα ρουμανικὴ παραλλαγή ἀνήκει εἰς τὸν ἀρχιμανδρίτην Βαρθολομαῖον *Măzărăanu*, ὅστις μετέφρασε τὸ ἔργον ἐκ τῆς ρωσικῆς. Αὕτη ἐγένετο κατὰ τὸ 1798 καὶ διατηρεῖται χειρόγραφος ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ N. Ionescu, δὲν μᾶς ἐνδιαφέρει δ' ἐνταῦθα, ὡς προερχομένη ἐκ τῆς ρωσικῆς γλώσσης³⁾.

Ἰχνη τῆς ἐπιδράσεως τῶν Αἰσωπείων μύθων παρὰ τῷ ρουμανικῷ λαῷ ἀνευρίσκονται καθημερινῶς ὑπὸ τῶν συλλογῶν καὶ ἐρευνητῶν τοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ τῆς Ρουμανίας.

Οὗτω δὲ μῦθος *Sotrocele si gurașii* (οἱ ποταμοὶ καὶ ὁ ἀρουραίος), δημοσιευθεὶς ἐν τῇ *Revista «Ion Creangă»* VI, București, 1913, p. 240, εἶναι ἑμμετρος μῦθος τοῦ Βαβρίου, ἀποδοθεὶς εἰς στίχους καὶ ὑπὸ τοῦ Ὁρατίου⁴⁾.

Ἄλλος μῦθος λαϊκὸς *Iepurele si urasitele*, δημοσιευθεὶς ἐν τῇ αὐτῇ ὥς ἂν Ἐπιθεωρήσει, VI, p. 178, εἶναι ὁ «Λαγῶδς καὶ βάτραχοι» τοῦ Αἰσώπου⁵⁾.

Ὁμοίως *Un mare păcat*⁶⁾ ἐκ τοῦ αὐτοῦ περιοδικοῦ, vol. VIII, București 1915, p. 200, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸν μῦθον: «Ὁ πέλεκυς καὶ τὸ δάσος».

Ἀλλ' ἐκτὸς τῆς ἐπιδράσεως τῶν Αἰσωπείων μύθων ἐπὶ τὴν προφορικὴν

¹⁾ Ἐν τῇ τῶν *I. Bianu - N. Hodos*, *Bibliografia Românească veche*, vol. II, București 1910, p. 376 δὲν ἀναφέρεται ὁλόκληρος ὁ ἀνωτέρω τίτλος τοῦ ἔργου, τὸ ὅποιον στερεῖται ἡ βιβλιοθήκη τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ ρουμανικῆς Ἀκαδημίας.

²⁾ Περὶ τούτων, ὡς καὶ τῶν ἄλλων ρουμανικῶν χειρογράφων καὶ ἐκδόσεων τοῦ Αἰσώπου πρβλ. *N. Cartoian*, *Cărțile populare*, vol. II, pp. 266-268. Ἴδὲ ἐπίσης *M. Gaster*, *Literatura populară română*, pp. 181-196. *N. Iorga*, *Livres populaires dans le Sud-Est de l'Europe et surtout chez les Roumains* ἐν *Bulletin de la Sect. Histor. Ac. Roum.* 1928, p. 23. *Th. D. Sperantia*, *Fabula în genere și fabuliștii Români* ἐν *An. Ac. Rom. Ser. II, t. XIV, Mem. Sect. Lit.*, Bucur. 1893, pp. 24-30.

³⁾ Περὶ αὐτῆς πλείονα βλ. ἐν *N. Cartoian*, II, p. 264.

⁴⁾ Horatius, Sat. II, 6.

⁵⁾ Ἐκδοσις Ἐνετίας 1782, σελ. 79.

⁶⁾ Ἐν μέγα ἀμάχημα.

λαϊκὴν παράδοσιν, ὅπως ἐξαιρετικὴν σημασίαν ἔχει καὶ ἡ εἰσαγωγή αὐτῶν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν εἰκονογραφίαν¹⁾. Οὕτω δύο ἐκκλησίου ἐξ Ὀλτενίας, κτισθεῖσαι καὶ ἱστορηθεῖσαι ἡ μὲν πρώτη κατὰ τὸ 1805, ἡ δ' ἄλλη κατὰ τὸ 1844, φέρουσι ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν τοίχων τὴν εἰκόνα τῆς σκηνῆς τοῦ Γέροντος καὶ τοῦ Θανάτου μετὰ τῶν τελευταίων λέξεων τοῦ διαλόγου ρουμανιστί. — *Ω θάνατε, σπεῦσε νὰ μὲ πάρῃς. — Τί εἶπες; — Εἶπα νὰ μὲ βοηθήσῃς, διὰ νὰ σηκώσω τὸ φορτίον!*».

β) Ἱστορικαὶ Βυζαντιναὶ παραδόσεις.

Βυζαντιναὶ παραδόσεις μετεδόθησαν εἰς τὸν ρουμανικὸν λαὸν πολλαὶ ἐκ βιβλίων μεταφρασθέντων εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν, ὡς τῶν «Χρονογράφων» τοῦ Ψευδο-Δωροθέου καὶ τοῦ Κιγάλα καὶ τῶν «Ἐρωτήσεων καὶ Ἀποκρίσεων».

Ἐκ τῶν «Χρονογράφων» π.χ. προέρχεται ἡ παράδοσις περὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀδάμ, οὕτινος, ὡς γνωστόν, τὰ τέσσαρα ψηφία ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὰ τέσσαρα σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος. Αὕτη ζῇ παρὰ τῷ ρουμανικῷ λαῷ, ἀναφερομένη εἰς τὸ ἄσμα, ὅπερ ᾄδει ὁ παρὰνυμφος, καθ' ἣν στιγμὴν ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύμφη κλίνουσι γόνυ πρὸ τῶν γονέων αὐτῶν, ἵνα λάβωσι παρ' αὐτῶν τὴν εὐλογίαν²⁾. Ἐκ τῶν ἐλληνικῶν ἐπίσης «Χρονογράφων» πηγάζει καὶ ἡ παράδοσις τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ σώματος τοῦ Ἀδάμ ἐξ ὀκτὼ στοιχείων³⁾.

Ὅμοίως ἡ περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Καὶν καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ καταγωγῆς τῶν κυνῶν (câine=κύων) παράδοσις, λίαν διαδεδομένη παρὰ τῷ ρουμανικῷ λαῷ, εἶναι βυζαντινὴ⁴⁾.

Πλήθος ἄλλο παραδόσεων, ὡς περὶ τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀβραάμ πυρπολήσεως τῆς πατρικῆς αὐτοῦ οἰκίας, περὶ Μωυσέως καὶ Φαραώ, περὶ Σολομῶντος κλπ. ἀπέρρευσεν ἐξ ἀποκρύφων καὶ ἀγιολογικῶν κειμένων καὶ Συναξαρίων, ἀλλὰ περὶ τούτων χρειάζεται συστηματικὴ ἔρευνα καὶ ἀκριβὴς παραλληλισμὸς τῶν ρουμανικῶν πρὸς τὰ ἐλληνικὰ πρότυπα⁵⁾.

¹⁾ Πρβλ. *Maria Golescu*, O fabulă a lui Esop trecută în iconografia religioasă în *Bulletinul Comisiunii monum. istor. an. 27*, București 1934, pp. 70-73. Βιβλιοκρισίαν πρβλ. ἐν *Byzantinische Zeitschrift*, Band 36 (1936), p. 258.

²⁾ *N. Cartoian*, Cărțile populare, II, Bucur. 1938, p. 38.

³⁾ *Elena Sevastos*, Nunta la Români, București 1889, p. 175. *N. Cartoian*, ἔ.ἀ. pp. 39-40.

⁴⁾ *N. Cartoian*, Cărț. pop. II, p. 43 ἐνθα καὶ αἱ σχετικαὶ παραπομπαί.

⁵⁾ Οὕτω π.χ. ὁ *Dan Simonescu*, καθηγ. τῆς Φιλοσ. Σχολῆς τοῦ ἐν Ἰασίφ Πανεπιστημίου, ἐδημοσίευσεν τὴν «Διήγησιν τοῦ Ἀφροδισιανοῦ τοῦ Πέρσου» ἐν τε τῷ ἐλληνικῷ προτύπῳ ταύτης, συμφώνως πρὸς τὴν ἔκδοσιν τοῦ Vassiliev, ὡς καὶ ἐν ρουμανικῇ μεταφράσει ἐκ χειρογράφου τῆς ρουμ. Ἀκαδημίας. Ἰδὲ *Legenda lui Afroditian Persul*, București 1942, ρουμανικὸν κείμενον σ. 16-23, ἐλληνικὸν κείμενον σ. 25-30.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἐν γένει βυζαντινὰς παραδόσεις, ὑπὸ δὲ τὸν ἀνωτέρω τίτλον «*Ἱστορικαὶ βυζαντιναὶ παραδόσεις*» τάσσομεν, πλὴν τῆς περὶ τοῦ μήλου τοῦ Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ διηγήσεως, τὴν «*Ἱστορίαν τῆς Τρωάδος*», ἐπειδὴ τὰ κατὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Τροίας διεδόθησαν ἐν Ρουμανίᾳ ὑφ' ἣν μορφὴν ἐφέροντο ταῦτα κατὰ τοὺς βυζαντινοὺς χρόνους.

1. *Ἱστορία τῆς Τρωάδος.*

Ἐξ ὅλων τῶν δημοδῶν βυζαντινῶν παραδόσεων, αἱ ὅποαι εἶχον διάδοσιν ἐν τῇ παλαιᾷ ρουμανικῇ γραμματείᾳ, ἡ «*Ἱστορία τῆς Τρωάδος*» ἐφείλκυσε περισσότερον τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνητῶν τῆς ρουμανικῆς φιλολογίας.

Ἡ ρουμανικὴ μετάφρασις ταύτης ἐδημοσιεύθη ἐπανειλημμένως κατὰ διάφορα χρονικὰ διαστήματα· ἐκτὸς δὲ τῶν Ρουμάνων Mateiu Voileanu ¹⁾ καὶ Leca Morariu ²⁾, τὴν «*Ἱστορία τῆς Τρωάδος*» ἐδημοσίευσε καὶ ὁ M. Gaster ἐν γερμανικῇ μεταφράσει ³⁾.

Ἡ ἐκδοχή, καθ' ἣν ὁ «*Πόλεμος τῆς Τρωάδος*» μετεφράσθη εἰς τὴν ρουμανικὴν ἐκ τῆς σερβικῆς γλώσσης, ὑπεστηρίχθη σχεδὸν ὑπὸ τῶν περισσοτέρων Ρουμάνων ἐρευνητῶν ⁴⁾. Ἀντιθέτως ὁ N. Cartoianu εἰς ἐμπεριστατωμένην διατριβὴν ἐπὶ τοῦ θέματος ⁵⁾ ἀπέδειξεν, ὅτι αἱ παραλλαγαὶ τῆς Ἱστορίας τῆς Τρωάδος, αἱ δημοσιευθεῖσαι ὑπὸ τῶν M. Voileanu, Gaster καὶ Leca Morariu, ὡς καὶ ἄλλαι ἀνέκδοτοι, εὐρισκόμεναι εἰς τοὺς χειρογράφους κώδικας τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδ., προέρχονται ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς, μεταφρασθεῖσαι κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος ἐν Μολδαβίᾳ οὐχὶ ἐκ τῆς σερβικῆς, ἀλλ' ἐκ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Πηγαὶ δ' ἐξ ὧν προῆλθε τὸ κείμενον τῆς «*Ἱστορίας τῆς Τρωάδος*» καὶ διε-

¹⁾ Codicile Mateiu Voileanu ... publicate de Mateiu Voileanu, asesor consistorial, Sibiiu, Tipariul archidiececane, 1891, pp. 25-44. Ἡ μετάφρασις αὕτη ἀντεγράφη κατὰ τὸ 1748 ἐν τῷ χωρίῳ Hundorf τῆς Τρανσυλβανίας ὑπὸ τοῦ γραμματικοῦ Ματθαίου Voileanu, ἐδημοσιεύθη δ' ἐν Σιμπινίῳ κατὰ τὸ 1891 ὑπὸ τινος ἀπογόνου καὶ συνωνύμου αὐτοῦ.

²⁾ Leca Morariu, Războiul Troiadei, Cernăuți, 1924. Ὁ Leca Morariu ἐξέδωκε τὴν Ἱστορίαν τῆς Τρωάδος ἐκ τοῦ χειρογράφου κώδικος τοῦ Κων/ου Πορποβίσι ἐν Cernăuți ἀντιγραφέντος κατὰ τὸ 1796. Ὁ L. Mor. ἠγγόει τὴν προηγουμένην ἐκδοσιν τοῦ Voileanu.

³⁾ Byzantinische Zeitschrift, III (1896), pp. 528-552.

⁴⁾ Πρβλ. π.χ. N. Iorga, Faze sufletești și cărți reprezentative la Români ἐν Anal. Acad. Rom. t. XXXVIII, Mem. Sect. Ist., p. 572. Sextil Puscariu, Istoria literaturii române, Epoca veche, I, Sibiiu. 1921, p. 75.

⁵⁾ N. Cartoianu, Legende de Troade în literatura veche Românească, București 1925, ἀνάτυπον ἐκ τῶν Anal. Acad. Rom. Mem. Secțiun. Liter., ser. III, t. III, mem. 3, pp. 67 (11) — 91 (35).

δόθη εἰς τὴν Ρουμανίαν εἶναι οἱ λεγόμενοι *Χρονογράφοι*¹⁾, ἥτοι α') τὸ Χρονικὸν τοῦ Ψευδο-Δωροθέου, μητροπολίτου Μονεμβασίας, δημοσιευθὲν ἐν Ἑνετίᾳ κατὰ τὸ 1631 καὶ β') τὸ Χρονικὸν τοῦ ἐκ Κύπρου Ματθαίου Κιγάλα, ἐφημερίου τῆς ἐν Ἑνετίᾳ ἐλληνικῆς ἐκκλησίας, ἐκδοθὲν αὐτόθι κατὰ τὸ 1637. Τὸ πρῶτον τούτων μετεφράσθη ρουμανιστὶ ὑπὸ τοῦ *Γρηγορίου Διδασκάλου Βιζᾶ*, τὸ δὲ δεύτερον ὑπὸ τοῦ *Petrasco Danovici*²⁾.

Ἡ καλύτερα ρουμανικὴ μετάφρασις τῆς « Ἱστορίας τῆς Τρωάδος » περιλαμβάνεται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 2183 κώδικα τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδ.³⁾. Τὸ περιεχόμενον ταύτης συνίσταται εἰς τοὺς ἀγῶνας ὑπὸ τὰ τρωϊκὰ τεῖχη καὶ εἰς τὴν τύχην τῶν Ἑλλήνων ἡρώων τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου μετὰ τὴν εἰς τὴν πατρίδα ἐπιστροφὴν. Ἡ ἐξιστόρησις ὅμως τῶν γεγονότων πολὺ διαφέρει τῆς γνωστῆς ἐκ τῆς Ἰλιάδος καὶ Ὀδυσσεΐας παραδόσεως.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι καθ' ὅλον τὸν μεσαῖωνα τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη ὑφίσταντο τὸν διωγμὸν τῆς Ἐκκλησίας, τὴν δὲ θέσιν αὐτῶν κατέλαβον μικρὸν κατὰ μικρὸν δύο πλασματικαὶ διηγήσεις ὑπὸ τὸ ὄνομα *Δάρητος καὶ Δίκτυς*⁴⁾, τῶν ὁποίων αἱ πηγαὶ ἀνάγονται εἰς τὰς παραδόσεις τῶν παλαιῶν κυκλικῶν ποιητῶν⁵⁾. Ἐκ τῆς ἐλληνικῆς δ' εἰσήχθησαν αὗται εἰς τὸν ρωμαϊκὸν κόσμον ἀπὸ τοῦ Δ. μ. Χ. αἰῶνος, ἀντικαταστήσασαι τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη.

Ἦδη κατὰ τὸν ΙΒ' αἰῶνα ὁ Νορμανδὸς *Benoit de Sainte-Maure* ἐσχημάτισε, στηριχθεὶς ἐπὶ τοῦ *Δάρητος καὶ Δίκτυς*, ἐποποιῖαν, ἀποτελουμένην ἐκ 30.000 ὀκτασυλλάβων στίχων, διασκευασθεῖσαν ἐν Ἰταλίᾳ λατινιστὶ ὑπὸ τοῦ *Guido delle Colonne* (1257-1280). Πρὸς τὴν ἰταλικὴν ταύτην διασκευὴν πλησιάζει ἡ ρουμανικὴ μετάφρασις, ἡ γενομένη εἰς τὸ πεζόν, ἥτις εἶναι ἀπλουστερά, διότι παραλείπει ἐπεισόδια ξένα πρὸς τὴν ἀρχικὴν ὑπόθεσιν. Αὕτη ἐγένετο ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ κειμένου τοῦ ἔργου καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν, διότι οἱ Ἕλληνες ἐγνώριζον τὸ ἔπος τοῦ *Benoit de Sainte-Maure*, οἱ δὲ Ἱταλοὶ δὲν εὗρισκοντο εἰς πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν μετὰ τῶν Ρουμάνων πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' καὶ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος. Διὰ τοῦτο ἡ ρουμανικὴ μετάφρασις εἶχεν ὑπ' ὄψει τὴν ἐλληνικὴν διασκευὴν τοῦ ἔργου⁶⁾.

Κατὰ τὸ ἔτος 1866 ὁ *Charles Gidel*⁷⁾ ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τῶν ἐρευνη-

¹⁾ Περὶ τούτων πρβλ. *Dem. Russo, Studii Istor. greco-române*, I, 1939, pp. 53-100.

²⁾ *N. Cartoian*, ἔ.ἀ. pp. 78-80 (22-24).

³⁾ *N. Cartoian*, ἔ.ἀ. pp. 95-96 (39-40).

⁴⁾ *N. Cartoian*, ἔ.ἀ. pp. 112-115 (56-59).

⁵⁾ *N. Cartoian*, *Cărțile populare*, II, 324.

⁶⁾ *N. Cartoian*, *Legendele Troadei* κλ. ἔ.ἀ. p. 128 (72). Σύντομον ὑπόθεσιν τοῦ μεσαιωνικοῦ τούτου μυθιστορήματος ἰδὲ ἐν *N. Cartoian*, *Cărț. Popul.* II, p. 330-331.

⁷⁾ *Ch. Gidel*, *Études sur la littérature grecque moderne*, Paris, 1866, p. 197.

τῶν ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 2878 χειρογράφου νεοελληνικοῦ ποιήματος τοῦ τέλους τοῦ ΙΔ' αἰῶνος, τοῦ εὗρισκομένου ἐν τῇ Ἑθνικῇ Βιβλιοθήκῃ τῶν Παρισίων. Τὸ ποίημα περιλαμβάνει πλείονας τῶν 30.000 ἀνομοιοκαταλήκτους στίχους. Ἐκ τούτου δ' ὁ Δ. Ι. Μαυροφρύδης ἀντέγραψε τὸ ἀπόσπασμα «Ὁ πόλεμος τῆς Τροάδος» ¹⁾, τοῦ ὁποίου ὁ ἀνώνυμος συνθέτης ἢ μεταφραστὴς ἔλαβε τὴν ὕλην ἐκ τῆς αὐτῆς πηγῆς τῶν περὶ Δάρητα καὶ Δίκτυν, περὶ τῶν ὁποίων ἐπραγματεύθη ὁ Ν. Cartoian.

Τὸ ἀνωτέρω ποίημα ὁμοιάζει πρὸς τὴν ὑπὸ Κωνσταντίνου Ἑρμονιακοῦ μετάφρασιν τῆς Ἰλιάδος εἰς ὀκτασυλλάβους στίχους ²⁾, ἀναγομένην κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν ΙΓ'-ΙΔ' αἰῶνα ³⁾.

Πιθανῶς ἡ διασκευὴ τοῦ Ἰταλοῦ *Guido delle Colonne* μετεφράσθη ἑλληνιστὶ ἐν Ἑνετίᾳ, ἀλλὰ δὲν γνωρίζομεν ἂν ποτε ἐξεδόθη ἢ μετάφρασις αὐτῆς. Τοιαύτην τινὰ ἔκδοσιν ἀγνοοῦσι ὅτε Σάθας καὶ ὁ Legrand.

2. Τὸ «μῆλον» Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ (421-450).

Ἐκ τῶν «Χρονογραφιῶν» τοῦ Ψευδο-Δωροθέου καὶ Κιγάλα, μεταφρασθεῖσων ρουμανιστί, ὡς εἵπομεν ἀνωτέρω, ὑπὸ διδασκάλου Buză καὶ Danovici, ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν ἡ κατωτέρα παραδόσις «περὶ τοῦ φρυγιάτικοῦ μῆλον» Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, τὴν ὁποίαν παραλαμβάνομεν ἀπὸ τὴν «Χρονογραφίαν» τοῦ Ἱ. Μαλάλα, πηγὴν τῶν μεταγενεστέρων «Χρονογραφιῶν». Ἴδου αὕτη: «Συνέβη δὲ μετὰ χρόνον ἐν τῷ προΐεναι τὸν βασιλέα Θεοδόσιον εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἐν τοῖς ἁγίοις Θεοφανείοις τὸν μάλιστα Πανλῖνον ἀηδισθέντα ἐκ τοῦ ποδὸς ἀπρόϊτον μεῖναι καὶ ἐκκουσσεῦσαι προσήνεγκε δὲ τῷ αὐτῷ Θεοδοσίῳ βασιλεῖ πένης τις μῆλον φρυγιάτικόν παμμέγεθες πολὺ εἰς πᾶσαν ὑπερβολήν· καὶ ἐξενίσθη ὁ βασιλεὺς καὶ πᾶσα ἡ σύγκλητος αὐτοῦ· καὶ εὐθέως ὁ βασιλεὺς, δεδοκὼς τῷ προσαγαγόντι τὸ μῆλον νομίσματα ἑκατὸν πενήκοντα, ἔπεμψεν αὐτὸ τῇ Αὐγούστῃ Εὐδοκίᾳ καὶ ἡ Αὐγουστα ἔπεμψεν αὐτὸ Πανλίνῳ μαγίστῳ, ὡς φίλῳ τοῦ βασιλέως· ὁ δὲ μάγιστρος Πανλῖνος, ἀγνοῶν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἔπεμψεν αὐτὸ τῇ Αὐγούστῃ, λαβὼν ἔπεμψεν αὐτὸ τῷ βασιλεῖ Θεοδοσίῳ, ὡς εἰσέρχεται εἰς τὸ παλάτιον· καὶ δεξάμενος αὐτὸ βασιλεὺς ἐγνώρισεν αὐτὸ καὶ ἀπέκρυπεν αὐτό· καὶ καλέσας τὴν Αὐγουσταν ἐπηρώτησεν αὐτήν, λέγων, Ποῦ ἐστὶ τὸ μῆλον ὃ ἔπεμψάς σοι; ἡ δὲ εἶπεν ὅτι ἔφαγον αὐτό· καὶ ὥρκωσεν αὐτήν κατὰ τῆς αὐτοῦ σωτηρίας εἰ ἔφαγεν αὐτὸ ἢ τινὶ αὐτὸ ἔπεμψε· καὶ

¹⁾ Δ. Ι. Μαυροφρύδου, Ἑκλογὴ μνημείων τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς γλώσσης, Ἀθήνησι 1866, σ. 183-211, στίχ. 1-852.

²⁾ Δ. Ι. Μαυροφρύδου, ἔ.ἀ., σ. 73-182.

³⁾ Δ. Ι. Μαυροφρύδου, ἔ.ἀ., σ. ι'.

ἐπωμόσατο ὅτι Οὐδενὶ αὐτὸ ἐπεμψα, ἀλλ' ὅτι αὐτὴ αὐτὸ ἔφαγε· καὶ ἐκέλευσεν ὁ βασιλεὺς ἐνεχθῆναι τὸ μῆλον, καὶ ἔδειξεν αὐτῇ αὐτὸ καὶ ἡγανάκτησε κατ' αὐτῆς, ὑπονοήσας ὅτι ὡς ἐρῶσα τῷ αὐτῷ Παυλίνῳ ἐπεμψεν αὐτῷ τὸ μῆλον καὶ ἡρνήσατο· καὶ διὰ τοῦτο ἀνεῖλε τὸν αὐτὸν Παυλῖνον ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος· καὶ λυπηθεῖσα ἡ Αὔγουστα Εὐδοκία, ὡς ὑβρισθεῖσα, ἐγνώσθη γὰρ πανταχοῦ ὅτι δι' αὐτὴν ἐσφάγη ὁ Παυλῖνος· ἦν γὰρ πάνυ εὐμορφος νεώτερος· ἡτήσατο δὲ ἡ Αὔγουστα τὸν βασιλέα Θεοδόσιον τοῦ κατελθεῖν εἰς τοὺς ἁγίους τόπους εἰς εὐχὴν· καὶ παρέσχεν αὐτῇ· καὶ κατήλθεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ Ἱεροσόλυμα εὐξασθαι· καὶ ἔκτισεν ἐν Ἱεροσολύμοις πολλὰ, καὶ τὸ τεῖχος ἀνενέωσε τῆς Ἱερουσαλήμ, εἰποῦσα ὅτι Δι' ἐμὲ εἶπε Δαβὶδ ὁ προφήτης ὅτι καὶ ἐν τῇ εὐδοκίᾳ σου οἰκοδομηθήσεται τὰ τεῖχη Ἱερουσαλήμ, κύριε· καὶ μέινασα ἐκεῖ καὶ κτίσασα ἑαυτῇ μνημεῖον βασιλικὸν ἐτελεύτησε καὶ ἐτέθη ἐν Ἱεροσολύμοις· ἐν δὲ τῷ μέλλειν αὐτὴν τελευτᾶν ἐπωμόσατο μὴ συνειδέναι τῇ κατηγορίᾳ τῆς ἔνεκεν Παυλίνου»¹⁾).

Τὴν αὐτὴν παράδοσιν εὐρίσκομεν διαφόρως πως εἰς τὴν Χαλιμάν²⁾.

Ὁ M. Gaster πιστεύει ὅτι ὁ πῦρὴν τῆς παραδόσεως «τοῦ μήλου» ἢ «τῶν μῆλων» τῆς Χαλιμᾶς εἶναι βυζαντινὸς καὶ ὅτι ἐκ Κωνσταντινουπόλεως διεδόθη εἰς τὴν Ἀνατολήν. Πρὸς ἐνίσχυσιν δὲ τῆς γνώμης αὐτοῦ ταύτης ἀναφέρει παράλληλον Ἰνδικὴν παράδοσιν, εἰλημμένην ἐκ τῆς περιφήμου Συλλογῆς Vetala Panchavinsati³⁾.

Ἀντιθέτως ὁ N. Cartoian παρατηρεῖ ὁρθῶς, ὅτι ἀκριβῶς ἡ παράλληλος Ἰνδικὴ διήγησις ἀποδεικνύει τὴν ἀνατολικὴν προέλευσιν τῆς παραδόσεως⁴⁾, ἥτις ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὴν Ρουμανίαν διὰ τῶν νεωτέρων «Χρονογράφων» καὶ ἀπαντᾷ τὸ μὲν ἐν τῇ γραπτῇ εὐτραπέλῳ φιλολογίᾳ, τὸ δ' ἐν τῇ προφορικῇ παραδόσει τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ.

γ') Δημώδη μυθιστορήματα.

Ἐν Ρουμανίᾳ μέχρι τῶν τελευταίων δεκαετηρίδων τοῦ ΙΖ' αἰῶνος τὰ εὐρύτερον παρὰ τῷ λαῷ διαδεδομένα μυθιστορήματα ἦσαν ἡ Ἀλεξάνδρεια⁵⁾, ὁ Bar-

¹⁾ Ἱ. Μαλάλας, ἔκδ. Βόννης, σ. 356-358. Σύνοψις ἱστοριῶν ἀρχομένη ἀπὸ κτίσεως κόσμου κλ. σ. τθ'-τι'.

²⁾ Χίλιες καὶ μία νύκτες (Χαλιμά), τ. Α', Ἡ ὥραία Σαχραζάτ, μετάφ. Κ. Τρικυγλίδη, Ἀθῆναι 1921, σ. 253-257.

³⁾ M. Gaster, Literat. pop. român. ἔ.ἀ., p. 102.

⁴⁾ N. Cartoian, Cartile pop. II, p. 247.

⁵⁾ N. Cartoian, Alexandria în literatura Românească, București 1922 καὶ Cărț. pop. I (1929) pp. 213-229.

λαῶν καὶ Ἰωάσαφ¹⁾ καὶ ἡ Ἀρχιεὶς καὶ Ἀνανιάμ²⁾), μεταφρασθέντα ρουμανιστὶ ἐκ τῆς σλαβονικῆς γλώσσης.

Ἀπὸ δὲ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΗ' αἰῶνος οἱ Ἕλληνες εἰσήγαγον εἰς τὰς παραδυναβίους χώρας πλείονα μυθιστορήματα, ἅτινα εἶναι ἢ πρωτότυπα συγγραφέντα ὑπὸ Ἑλλήνων τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων ἢ μεταφράσεις καὶ διασκευαί, γενόμεναι εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐκ τῶν φιλολογικῶν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, οἷον ὁ *Συντίπας*, ἡ *Χαλιμά* καὶ ὁ *Ἰμπέριος* καὶ ἡ *Μαργαρώνα*.

Διὰ τῶν δημωδῶν τούτων μυθιστορημάτων διεποτίσθη ἐπὶ δύο περίπου αἰῶνας ὁ ψυχικὸς καὶ πνευματικὸς βίος τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου ἐξετυλίσσεται ἡ ποικιλία τῶν ἐν αὐτοῖς περιγραφομένων μορφῶν κοινωνικῆς ζωῆς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς μεσαιωνικῆς Δύσεως, τὸ πνεῦμα τοῦ ἱπποτισμοῦ, ἡ ἀντίληψις περὶ τοῦ ἰδανικοῦ ἔρωτος, τῆς τιμῆς καὶ τῆς αὐτοθυσίας, ἡ πονηρία καὶ τὰ τεχνάσματα τῶν γυναικῶν, αἱ μαγικαὶ αὐτῶν πράξεις καὶ ἐνέργειαι καὶ πᾶσαι ἐν γένει αἱ ἀρεταὶ καὶ αἱ κακίαι τῶν ἡρώων ἢ ἡρωίδων τῶν ἔργων τούτων, ἐκπεφρασμένοι κατὰ τρόπον συνάδοντα πάντοτε πρὸς τὸ ὑγιὲς λαϊκὸν αἴσθημα.

Ἐκ τῶν βιβλίων τούτων θὰ ἐξετάσωμεν τὰ κάτωθι:

1. Αἰθιοπικὰ τοῦ Ἡλιοδώρου.

Τὸ ἑλληνικὸν τοῦτο μυθιστόρημα ἐγένετο γνωστὸν εἰς τὴν Ρουμανίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα *Iliodor* (Ἡλιόδωρος) κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΖ' αἰῶνος, ὡς ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ *Δημητρίου Καντεμίρη* ἐν τῷ προλόγῳ τῆς «Ἱερογλυφικῆς Ἱστορίας»³⁾ αὐτοῦ.

Ἡ πρωτοβουλία τῆς μεταφράσεως τοῦ «Ἡλιοδώρου» εἰς τὴν ρουμανικὴν ἀνήκει εἰς τὸν Leon Gheuca, πρῶτον ἐπίσκοπον τοῦ Roman καὶ εἶτα μητροπολίτην Μολδαβίας, ὅστις ἐπεφόρτισε τὸν Θωμᾶν, δεύτερον λογοθέτην τῆς μητροπόλεως Ἰασίου, νὰ κάμῃ τὴν μετάφρασιν.

Ὁ Θωμᾶς οὗτος εἶναι ὁ Θωμᾶς *Δημητρίου*, καταγόμενος ἐκ Καστορίας καὶ διδάξας ὡς καθηγητὴς ἐν τῇ ἡγεμονικῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Ἰασίου⁴⁾.

¹⁾ *N. Cartoian*, *Cărțile pop.* I, pp. 232-250. *Em. Turdeanu* ἐν *Cercetări Literare*. București 1934, p. 1 κέ.

²⁾ *N. Cartoian*, *Cărțile pop.* II, ἔ.ἀ. p. 259.

³⁾ *Maria Marinescu - Himu*, *Romanul grecesc «Etiopica»* al lui *Heliodor* în traducere Românească, ἀνάτυπον ἐκ τοῦ περιοδ. *Hrisovul*, *Buletinul școalei de arhivistică*, vol. V, București 1945, p. 7.

⁴⁾ *N. Dossios*, *Studii greco-române*, μέρος Α'. Iași 1901, p. 38. *G. Ionescu*, *Influența culturii grecești în Muntenia și Moldova cu privire la biserică, școală și societate*, București 1900, p. 180.

Τὸ ἀρχικὸν κείμενον τῆς μεταφράσεως τοῦ δευτέρου λογοθέτου Θωμᾶ Δημητρίου δὲν ἀνευρέθη μέχρι τοῦδε. Τὸ δὲ παλαιότερον ἀντίγραφον αὐτῆς εὐρίσκεται εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 355 χειρόγραφον τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδ. ὑπὸ χρονολογίαν 1772 - 1773. Τὰ ἀντίγραφα τοῦ ἔργου ἀνερχόμενα εἰς δώδεκα τὸν ἀριθμὸν ἀποδεικνύουσι πόσον ἦτο διαδεδομένον τὸ δημῶδες τοῦτο μυθιστόρημα εἰς τὴν Ρουμανίαν¹⁾. Νεώτεραι δὲ μεταφράσεις τῶν «Αἰθιοπικῶν» δὲν ἐγένοντο πλέον εἰς τὴν χώραν, καθ' ὅσον ἡμεῖς γνωρίζομεν. Οὕτως ἡ μετάφρασις τοῦ Θωμᾶ Δημητρίου ἀποτελεῖ τὴν πρώτην καὶ τελευταίαν μέχρι τοῦ νῦν ἀπόπειραν τῆς πολιτογραφήσεως τοῦ Ἡλιοδώρου εἰς τὴν ρουμανικὴν, οὕτινος ἡ ἐπιτυχία καὶ ἡ διάδοσις εἰς ἄλλας χώρας ὑπῆρξε μεγίστη²⁾.

2. Τὰ κατ' Ἀνθειαν καὶ Ἀβροκόμην Ξενοφώντος τοῦ Ἐφεσίου.

Τὸ μυθιστόρημα τοῦτο, γνωστὸν μᾶλλον ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον «Ἐφεσιακά», μετεφράσθη ρουμανιστὶ ὑπὸ τοῦ ἱερέως *Nicolae Pauletti* κατὰ τὸ ἔτος 1846. Ἡ μετάφρασις αὕτη εὐρίσκεται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 498 χειρόγραφον κώδικα τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδημίας³⁾.

Ὁ Νικόλαος Pauletti, κατὰ τὴν *Maria Marinescu-Himu*⁴⁾, φαίνεται, ὅτι μετεχειρίσθη εἰς τὴν ἐργασίαν αὐτοῦ τὴν ἐλληνολατινικὴν ἔκδοσιν τοῦ βαρῶνου *Locella*, γενομένην ἐν *Vindobonae* τὸ ἔτος 1796, οὐχὶ δὲ τὴν πλημμελῆ ἔκδοσιν τοῦ Ἰωαννίτου διδασκάλου τοῦ Γένους *Πολυζῶη Κοντοῦ*⁵⁾, τὴν δημοσιευθεῖσαν ἐν Βιέννῃ κατὰ τὸ 1793.

Ἡ γλῶσσα τοῦ N. Pauletti εἶναι ἱκανῶς ἐπιμεμελημένη καὶ λογοτεχνικὴ παρὰ τὰς δυσκολίας, αἷς συνήντησε, διότι προσεπάθησε νὰ ἀποδώσῃ πιστῶς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεταφράσεως (1864) ἡ ρουμανικὴ γλῶσσα

¹⁾ Ἡ χειρόγραφος ρουμανικὴ μετάφρασις τῶν «Αἰθιοπικῶν» οὐδέποτε ἐξεδόθη, περὶ δὲ τῶν δώδεκα ἀντιγράφων ταύτης ἰδὲ *Maria Marinescu-Himu*, ἔ. ἀ. pp. 13-18.

²⁾ Πλήρη βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ μυθιστορήματος τούτου εὐρίσκει ὁ ἀναγνώστης εἰς τὸν 2ον τόμον τοῦ πολλάκις μνημονευθέντος συγγράμματος τοῦ N. Cartoian, *Cărțile populare*, pp. 282 - 283.

³⁾ Περιγραφὴν τοῦ χειρογράφου ἰδὲ ἐν *I. Bianu*, *Catalogul manuscriptelor Rom. I*, București 1907, p. 198.

⁴⁾ *Maria Marinescu-Himu*, *Românul Efesiaca a lui Xenofon din Efes*, in versiunea românească a lui *Nicolae Pauletti*, ἀνάτυπον ἐκ τῆς *Revista Ist. Rom.*, vol. XI - XII, București, 1941 - 1942, pp. 353 - 357.

⁵⁾ Περὶ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Πολυζῶη Κοντοῦ ὡς καὶ περὶ τῆς κατ' αὐτῆς πολεμικῆς ἰδὲ *Ανδρ. Παπαδοπούλου Βρετοῦ*, *Νεοελληνικὴ φιλολογία*, Ἀθῆναι 1854, τ. Β', σ. 95.

ἔχει ἤδη καλλιεργηθῇ ὑπὸ τοῦ σχολείου, τοῦ θεάτρου καὶ τῶν λογίων, ἐξ ὧν πλεῖστοι εἶναι Ἑλληνες ἢ ἑλληνικῆς καταγωγῆς, ὡς π.χ. ὁ Κωνσταντῖνος Κυριακὸς-Ἀριστίας, ὁ Ἰωάννης Ἡλιάδης-Ραντουλέσκου, ὁ Ἀλέξανδρος Ὀντομπέσκου, ὁ Βασίλ. Ἀλεξανδρῆς, ὁ Γεώργιος Σιών κ.ἄ.

Κατ' ἀκολουθίαν ὁ Pauletti εὗρίσκει τὸ ἔδαφος πρόσφορον καὶ τὴν γλῶσσαν σχετικῶς καλλιεργημένην διὰ τὴν τεχνικωτέραν ἀπόδοσιν τῶν «Ἑφesiaκῶν».

3. Συντίπας.

Περὶ τοῦ δημώδους τούτου βιβλίου ὁ ἀείμνηστος πατὴρ τῶν λαογραφικῶν σπουδῶν ἐν Ἑλλάδι Ν. Γ. Πολίτης γράφει: «... Ἔργον περὶ τοῦ ὁποίου ὁ Γερμανὸς J. Görges εἰς τὸ σπουδαῖον του σύγγραμμα περὶ τῶν γερμανικῶν δημοτικῶν βιβλίων λέγει, ὅτι πρέπει νὰ ἐλκύη τὸν σεβασμὸν παντὸς διὰ τὴν σεπτὴν του ἀρχαιότητα ἔργον, τὸ ὁποῖον, ἀφ' οὗ ἐπήγασε κατ' ἀρχὰς ἀπὸ τὰ ὄρη τῆς Ἰνδικῆς καὶ ἀπὸ ἐκεῖ ἀφ' οὗ κατῆλθε ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους ὡς μικρὸν ρυάκιον, διῆλθε συνεχῶς αὐξανόμενον διὰ τῶν πεδιαδῶν τῆς Ἀσίας μὲ κατεύθυνσιν πρὸς δυσμὰς, ἐξ οὗ γενεαὶ ὅλαι καὶ ἔθνη πολλὰ ἐποτίσθησαν. Τοῦτο μετὰ τῶν μεγάλων μεταναστεύσεων τῶν λαῶν ἐχύθη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ κατὰ τοὺς χρόνους μας τρέχει σημαντικὸν μέρος τοῦ λαοῦ»¹⁾.

Εἰς τὴν Ρουμανίαν τὸ «Μυθολογικὸν Συντίπα τοῦ φιλοσόφου» εἶχε γίνει γνωστὸν ἀπὸ ἑλληνικὸν χειρόγραφον πολὺ παλαιὸν ἢ ἐν Ἑνετίᾳ ἔκδοσις τοῦ 1774, ἣ φέρουσα τὸν τίτλον: «Μυθολογικὸν Συντίπα τοῦ φιλοσόφου, τὰ πλεῖστα περιέργον ἐκ τῆς περσικῆς γλώττης μεταφρασθέν. Νεωστὶ μετατυπωθὲν καὶ ἐκ διαφορῶν σφαλμάτων ἀνακαθαρθέν, Ἑνετίῃσι παρὰ Ἀντωνίῳ τῷ Βόρτολι»²⁾.

Ὁ Μ. Gaster³⁾ καὶ ὁ Ν. Iorga⁴⁾ δεχόμενοι ὅτι μετεφράσθη δις εἰς τὴν ρουμανικὴν νομίζουσιν, ὅτι ἡ παλαιότερα μετάφρασις ἐγένετο ἐκ τῆς ἑνετικῆς ἔκδοσεως τοῦ 1774⁵⁾. Πῶς ὅμως εἶναι δυνατόν τοῦτο, ἐφ' ὅσον ἡ παλαιότερα εἰς τὴν

¹⁾ Ν. Γ. Πολίτου, Δημῶδη βιβλία, Λαογραφικά Σύμμεικτα Α' (1920), σ. 178. Περὶ τοῦ Συντίπα ἰδὲ καὶ Σπ. Λάμπρου, Τὰ ἀναγνώσματα τῶν πάππων μας, Νέος Ἑλληνομνήμων 15 (1921), σ. 254.

²⁾ Τὸ βιβλίον τοῦτο, τῇ ὑποδείξει τοῦ ἀοιδίου καθηγητοῦ Ν. Cartoian, εἶδον εἰς τὴν Βιβλ. τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας. Πρόκειται περὶ τῆς παλαιότερας γνωστῆς ἑνετικῆς ἔκδοσεως τοῦ Συντίπα, ἀγνώστου δ' εἰς τὸν Ε. Legrand.

³⁾ Μ. Gaster, Literatura populară Română, Bucur. 1883, p. 54 κέ.

⁴⁾ Ν. Iorga, Livres populaires dans le Sud-Est de l'Europe et surtout chez les Roumains. Académie Roumaine, Bucarest 1928, p. 35.

⁵⁾ Σημειωθήτω, ὅτι ἡ ἔκδοσις αὕτη δὲν εἶναι ἡ πρώτη, διότι ἐν τῷ τίτλῳ ρητῶς ἀναφέρεται «νεωστὶ μετατυπωθέν».

ρουμανικὴν μετάφρασιν, γενομένη ὑπὸ τοῦ ἐκ Βραζον *Κωνσταντίνου Διδασκάλου* καὶ σφριζομένη εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1436 χειρόγραφον τῆς Βιβλιοθήκης τῆς ρουμανικῆς Ἀκαδημίας, φέρει χρονολογίαν ἀντιγραφῆς τὸ ἔτος 1703; Ἑβδομήκοντα δηλονότι καὶ ἐν ἔτος πρὸ τῆς ὡς ἄνω ἐνετικῆς ἐκδόσεως τοῦ ἔργου ἔχομεν ἀντίγραφον τῆς μεταφράσεως τούτου εἰς τὴν ρουμανικὴν γλῶσσαν. Ὅθεν ἡ μετάφρασις ἐγένετο πιθανῶς περὶ τὰ μέσα τοῦ ΙΖ' αἰῶνος¹⁾, ὅτε ἡ ρουμανικὴ γλῶσσα καὶ ζωὴ ἀποβαλοῦσα τὴν σλαβικὴν ἐπίδρασιν ὑφίστατο τὴν ἑλληνικὴν, οὐχὶ δ' ἐξ ἐνετικῆς ἐκδόσεως, ἀλλ' ἐξ ἀγνώστου ἡμῖν ἑλληνικοῦ χειρογράφου, κομισθέντος εἰς τὴν Ρουμανίαν ὑπὸ ἀγνώστου²⁾. Σημειωτέον δ' ὅτι τὰ ὑπ' ἀριθ. 3203, f. 14-70, 4364, f. 3-24, 4104, f. 70^r κέ.³⁾, 5115 κλ. χειρόγραφα, πάντα νεώτερα τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1436, ἔχουσιν ὡς βάσιν πρότυπον ἑλληνικόν, ἐξ οὗ ἐγένοντο αἱ ἐν Ἑνετίᾳ ἐκδόσεις.

Ἀπὸ παρόμοιόν τι χειρόγραφον ἐγένετο καὶ ἡ πρώτη ρουμανικὴ ἔκδοσις, δαπάνη τοῦ γνωστοῦ ἐκδότου δημωδῶν βιβλίων *Συμεῶνος Pantea* ὑπὸ τὸν τίτλον: *Istoria Sindipii Filosofului, care mai întâi s'au întors din limba persască în elinească, iară acuma din limba elinească, prefăcută în românească, dată în tipariu cu cheltuiala lui Simeon Pantea din satul Selcioa de pe Ariasi-Sibiiu, în tipografia lui Ion Bart 1802*⁴⁾ (= Ἱστορία Συντίπα τοῦ Φιλοσόφου, ἥτις τὸ πρῶτον μετενέχθη ἐκ τῆς περσικῆς εἰς τὴν ἑλληνικὴν, νυν δ' ἐκ τῆς ἑλληνικῆς μεταφρασθεῖσα εἰς τὴν ρουμανικὴν ἔκτυπώθη ἐξόδους τοῦ Συμεῶνος Πάντεα ἐκ τοῦ χωρίου Σελτσιόα, Σιμπίου, παρὰ Ἰον Μπάρι).

Ποῖος ὁ μεταφραστὴς ἀγνοοῦμεν. Ὁ Μ. Gaster λέγει, ὅτι μεταφραστὴς εἶναι ὁ *Συμεῶν Pantea*⁵⁾. Ὡς ὅμως ῥητῶς ἐν τῷ τίτλῳ ἀναφέρεται, ὁ Pantea ὑπῆρξεν ἀπλῶς χορηγὸς τῶν ἐξόδων τῆς ἐκτυπώσεως.

Δευτέρα ἔκδοσις τῆς μεταφράσεως τοῦ Συντίπα ἐγένετο πάλιν ἐν Sibiiu τῷ 1834. Ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἀναγράφεται ἐσφαλμένως ὡς μεταφραστὴς ὁ ἀνωτέρω χορηγός, ὅπερ ὠδήγησε τὸν Gaster εἰς τὴν ἀνωτέρω παραδρομὴν⁶⁾.

Τὰ ἴχνη τῆς ἐπιδράσεως τοῦ Συντίπα παρὰ τῷ ρουμανικῷ λαῷ κατεδείχθη-

¹⁾ N. Cartoian, *Cărțile populare*, II, p. 289.

²⁾ N. Cartoian, ἔ.ἀ. p. 290.

³⁾ Πρβλ. καὶ N. Cartoian, *Alexandria în literatura Românească*, București 1922, p. 8.

⁴⁾ Περιγραφὴν τούτου ἰδὲ ἐν I. Bianu-N. Hodos, *Bibliografia Rom. veche*, II, Bucur. 1910, p. 434-435 ἀρ. 649. Ἐκ τῆς πρώτης ταύτης ἐκ Σιμπίου ἐκδόσεως ἀποσπάσματα τινα ἐδημοσίευσεν ὁ M. Gaster ἐν *Chrestomatie Română*, vol. II, București, 1891, pp. 188-190.

⁵⁾ M. Gaster, *Literatura populară română*, ἔ.ἀ. p. 65.

⁶⁾ Ὁ M. Gaster ἐπανελθὼν ἐπὶ τοῦ θέματος ἐν *Gröber's Grundriss der rom. Philol.* II, 3, Strassburg, 1901, p. 385, διώρθωσε τὸ ἀνωτέρω σφάλμα.

σαν ἀπὸ τὴν ἐπισκόπησιν τῶν λαογραφικῶν συλλογῶν, τῶν γενομένων ὑπὸ τοῦ *D. Furtuna*, *Cuvinte scumpe, taclale, poveștiri și legende românești* (Πολύτιμοι ρουμανικαὶ φράσεις, ἀνέκδοτα, διηγήσεις καὶ παραδόσεις), București, 1914, p. 18 καὶ ὑπὸ *I. Cazan* ἐν *Revista Sociologia Românească*, ἔτος II, București 1937, ἀρ. 2 - 3, pp. 137 - 138¹⁾).

Εἰς δὲ τὴν *Alăuta Românească*, πρώτην φιλολογικὴν ἐπιθεώρησιν τῆς Μολδαβίας, ἐδημοσιεύθη ἐκ τοῦ Συντίπα ἢ *Istorisire orientală* (Ἀνατολικὴ διήγησις), ἥτοι ἡ διήγησις περὶ τοῦ φιλοσόφου, τοῦ ἐπιδιώκοντος νὰ γνωρίσῃ τὰς πονηρίας τῶν γυναικῶν, ἣτις μεταρρυθμισθεῖσα ἀνεδημοσιεύθη βραδύτερον ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ἡλιάδου *Ραντουλέσκου* ἐν *Curierul de Ambe Sexe* (Ταχυδρόμος τῶν δύο φύλων), περίοδος 4^η, ἀριθ. 1, București, 1842 - 1844, p. 398, ὑπὸ τὸν τίτλον: *Un filosof și o femeie* (Ἐνας φιλόσοφος καὶ μία γυναῖκα). Ἐξ αὐτῆς ἐδανείσθη βραδύτερον τὸ θέμα ὁ ποιητὴς Ἀλέξανδρος *Macedonski*, ἀντίζηλος τοῦ μεγάλου λυρικοῦ τῶν Ρουμάνων Μιχαήλ Ἑμινέσκου, ἐν τῇ κωμῳδίᾳ αὐτοῦ: *Jadesul* (Τὸ στοίχημα), παρασταθεῖση ἐπὶ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐθνικοῦ ρουμανικοῦ θεάτρου κατὰ τὴν 15^{ην} Νοεμβρίου 1880 καὶ δημοσιευθεῖση ἐν τῇ συλλογῇ αὐτοῦ *Poesii*, București 1882.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

4. Ἡ Χαλιμά.

ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἔκδοσις τῆς *Χαλιμάς* φέρει τὸν τίτλον: «Ἀραβικὸν μυθολογικὸν περιέχον διηγήσεις καὶ συμβεβηκότα πλείστα περίεργα καὶ ὥραϊα. Συντεθὲν εἰς τὴν ἀραβικὴν διάλεκτον παρὰ τοῦ πολυμαθοῦς Δερβὺς Ἀμπουμπεκκήρ, νῦν πρῶτον ἐκ τῆς ἰταλικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν διάλεκτον μεταφρασθέν, τύποις τε ἐκδοθέν. Καὶ μετὰ πλείστης ἐπιμελείας διορθωθέν. Ἐνετίησι, παρὰ Ἀντωνίῳ Ζάτα, 1757²⁾, εἰς τρεῖς τόμους³⁾).

¹⁾ Πρβλ. καὶ *Adolf Schullerus*, *Verzeichnis der rumänischen Märchen und Märchenvarianten nach dem system der Märchentypen Antti Aarne's*, FFC 78, Helsinki 1928, p. 72, ἀρ. 1381: Die schwatzhafte Frau wird versucht.

²⁾ *É. Legrand*, *Bibliographie hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par des Grecs au 18e siècle*, I, Paris 1918, p. 470. Πρβλ. ἐπίσης *Νέα Χαλιμά* ἦτοι μυθολογικὸν ἀραβικόν, Ἐνετίησιν 1791-94, ὡς καὶ τὰς ἐκδόσεις τῆς Ἐνετίας 1803, 1804, τῆς Βιέννης 1837 καὶ τῆς Ἐνετίας 1846. *Victor Chauvin*, *Bibliographie des ouvrages arabes ou relatifs aux Arabes*, Liège 1910, v. VI, pp. 123 - 132. Μετάφρασιν κατ' εὐθείαν ἐκ τῆς ἀραβικῆς ἔκαμεν ὁ *Κ. Τριχογλίδης*, *Χαλιμά*, ἐπιλογή ἀπὸ τῆς χίλιες καὶ μία νύκτες εἰς δύο τόμους, Ἀθῆναι, ἔκδοσις Ἑλευθερουδάκη, ἄνευ χρονολογίας, καὶ ἔκδοσις Γ. Βασιλείου εἰς πέντε τόμους, Ἀθῆναι 1921, μετὰ προλόγον τοῦ Ἡλία Βουτιερίδη ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ, σ. 5 - 15.

³⁾ Ἀναφερόμενος ὁ *Ν. Γ. Πολίτης* εἰς τὰς ἐκδόσεις τῆς «Χαλιμάς» γράφει: «Τὸ Ἀρα-

Ἡ ρουμανικὴ μετάφρασις πιθανώτατα ἐγένετο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς τριτόμου ταύτης ἐνετικῆς ἐκδόσεως, διότι τὰ ρουμανικὰ χειρόγραφα, καίτοι περιλαμβάνουσιν ὁλόκληρον τὸ ἔργον εἰς ἓνα τόμον, ἐν τούτοις διατηροῦσι τὴν εἰς τρεῖς τόμους διαίρεσιν τῶν διηγήσεων. Ὁ Ρουμάνος μεταφραστὴς εἶναι πιστὸς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κείμενον.

Ἡ διάδοσις τῆς Χαλιμᾶς ἐγένετο κατὰ τὰς τελευταίας δεκάδας τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Ὁ πόθος τῆς ἀναγνώσεως ταύτης κατέλαβε καὶ τοὺς μοναχοὺς, οἵτινες ἐτέρποντο τὰ μέγιστα ἐκ τῆς παρακολουθήσεως τῶν ἀτελευτήτων καὶ περιέργων ἀνατολικῶν διηγήσεων.

Τὸ παλαιότερον ρουμανικὸν χειρόγραφον¹⁾ τῆς Χαλιμᾶς ἀνάγεται εἰς τὸ ἔτος 1782 καὶ φέρει τὸν κατὰ λέξιν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀποδοθέντα τίτλον: *Aravicesc Mythologicon* κ.λ.

Ἐτερον χειρόγραφον ὑπ' ἀριθ. 2587 ἀναφέρει ἐν τῷ τίτλῳ ὡς μεταφραστὴν τὸν Ραφαήλ, ἡγούμενον τοῦ μοναστηρίου Huzeṣ κατὰ τὸ 1783. Κατὰ τὸν N. Carto-
 jan²⁾, ὁ Ραφαήλ οὗτος ἡγνόνει τὴν ἑλληνικὴν, συνεπῶς ὁ μεταφραστὴς ἦτο ἄλλος τις. Κατὰ τὸ 1838 ὁ μοναχὸς Γεράσιμος Gorjan, καθηγητὴς ἐν τῇ Σχολῇ Văleni, ἀναθεωρήσας τὴν μετάφρασιν τοῦ Ψεῦδο-Ραφαήλ καὶ πλουτίσας αὐτὴν δι' ἠθολογῶν σημειώσεων, ἐξέδωκεν ὑπὸ τὸν τίτλον: *Halimă sau povestiri mitologicesti arabesti s. l. t. I-IV*, București 1835-1838³⁾.

Ὀλίγον βραδύτερον ὁ Τρανσυλβανὸς λαϊκὸς συγγραφεὺς Ion Barac μετέφρασεν ἀνεπιτυχῶς ἐκ τῆς γερμανικῆς τὴν Χαλιμὰ καὶ ἐξέδωκεν ἐν Brașov εἰς 8 τόμους, 1836-1840. Ὅταν δ' ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας οἱ διασημότεροι τῆς Ρουμα-

βικὸν μυθολογικὸν ἐξεδόθη τὸ πρῶτον ὑπὸ Πολυζῶη Λαμπανιτζιώτῃ ἐν Βενετίᾳ τῷ 1756 (γράφει 1757) εἰς τρεῖς τόμους, τὸ δὲ βιβλίον γνωστότατον ὑπὸ τὸ ὄνομα Χαλιμὰ ἔγινε δημοφιλέστατον ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, πολλάκις ἐκδοθὲν καὶ ἐν Βενετίᾳ καὶ ἐν Ἀθήναις καὶ ἀλλαχοῦ. Δευτέραν ἐκλογὴν ταύτης ὁ αὐτὸς Λαμπανιτζιώτης ἐξέδωκεν ἐν Βιέννῃ (1791-4). Ἐν ἀντίτυπον τῆς ἐκδόσεως ταύτης ἔχει ἡ ἐν Μονάχῃ δημοσία βιβλιοθήκη. Ἡ βιβλιογραφικὴ σημείωσις τοῦ Βρετοῦ (N. Φ. τ. Β' σ. 86 ἀρ. 212) εἶναι ἐσφαλμένη. Ἀναφέρει 3 τόμους τῆς συλλογῆς, ἐνῶ αὕτη ἀποτελεῖται ἐκ 4 τόμων, οἵτινες δὲν ἐξεδόθησαν πάντες κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ 1791 μέχρι τοῦ 1794. Συγχέει δὲ ὁ Βρετὸς τὴν Νέαν Χαλιμὰν ἢ Ἀραβικὸν μυθολογικόν, ὡς ἐπιγράφεται ἡ τετράτομος αὕτη ἐκλογὴ, πρὸς τὸ τρίτομον Ἀραβικὸν μυθολογικόν, θεωρῶν Β' καὶ Γ' ἐκδοσιν τῆς Νέας Χαλιμᾶς τὰς ἐν Βενετίᾳ παρὰ Πάνῳ Θεοδοσίου ἐν ἔτει 1803 γενομένας μετατυπώσεις τοῦ Ἀραβικοῦ μυθολογικοῦ. N. Γ. Πολίτου, Παρατηρήσεις εἰς τὸ κυθηραϊκὸν παραμῦθιον ἐν Λαογραφίᾳ, Α' (1909) σ. 81.

¹⁾ Ἰδὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 2636 χειρόγρ. τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδημίας.

²⁾ N. Cartoian, Cărl. pop. II, p. 309.

³⁾ Πρβλ. καὶ ἐκδοσιν δευτέραν ὑπὸ Gorjan, București 1857.

νίας πεζογράφοι *Liviu Rebreanu*¹⁾ καὶ *Mih. Sadoveanu*²⁾ προέβησαν εἰς τὴν ἐκ τῆς γερμανικῆς μετάφρασιν καὶ ἔκδοσιν αὐτῆς, ἡ διάδοσις τοῦ λαϊκοῦ τούτου βιβλίου ἐγένετο καθολικὴ εἰς τὴν Ρουμανίαν.

Ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἐπὶ τῆς λαογραφίας καὶ λογοτεχνίας τῶν Ρουμάνων ὑπῆρξεν ἀξιόλογος.

Οὕτω παραλλαγὰς τῆς «Διηγήσεως τοῦ Ψαῤῥα καὶ τοῦ τελωνίου»³⁾ συνέλεξεν ἀπὸ στόματος τοῦ λαοῦ ὁ *P. Ispirescu*⁴⁾.

Τὴν «Διήγησιν περὶ τοῦ νεκροῦ, ὁ ὁποῖος φονεύεται περισσοτέρας φορὰς» διεσκεύασεν ὁ *Anton Pann* εἰς τὸ ποίημα: «*O sezătoare la tară* ἢ *Povestea lui Mos Albu*»⁵⁾ (Μία ἑορτὴ εἰς τὴν ὑπαιθρον ἢ διήγησις τοῦ γέροντος Albu). Ἡ διήγησις αὕτη προέρχεται ἐκ τῆς παρὰ τῇ Χαλιμᾷ «Ἱστορίας τοῦ Καμπούρη»⁶⁾, ἥτις εἶχε μεγίστην διάδοσιν εἰς τὴν φιλολογίαν καὶ τὴν λαογραφίαν τοῦ μέσου αἰῶνος⁷⁾.

Τὴν «Ἱστορία τοῦ Καμπούρη» διεσκεύασεν ἐμμέτρως καὶ ὁ ποιητὴς *Ion Barac* ὑπὸ τὸν τίτλον *Trei ghebosi* (Οἱ τρεῖς καμπούρηδες). Τὸ αὐτὸ δὲ θέμα εὗρισκομεν καὶ εἰς τὴν προφορικὴν παράδοσιν τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ κατὰ τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Οὕτω ὁ *Franz Oberer* (1828-1908), ἑρμηνεὺς καὶ καθηγητὴς τοῦ γυμνασίου *Medias*, ἐδημοσίευσεν τὴν σχετικὴν λαϊκὴν διήγησιν ἐν τῷ *Das Ausland*, ἐξ οὗ ἀνετυπώθη ὑπὸ *Adolf Schullerus*⁸⁾.

Ἐτέραν παραλλαγὴν συνέλεξεν ἡ γνωστὴ ἐν Ρουμανίᾳ λαογράφος Ἑλένη

¹⁾ *Liviu Rebreanu*, *O mie și una de nopți*, opera completă, București, ἄνευ χρονολογίας ἐκδόσεως.

²⁾ *M. Sadoveanu*, *Povești din Halima*, București, ἄνευ χρον. Ἐκδοσις Casei Școalelor.

³⁾ Χαλιμά, μετάφρ. Κ. Τρικογλίδη, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1921, σ. 64-71 καὶ 89-100.

⁴⁾ *P. Ispirescu*, *Povești morale adunate din gură poporului*, București 1886, p. 42. Δι' ἄλλας παραλλαγὰς ἰδὲ *Adolf Schullerus*, ἔ.ἀ. σ. 24, ἀριθ. 155: *Undank ist der Welt Lohn*.

⁵⁾ *Anton Pann*, *Opere Alese II*, ἔκδ. Cugetarea ἐπιμελεία Ν. Mihăescu, București ἄ. χρ. ἐκδόσεως, pp. 66-86.

⁶⁾ Χαλιμά, μετ. Κ. Τρικογλίδη, τομ. Δ', Ἀθῆναι 1922, σ. 161-172, 299-303.

⁷⁾ *Joseph Bédier*, *Les fabliaux, études de littérature populaire et d'histoire littéraire du Moyen-Age*⁶, Paris 1925, pp. 236-250.

⁸⁾ *Adolf Schullerus* ἐν *Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde* Ν. Folge, τόμ. 42,2,3. Heft, 1925, p. 390: 7, *Der getötete Pope*. Τοῦ Ἰδίου, *Verzeichnis der, Rumänischen Märchen* κλ. FFC 78, Helsinki, 1928, p. 75, ἀρ. 1537.

Σεβαστοῦ ¹⁾). Παραλλαγήν δ' ὁμοίαν πρὸς τὴν δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Franz Obert ἐδανείσθη ὁ *P. Dulfu*, ὅστις προσθέσας εἰς αὐτὴν διαλόγους φυσικοὺς καὶ περιγραφὰς ποιητικὰς, τὴν παρενέβαλεν εἰς τὸ IV ἄσμα τοῦ λίαν παρὰ τῷ λαῷ διαδεδομένου ἔργου αὐτοῦ *Păcală* ²⁾). Οὕτω ἡ περιπέτεια τοῦ γελωτοποιοῦ Καμπούρη μετὰ τῶν παραδόξων καὶ ἀστείων ἐπεισοδίων, μετὰ τῆς ἀγρίας ἀλλὰ φυσικῆς ἀπλότητος, ὅπου οἱ ἀνθρώπινοι χαρακτῆρες διαγράφονται τελείως, κατέλαβε τὴν καλυτέραν θέσιν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ρουμανικῆς φιλολογίας.

Ἐτέρα ἀφήγησις ἐκ τῆς Χαλιμάς εἰσελθούσα εἰς τὴν ρουμανικὴν λαογραφίαν εἶναι ἡ διήγησις: «Ὁ Γάϊδαρος, τὸ βόδι καὶ ὁ ζευγάς» ³⁾, τὴν ὁποίαν ὁ βεζύρης ἀφηγεῖται εἰς τὴν κόρην του.

Τὰ βασικὰ ἐπεισόδια ἐκ τῆς ἱστορίας ταύτης ἦτοι ὁ ἄνθρωπος, ὅστις ἐννοεῖ τὴν γλῶσσαν τῶν ζώων, ἡ ἀχαλίνωτος περιέργεια τῆς γυναικὸς καὶ ἡ ἐπέμβασις τοῦ πετεινοῦ, ὁ ὁποῖος λέγει, ὅτι ἔχει πενήντα ὄρνιθες καὶ τὰς ἐξουσιάζει ὅλας, συμβουλεύει δὲ τὸν ἄνδρα νὰ λάβῃ τὸ μαστίγιον καὶ νὰ σωφρονίσῃ τὴν γυναῖκα, ἐπανευρίσκομεν εἰς τινὰς λαϊκὰς ρουμανικὰς εὐτραπέλους διηγήσεις, τὰς ὁποίας ἐδημοσίευσαν οἱ *Ovid Densusianu* ⁴⁾ *C. Rădulescu-Codin* ⁵⁾ κ.ά.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
5. Μπερτόλδος ⁶⁾.

ΑΘΗΝΩΝ

Συγγραφεὺς τοῦ δημώδους τούτου βιβλίου εἶναι ὁ Ἰταλὸς *Giulio Cesare Croce della Lira*, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1550. Ἡ ἐπιτυχία τοῦ ἔργου αὐτοῦ, ἐκτυπωθέντος διὰ πρώτην φορὰν κατὰ τὸ 1592 καὶ ἡ δημοτικότης αὐτοῦ καταδεικνύεται ἐκ τοῦ πλήθους τῶν κατὰ καιροὺς μεταφράσεων τούτου εἰς διαφόρους γλώσσας. Οὕτω κατὰ τὸ 1743 ἐξεδόθη εἰς τὴν πορτογαλικὴν ἐν Λισσαβῶνι, κατὰ τὸ 1745

¹⁾ *Elena Sevastos*, Povești, Iași 1892, Frații Șaraga, pp. 148-151 καὶ *N. Cartoian* ἐν. ἀ. II, p. 313.

²⁾ *Păcală* εἶναι πρόσωπον γελωτοποιοῦ ἀντιστοιχοῦν περίπου πρὸς τὸν Χατζηαβάτην τοῦ παρ' ἡμῶν Καραγκιόζη. Πρβλ. εὐτραπέλον περὶ τούτου διήγησιν ἐν *Dumitru Furtuna*, *Vremuri Înțelepte*, București 1913, p. 64-5.

³⁾ Χαλιμά, ἔ.ἀ. τ. Α', σ. 37-47.

⁴⁾ *Ovid Densusianu*, Din popor, Bibl. pentru toți, ἀρ. 351-2, București, ἀ. χρ. ἐκδ. p. 125.

⁵⁾ *C. Rădulescu-Codin*, Ingerul Românului, Povești și legende din popor, București 1913, p. 106, σημ. 1. Βλ. καὶ *Adolf Schullerus*, Verzeichnis der Rumän. Märchen κλ., ἔ.ἀ. p. 49, ἀριθ. 670: Die Sprache der Tiere.

⁶⁾ Περὶ τούτου ἰδὲ Σπ. Λάμπρου, Ἑστία II', Ἀθήναι 1882, σ. 209-211 καὶ Νέος Ἑλληνομνήμων, 15 (1921), σ. 255-260.

εἰς τὴν ἰσπανικὴν ἐν Μαδρίτῃ, κατὰ τὸ 1750 εἰς τὴν γαλλικὴν ἐν Χάγῃ, ἐξ αὐτῆς δὲ εἰς τὴν γερμανικὴν ἐν Φραγκφούρτῃ καὶ ἐν Λειψία κατὰ τὸ 1751.

Πολὺ δὲ πρὶν ἢ τὸ ἔργον εἰσέλθῃ εἰς τὴν Δύσιν εἶχεν ἤδη εἰσαχθῇ εἰς τὴν νεοελληνικὴν φιλολογίαν, ἐκτυπωθὲν ἐν Ἑνετίᾳ. Εἰς τὸ Βρεταννικὸν Μουσεῖον ὁ *N. Cartojan* εὑρε ἔκδοσιν ἄγνωστον εἰς τὸν *É. Legrand*, προγενεστέραν κατὰ ἡμῖς σχεδὸν αἰῶνα τῆς ἐκδόσεως τῆς ὑπὸ τοῦ τελευταίου ἀναφερομένης. Ἡ ἔκδοσις τοῦ Βρεταννικοῦ Μουσείου φέρει τὸν τίτλον: *Πανουργίαι ὑψηλόταται τοῦ Μπερτόλδου. Εἰς ταῖς ὁποίαις φανερόνεται ἓνας χωριάτης παροῦργος καὶ δξύνους, ὁ ὁποῖος ὕστερα ἀπὸ διάφορα καὶ δυσβάστακτα παθήματα ὁπὸν τοῦ ξυνέβησαν, τέλος πάντων διὰ τὸν πολὺν δξύτατόν του νοῦν γίνεται ἄν[θρωπος] τῆς βασιλικῆς αὐλῆς καὶ βασιλικὸς σύμβουλος. Ὁμοῦ δὲ καὶ ἡ διαθήκη τοῦ αὐτοῦ, ὁπὸν εἰς τὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἔκαμεν, καὶ ἄλλα ῥητὰ ἀποφασιστικὰ κατὰ πολλὰ ὠραιότατα. Ποίημα νέον καὶ πολλὰ χαριέστατον συνθεμένον ἰταλικῶς ἀπὸ τὸν Ἰούλιον Καίσαρα δαλλὰ Κρότζε. Καὶ τώρα νέα μεταγλωττισμένον εἰς τὴν τῶν Ἑλλήνων ἀπλὴν γλῶσσαν, εἰς χάριν τῶν πάντων, *Con licenza de Superiori et Privilegio*, Ἑνετίησιν 1646 εἰς τὸν Ἰωάννου Ἀντώνιον Ἰουλλιανόν ¹⁾.*

Νεωτέρα μετάφρασις τοῦ ἔργου ἐδημοσιεύθη ἐκ τῆς βιβλιοθήκης Ἑκλεκτῶν ἔργων ἐν Ἀθήναις ὑπὸ τὸν τίτλον: *Ἰουλίου Κ. Κρότζε, Οἱ ἐξυπνότερες πονηρίαι τοῦ Μπερτόλδου. Μετάφρασις ἐκ τοῦ ἰταλικοῦ Κώστα Καιροφύλλα. Ἐκδοτικὸς οἶκος Γ. Βασιλείου, 1923* ».

Τὸ ἔργον ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν: τὸ πρῶτον περιλαμβάνει « *Μπερτόλδου ἔργα καὶ ἡμέραι* », τὸ δεύτερον « *Τοῦ Μπερτολδίνου τὰ καμώματα* ».

Ἀντίτυπον ἐκ τῶν ἐκδόσεων τῆς Ἑνετίας ἐκομίσθη καὶ εἰς τὴν Ρουμανίαν, ὅπου μετεφράσθη κατὰ τὸ δεύτερον ἡμῖς τοῦ ΙΗ' αἰῶνος. Τῆς ρουμανικῆς μεταφράσεως τὸ αὐτόγραφον δὲν ἀνεκαλύφθη εἰσέτι, τὰ δὲ γνωστὰ ἀντίγραφα ²⁾ δὲν ἀναφέρουσι τὸ ὄνομα τοῦ μεταφραστοῦ, ὅστις παραμένει ἀφανής.

Ἐκδοσις τούτου μὲ συντετηγμένον ὅμως τὸ κείμενον ἐκυκλοφορήθη εἰς Τρανσυλβανίαν, ἐκτυπωθεῖσα ἐν Sibiu κατὰ τὸ 1799 ἐν τῇ τυπογραφίᾳ τοῦ Πέτρου Μπάρτ ³⁾.

Ἡ παραλλαγή αὕτη γενομένη ἐκ γερμανικῆς μεταφράσεως τοῦ ἰταλικοῦ

¹⁾ *N. Cartojan*, *Cărțile populare*, ἔ.ἀ. II, p. 382. Τὰς μεταγενεστέρας ἐκδόσεις ἰδὲ ἐν Βιβλιογραφίαις *É. Legrand*, *Δ. Γκίνη*—*Βαλ. Μέξα*.

²⁾ *I. Bogdan*, *O traducere moldovenească a Vieții lui Bertoldo din veacul al XVIII-lea*, *Convorbiri Literare* XXVI, Bucur. 1881, p. 315. Πρβλ. τὸ ὑπ' ἀριθ. 2189 χειρόγρ. τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδ. καὶ τὸ ὑπ' ἀρ. 275 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Ἰασιφ Πανεπιστημίου.

³⁾ *I. Bianu* - *N. Hodos*, *Bibl. Rom. Veche*, II, pp. 410 - 411, ἀρ. 618.

ἔργου¹⁾ ἐδημοσιεύθη ἐκ νέου ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τὸ 1836, κατὰ δὲ τὸ 1875 ὁ ἐν Γαλαζίῳ ἐκδοτικὸς οἶκος Nebunelli ἐδημοσίευσεν νέαν μετάφρασιν τοῦ «Μπερτόλδου» ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ.

Ἰκανὰ στοιχεῖα τοῦ «Μπερτόλδου» εὐρίσκονται ἐν τῇ ρουμανικῇ λαογραφίᾳ, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Μπερτόλδου» πολλὰ ἤντλησεν ἐκ τοῦ λαογραφικοῦ θησαυροῦ τῆς πατρίδος αὐτοῦ Ἰταλίας, δυνατόν ταῦτα νὰ προϋπῆρχον καὶ εἰς τὴν ρουμανικὴν λαογραφίαν.

Αἱ «Ἐρωταποκρίσεις» τοῦ «Μπερτόλδου», ἀποτελοῦσαι κεφάλαιον ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων καὶ τερπνοτέρων τοῦ ἔργου, ἀπαντῶσι παρὰ τῷ λαῷ εἰς εὐτραπέλους διηγήσεις²⁾, καθὼς καὶ ἐν τῇ λογοτεχνίᾳ τῶν Ρουμάνων³⁾.

Ἡ δὲ διήγησις «περὶ τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸν σάκκον», ἧς ὅμως ἡ ὕπαρξις εἶναι προγενεστέρα τῆς συγγραφῆς τοῦ «Μπερτόλδου», ἐπανευρίσκεται εἰς τὸ τελευταῖον ἄσμα τοῦ ὑπὸ τοῦ *P. Dulfu* συγγραφέντος σατιρικοῦ ἔργου *Păcală*.

6. Ἐρωτόκριτος.

Ὁ «Ἐρωτόκριτος» ὑπῆρξε ποσφύλλεστον ἀνάγνωσμα τοῦ λαοῦ ἐν Ρουμανίᾳ⁴⁾, ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι κατὰ τὸν ΙΗ' καὶ ΙΘ' αἰῶνα. Τοῦτο δύναται νὰ συναχθῇ ἐκ τοῦ πλῆθους τῶν σωζομένων χειρογράφων τῶν περιεχόντων μεταφράσεις ἢ διασκευὰς τοῦ Κρητικοῦ ἀριστουργήματος εἰς τὴν ρουμανικὴν⁵⁾.

Κατ' ἀρχὰς ἑλληνικαὶ τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» ἐκδόσεις εἰσήχθησαν εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν Φαναριωτῶν, εἶτα καὶ εἰς τὰς τῶν ἑλληνομαθῶν Μολδοβλάχων, δὲν ἐβράδυνε δὲ τὸ Κρητικὸν ἔπος νὰ μεταφρασθῇ εἰς τὴν ρουμανικὴν.

Μεταφράσεις τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» γνωσταὶ εἶναι δύο: ἡ πρώτη, γενομένη εἰς πεζὸν λόγον μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1770-1780, ὀφείλεται εἰς τὸν Ἑλληνα Χριστόδωρον Ἰω. Τραπεζοῦντιον⁶⁾. ἡ δευτέρα εἶναι ἔμμετρος, ἀλλ' ἀποτελεῖ διασκευήν,

¹⁾ *N. Iorga*, Livres populaires dans le Sud - Est de l'Europe et surtout sur les Roumains, ἔ.ἀ. pp. 35 - 37.

²⁾ *N. Cartoian*, Cărțile populare II, p. 377 - 8. Πρβλ. καὶ *Lazăr Săineanu*, Basmele Române κλ., București 1895, pp. 925 - 929.

³⁾ *Anton Pann*, Povestea vorbii ἐν *M. Gaster*, Clasicii Români Comentăți, Craiova, ἄ. χρ. ἐκδ. p. 198. Πρβλ. καὶ τὸ παραμῦθιον τοῦ *Ispirescu*, Fata saracului cea isteafă ('Ἡ δεξιωτέρα κόρη τοῦ πτωχοῦ).

⁴⁾ *Δ. Β. Οἰκονομίδου*, Ὁ Ἐρωτόκριτος εἰς τὴν Ρουμανίαν, Ἑλλην. Δημιουργία, ἔτ. Α', τόμ. Β'. τ. 19, Ἀθῆναι 1948, σ. 392-7.

⁵⁾ *V. Grecu*, Erotocritul lui Cornaro în lit. Rom. Dacoromania, Cluj 1920, p. 9 κέ.

⁶⁾ *N. Cartoian*, Poema cretană Erot. și izvorul ei necunoscut, București 1935, p. 85 (3). Τοῦ Ἰδίου, Cărț. popul. II. p. 353.

ἐγένετο δ' ὑπὸ τοῦ *V. Vârnav*, ὅστις ἀνέμειξε καὶ στοιχεῖα ἐκ τῆς «Ἐρωφίλης».

Πλὴν τούτων ἔχομεν τὴν ἑμμετρον μετάφρασιν τοῦ ποιητοῦ *Ant. Pann* (Σιμπίου 1837, 5 τόμ.), ἣτις ὅμως ἐγένετο ἐκ τῆς ἑλληνικῆς διασκευῆς τοῦ «Ἐρωτοκρίτου», τῆς συντεθείσης ἐπὶ βλαχικοῦ ἐδάφους ὑπὸ τοῦ *Διονυσίου Φωτεινοῦ* καὶ ἐν Βιέννῃ ἐκδοθείσης κατὰ τὸ 1818¹⁾.

Τὴν ἐξαίρετον δ' ἐπὶ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν λογοτεχνίαν τῶν Ρουμάνων ἐπίδρασαν τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» μαρτυρεῖ καὶ ἴδιον ρουμανικὸν δημῶδες βιβλίον, φέρον τὸν τίτλον «*Filerot si Antusa*» (Φίλερως καὶ Ἀνθοῦσα), τὸ ὁποῖον ἐγράφη εἰς πεζὸν καὶ ἑμμετρον λόγον καὶ ἐξεδόθη ἐν Βραΐλα τῷ 1857²⁾.

ᾠσματὰ τινα ἐκ τῆς μεταφράσεως τοῦ *Anton Pann* διεδόθησαν ὑπὸ τῶν λαϊκῶν ὀργανοπαικτῶν τῆς Ρουμανίας (*lăutari*) καὶ μέχρι τῶν χωρίων τῆς περιφέρειας *Vâlcea*, ἐκεῖθεν δὲ συνελέγησαν ὑπὸ τοῦ Γ. Θεοδωρέσκου³⁾.

Καὶ ἀξιόλογοι ποιηταί, ὡς οἱ *Văcărești*, πολλὰ τῶν θεμάτων τῆς ποιήσεως αὐτῶν ἠντλησαν ἐκ τῶν λυρικῶν ᾠσμάτων τῆς ἀνωτέρω μνημονευθείσης διασκευῆς τοῦ Διον. Φωτεινοῦ⁴⁾ καὶ πολλαχῶς ἐπλούτισαν τὴν γλῶσσαν αὐτῶν ἐκ τῶν ἐκφραστικῶν τρόπων καὶ εἰκόνων τοῦ Κρητικοῦ ἑποῦς.

Ἐπίσης ὁ μεγαλύτερος λυρικός τῆς Ρουμανίας ποιητὴς Μιχ. Ἐμινέσκου ἐνετύφα εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ «Ἐρωτοκρίτου»⁵⁾, ὃ δὲ ἐξ Ἑλληνίδος μητρὸς ἔθνικὸς ποιητὴς τῶν Ρουμάνων *Βασίλειος Ἀλεξάνδρου* ποιεῖται εὖφημον περὶ αὐτοῦ μνεῖαν ἐν *Boieri si Ciocoi*, Προᾶξις Β' σκηνῇ 8^η.

Ὅθεν ὁ Ἐρωτοκρίτος κατέχει σπουδαίαν θέσιν καὶ εἰς τὴν ρουμανικὴν φιλολογίαν, ἥ δὲ τύχη ἐπεφύλασεν εἰς Ρουμάνον ἐρευνητὴν, τὸν *N. Cartoian*, τὴν ἀνέυρεσιν τοῦ προτύπου, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Βιτσέντζον Κορνάρου διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀθανάτου αὐτοῦ ἔπους⁶⁾.

7. Ἱμπερίος καὶ Μαργαρώνα.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 1817 χειρόγραφον τῆς Βιβλ. τῆς ρουμ. Ἀκαδ. ⁷⁾ εὐρίσκεται μετὰ τινων ἄλλων θρησκευτικῶν κειμένων καὶ ἡ *Istoria lui Imberie fecior împă-*

¹⁾ *N. Γ. Πολίτου*, Ὁ Ἐρωτοκρίτος, Λαογραφία Α' (1909), σ. 20.

²⁾ *N. Cartoian*, Căr. popul. II, pp. 350-363.

³⁾ *N. Cartoian*, Revista Filologica I, Cernăuți 1927, p. 124.

⁴⁾ *A. Camariano*, Influența poeziei lirice κλ. București 1935, pp. 24-30.

⁵⁾ Ὁ *M. Gaster* εὐρὼν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ *Eminescu* χειρόγραφον τοῦ «Ἐρωτοκρίτου» ἐδημοσίευσεν ἐξ αὐτοῦ ἀπόσπασμα ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ *Chrestomație Română*, II, p. 178 κέ. Πρβλ. καὶ *D. Murărasu*, *Eminescu*, Lit. pop. ἐν *Clas. Rom. Com.* p. 32.

⁶⁾ *N. Cartoian*, *Poema cretană Erotocrit* κτλ. 1935.

⁷⁾ *N. Cartoian*, *Cărțile populare* II, p. 333.

ratului Proventiei, f. 132-144 (Ίστορία τοῦ Ἱμπερίου, υἱοῦ τοῦ βασιλέως τῆς Προβηγκίας).

Τὸ ρουμανικὸν τοῦτο κείμενον τελειώνει διὰ τῆς σημειώσεως:

«*Aceasta este scoasa românește de pe elinica care si eu am scris-o de la cel ce au scos ačasta. Nic<olae> Log<ofătul>* 1789, Septembrie 15 (Τὸ βιβλίον τοῦτο μεταφρασθὲν ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἀντέγραψα ἐγὼ ὁ Νικόλαος Λογοθέτης).

Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς οὔτε τὸν χρόνον οὔτε τὸν τόπον εἰς τὸν ὁποῖον ἐγένετο ἡ μετάφρασις. Ἡ ἀνωτέρω χρονολογία ἀφορᾷ εἰς ἓν τῶν πολλῶν ἀντιγράφων ταύτης. Ἐκ τῆς γλώσσης τοῦ κειμένου ὁμως συμπεραίνομεν, ὅτι αὕτη συνετέλεσθη ἐν Μουντενιά τῆς Βλαχίας, ὃ δὲ μεταφραστὴς μεταφράζει πιστῶς, συντέμνων τὸ ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ ἔργου.

Ὁ Ἱμπεριος καὶ ἡ Μαργαῶνα ἐξεδόθη πολλάκις ἑλληνιστί. Ἡ παλαιότερα ἔκδοσις ἐγένετο ἐν Ἑνετίᾳ κατὰ τὸ 1553 ¹⁾, ἐκκυκλοφορήθη δὲ καὶ εἰς χειρόγραφα, εὗρισκόμενα νῦν εἰς τὰς διαφόρους βιβλιοθήκας τῆς Εὐρώπης ²⁾.

Δ'. Η ΕΚ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΣΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΔΗΜΩΔΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΕΠΙ ΤΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ ΒΙΟΝ ΤΟΥ ΡΟΥΜΑΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων καθίσταται δῆλον, ὅτι διὰ τῆς διαδόσεως, μεταφράσεως καὶ διασκευῆς τῶν δημωδῶν ἑλληνικῶν βιβλίων εἰς τὴν Μολδοβλαχίαν ἢ ἕως τότε πτωχικὴ φιλολογία τῶν Ρουμάνων ἐπλουτίσθη καὶ συνάμα ηὐρύνθη ὁ πνευματικὸς αὐτῶν ὀρίζων, τὸν ὁποῖον, ὡς εἴπομεν ἐν ἀρχῇ, συνεσκοτίζεν ἢ ἐκ τοῦ σλαβικοῦ ζόφου ἐπίδρασις.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς σλαβικῆς ἐπιρροῆς οἱ Ρουμάνοι, τρεφόμενοι μὲ τὰ ψυχία τῆς πτωχῆς πνευματικῆς τραπέξης τῶν Σλάβων, δὲν εἶχον γνωρίσει εἰμὴ κατώτερα ἔργα τῆς βυζαντινῆς γραμματείας, ὡς τὴν «Χρονογραφίαν» τοῦ Μαλάλα καὶ τοῦ Μανασσῆ, νομοκάνοντας καὶ ἄλλα κείμενα, εἰς τὰ ὁποῖα ἀνευρίσκονται αἱ ἀρχαὶ πολλῶν τῶν παρὰ σλαβικοῖς λαοῖς δεισιδαιμονιῶν, ὡς περὶ βρικολάκων κλ., διότι ταῦτα μόνον ἦσαν προσιτὰ εἰς τὴν περιορισμένην καὶ ἀνανάπτυκτον σλαβικὴν διάνοιαν.

Ἀντιθέτως ἱστορικοὶ ἀξιόλογοι, ὡς ὁ Κωνσταντῖνος Πορφυρογέννητος, Λέων ὁ Διάκονος κ.ἄ., καίπερ γράψαντες περὶ Σλάβων καὶ ἀποτελοῦντες τὴν μοναδικὴν

¹⁾ N. A. Bees, Der französich mittelgriechische Ritterroman «Imberios und Margarona», Berlin 1924, p. 35.

²⁾ Νεωτέραν περὶ τούτου βιβλιογραφίαν ἰδὲ ἐν N. Cartoian, ἔ.ἄ. p. 342-343.

πηγὴν διὰ τὴν γνῶσιν τῆς ἱστορίας αὐτῶν, δὲν ἔτυχον τῆς προσοχῆς καὶ μεταφράσεως ὑπ' αὐτῶν. Καὶ ἡ ρουμανικὴ γλῶσσα καὶ φιλολογία τελοῦσα ὑπὸ τὴν σλαβικὴν ἐπιρροὴν ἐδείκνυνεν στασιμότητα θανάσιμον καὶ δὴ διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ κατακλυσθῇ ὑπὸ τῶν σλαβικῶν στοιχείων ἢ καὶ νὰ ἀφομοιωθῇ πρὸς αὐτά.

Ἀντιθέτως διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως ἡ ἐθνικὴ τῶν Ρουμάνων γλῶσσα ἀνεπτύχθη εἰς τρόπον, ὥστε νὰ καταστῇ ὄργανον κατάλληλον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἰδίας ἐθνικῆς φιλολογίας, δυναμένης νὰ διαφυλάξῃ, ὡς ἐν κιβωτῷ, ἀναλλοίωτον τὴν παρακαταθήκην τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν κληρονομίας. Διὰ τῆς ἑλληνικῆς παιδείας καὶ τῶν ἑλληνικῶν δημοδῶν βιβλίων αἱ νέαι γενεαὶ τῶν Ρουμάνων ἤλθον εἰς ἐπικοινωνίαν πρὸς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα, ἀλλὰ δὲν ὑπεδουλώθησαν εἰς αὐτό· τοῦναντίον δι' αὐτοῦ ἔλαβον ἐπίγνωσιν τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν αὐτοτελείας καὶ εὗρον τὴν δύναμιν, ὅπως δημιουργήσωσιν ἴδιον πνευματικὸν βίον.

Τὸ πρῶτον ἐπὶ τῶν Φαναριωτῶν οἱ Ρουμάνοι λόγιοι, κατανοήσαντες τὴν ἀνάγκην τῆς καθάρσεως καὶ ὁρθοτομήσεως τῆς γλώσσης αὐτῶν, συνέταξαν Γραμματικὴν ἐπὶ τῇ βάσει ἑλληνικῶν προτύπων. Οὕτω ὁ *Jenachita Văcărescu*, πρῶτος αὐτὸς συνθέσας Γραμματικὴν τῆς ρουμανικῆς γλώσσης τῷ 1787, εἶχεν ὡς πρότυπον τὴν ἑλληνικὴν Γραμματικὴν Ἀντωνίου τοῦ Κατηφόρη¹⁾, ἣτις δημοσιεύθησα τὸ πρῶτον ἐν Ἑννεΐᾳ τῷ 1734 ἢ τοῦ ἐν μεγίστῃ χρήσει κατὰ τὰ δευτέρου ἡμιστοῦ 18' αἰῶνος εἰς τὰ ἀπανταχοῦ ἑλληνικὰ σχολεῖα.

Καὶ ἡ γενικὴ δὲ μόρφωσις, ἣν οἱ πλείστοι Ρουμάνοι ἐλάμβανον ἐκπαιδευόμενοι εἰς τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, συνετέλει, ὥστε καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν γλῶσσαν νὰ γράφωσι καλύτερον.

Εἰδικῶς ἡ δημώδης ἑλληνικὴ φιλολογία, διὰ τῆς ποικιλίας τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὰς φιλολογίας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς μεσαιωνικῆς Δύσεως, ἔθρεψε τὴν φιλαναγνωσίαν τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ καὶ ἐπέδρασε πολλαχῶς ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον αὐτοῦ.

Ἡ ἐπίδρασις αὕτη εἶναι ἐμφανὲς ἰδίᾳ εἰς τὰς παραδόσεις τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ, ὡς καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐκδηλώσεις τοῦ πνευματικοῦ αὐτοῦ βίου ἥτοι τὰ ἔξσηματα, τὰς εὐτραπέλους διηγήσεις, τοὺς μύθους κλ. Ἡ λαϊκὴ ρουμανικὴ ψυχὴ δεχθεῖσα ἐπὶ μακρὸν τὴν ἐπίδρασιν τῆς δημώδους ἑλληνικῆς παραδόσεως διετήρησεν αὐτὴν ἄλλοτε μὲν ἀκραιφνῇ, ἄλλοτε δὲ παρηλλαγμένην.

Οὕτω πλεῖστα ἐκ τῶν προϋόντων τῆς δημώδους καὶ λογίας φιλολογίας τῶν Ρουμάνων ἔχουσι τὰ ἀντίστοιχα καὶ πολλάκις καὶ τὰ πρότυπα αὐτῶν εἰς συγγενεῖς

¹⁾ *N. Camariano*, *Modelele Grammaticii lui Văcărescu*, ἀνάτυπον ἐκ τῶν *Studii Italiene*, III, București 1936, pp. 185·191.

ποιητικὰς συνθέσεις καὶ μυθοπλαστίας τῆς ἑλληνικῆς Μούσης. Καὶ ἀκριβῶς εἰς τοῦτο εὐρίσκει ὁ ἐπιστήμων εὐχάριστον καὶ γόνιμον ἐνασχόλησιν, εἰς τὸ νὰ δείξῃ δηλονότι τὴν σχέσιν αὐτῶν καὶ ν' ἀποκαλύψῃ τὴν γένεσιν τῶν πνευματικῶν δημιουργημάτων ἐνὸς νέου λαοῦ, πλεῖστα παραλαβόντος καὶ ἀφομοιώσαντος ἐκ τῆς πνευματικῆς παραγωγῆς τῶν Ἑλλήνων, μεθ' ὧν συνέζησε καὶ συνειργάσθη ἐπὶ αἰῶνας.

Πλὴν τούτου ἡ ἐπίδρασις τοῦ δημῶδους ἑλληνικοῦ βιβλίου εἶναι αἰσθητὴ καὶ ἐπὶ τῆς λαϊκῆς τέχνης καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωγραφικῆς τῆς Ρουμανίας.

Οἱ λαϊκοὶ ζωγράφοι τὴν ἔμπνευσιν αὐτῶν λαμβάνουσι πολλάκις ἀπὸ ἀποκρυφα κείμενα, ἀποκαλυπτικὰ ὁράματα, δημῶδεις παραδόσεις καὶ μυθιστορίας, διαδοθείσας διὰ τῶν λαϊκῶν τούτων κειμένων.

Ὁ ἐρμηνευτὴς τῆς παλαιᾶς αὐτῆς ζωγραφικῆς, ὅσῃν καὶ ἂν διαθέτῃ τεχνικὴν μόρφωσιν, θὰ εἶναι ἀδύνατον νὰ κατανοήσῃ πλήρως τὸ βαθύτερον νόημα καὶ τὴν τεχνικὴν τοῦ καλλιτέχνου, ἐὰν ἀγνοῇ τὴν πηγὴν τῆς ἐμπνεύσεως αὐτοῦ.

Παραλλήλως πρὸς τὸ περιεχόμενον, ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ ἡ γλωσσικὴ πλευρὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν δημῶδων ἑλληνικῶν κειμένων.

Ὁ γλωσσικὸς αὐτῶν πλοῦτος, ὁ ὁποῖος ἐπῆλθε νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν ρουμανικὴν προσκάλεσε τὴν ἐντατικὴν ἐπὶ δύο καὶ πλέον αἰῶνας καλλιέργειαν ταύτης. Οὕτω καλλιεργηθεῖσα ἡ ρουμανικὴ γλῶσσα παρεδόθη κατὰ τὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ἐτοιμὴ εἰς τὸν σημαντικώτερον ποταμὸν τοῦ ρουμανικοῦ ἔθνους, τὸν Μιχαήλ Ἐμινέσκου (1848-1889), ὁ ὁποῖος τὴν ἀνέγαγεν εἰς περιωπὴν πλουσίας λογοτεχνικῆς γλώσσης, ἀντλῶν ἐκ τῶν δημῶδων κειμένων τὴν γλῶσσαν τῆς ποιήσεως αὐτοῦ.

Καὶ ἤδη τίθεται τὸ ἐρώτημα: Ἡ γλῶσσα τῶν μεταφράσεων εἶναι αὐτὴ αὕτη ἢ ὑπὸ τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ ὁμιλουμένη; Περίπου, δυνάμεθα μετὰ βεβαιότητος ν' ἀπαντήσωμεν. Ἀδιαμόρφωτος, ἀσχημάτιστος καὶ ἀκαλλιέργητος κατὰ τὴν περίωδον τῆς σλαβικῆς ἐπιρροῆς παρουσίαζε τραχύτητα, αἵτινες σὺν τῷ χρόνῳ ἡμβλύνθησαν διὰ τῆς ἑλληνικῆς ἐπιδράσεως. Καθ' ὅλην ὅμως τὴν ἑλληνοκρατίαν, ἥτοι μέχρι τοῦ 1821, ἦτο φυσικὸν ἑλληνικαὶ καὶ τουρκικαὶ λέξεις νὰ εἰσαχθῶσιν εἰς τὴν ρουμανικὴν. Καὶ εἰς τοὺς ἐντοπίους χρονογράφους τῆς περιόδου ταύτης καὶ εἰς τοὺς πρῶτους μετὰ τὸ ἔτος 1821 Ρουμάνους συγγραφεῖς ἀπαντῶσι πλεῖστα ἀνατολικά γλωσσικὰ στοιχεῖα. Ἄλλ' οἱ μεταφρασταὶ τῶν δημῶδων βιβλίων, διὰ νὰ εἶναι προσιτὰ τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ κατανοητὰ παρὰ τῷ λαῷ, ἐφρόντιζον, ἵνα ἐπιτύχωσι σαφεστέραν καὶ διαυγεστέραν διατύπωσιν, ἀποφεύγοντες τὰ ξένα γλωσσικὰ στοιχεῖα καὶ τὰς μακροσκελεῖς προτάσεις καὶ περιόδους. Πολλάκις ὁ μεταφραστὴς συναντῶν ἐμπόδια ἀνυπερβλήτα προετίμα ν' ἀφήνῃ λέξεις καὶ φράσεις ὡς ἔχουσι, ὡς π.χ. ἐν τῷ Πωρικολόγῳ, ἀλλὰ βραδύτερον ἄλλοι μεταφρασταὶ ἀποβάλλουσιν αὐτὰς ἀντικαθι-

στῶντες διὰ γνησίων ρουμανικῶν. Εἰς πολλὰς περιπτώσεις, ὅταν ὁ μεταφραστὴς εἶναι ἀδέξιος, ἄλλος δεξιώτερος ἐπιλαμβάνεται νέας μεταφράσεως ἢ διασκευῆς τοῦ ἔργου, οὕτω δὲ συμβαίνει ὥστε πολλῶν δημοδῶν βιβλίων νὰ ὑπάρχωσι δύο ἢ περισσότεραι μεταφράσεις.

Οὕτω ἡ φιλολογικὴ γλῶσσα τοῦ ΙΗ' αἰῶνος εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν δημοδῶν κειμένων, εἰς τὰ ὅποια ὁ Ἑμινέσκου ἀνευρίσκει τὴν γλωσσικὴν ζύμην τῆς ποιήσεως αὐτοῦ. Ἡ ἀγάπη τούτου πρὸς τὰ δημῶδη βιβλία καταδεικνύεται ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ὁ *M. Gaster* ἀνεῦρεν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ μεγαλύτερου ποιητοῦ τῶν Ρουμάνων πλεῖστα χειρόγραφα δημοδῶν βιβλίων, ὡς π.χ. τὰ Αἰθιοπικὰ τοῦ Ἡλιοδώρου, τὸν Ἑρωτόκριτον, τὰ Θαύματα τῆς Παναγίας, τὸν Βαρλαάμ καὶ Ἰωάσαφ κ.ἄ.¹⁾

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ἡ χάρις καὶ μουσικότης τῶν στίχων τοῦ ποιητοῦ τούτου ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὰ δημῶδη κείμενα, ἐξ ὧν ὁ ποιητὴς ἔλαβε λέξεις καὶ ἀρχαϊκὰς γλωσσικὰς μορφάς, ζώσας καὶ σήμερον παρὰ τῷ ρουμανικῷ λαῷ. Εἶπον δὲ περὶ τοῦ Ἑμινέσκου, ὡς τοῦ ἀντιπροσωπευτικωτέρου τῶν Ρουμάνων ποιητῶν, χωρὶς καθόλου νὰ ὑποτιμῶ τὴν ὀξίαν καὶ σημασίαν τῶν προδρομῶν καὶ πρωτεργατῶν τῆς ρουμανικῆς λογοτεχνίας τῶν ποιητῶν *Anton Pann*²⁾ καὶ τῶν ἀδελφῶν *Văcărești*, οἵτινες ὑπέστησαν ἐπίσης τὴν ἐπίδρασιν τοῦ δημοδους ἑλληνικοῦ βιβλίου.

Περατῶν τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐπιδράσεως τοῦ δημοδους ἑλληνικοῦ βιβλίου ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ, παραθέτω τοὺς λόγους δύο ἐκ τῶν ἐπιφανεστέρων ἐρευνητῶν τῆς ρουμανικῆς φιλολογίας, τῶν ἀειμνήστων καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Βουκουρεστίου *Δημοσθένους Ρούσσου* καὶ *Νικολάου Cartoian*.

Ὁ πρῶτος γράφων τῷ 1912 διὰ τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἔλεγε: «Δὲν γνωρίζω ἐὰν ὑπάρχωσιν ἀκόμη ἄνθρωποι μεταξὺ τῶν Ρουμάνων, οἱ ὅποιοι νὰ πιστεύωσιν, ὅτι ἀποτελεῖ ἀντεθνικὴν προᾶξιν ἡ κατάδειξις τῶν ξένων ἐπιδράσεων ἐπὶ τῆς ρουμανικῆς φιλολογίας καὶ τῶν δανείων αὐτῆς, οὔτε ὅτι παρόμοιαι συζητήσεις πρέπει νὰ παραμερίζωνται. Προξενεῖ εἰς ἐμὲ εὐχαρίστησιν νὰ πιστεύω, ὅτι ὁ τρόπος οὗτος τῆς σκέψεως ἀνήκει πλέον εἰς τὸ παρελθόν. Ἡ ἐπιστήμη ἐπιδιώκει τὴν ἐξεύρεσιν τῆς ἀληθείας καὶ μόνον αὐτῆς. Οἱ ἐρευνηταί, οἱ ὅποιοι εὐρίσκουσι π.χ. εἰς τὸν ἑβραϊκὸν πολιτισμὸν βαβυλωνιακὰς ἐπιδράσεις, οἱ ὅποιοι ἀποδεικνύουσιν, ὅτι ἡ ρωμαϊκὴ λογοτεχνία εἶναι σχεδὸν ἀντίγραφον τῆς ἑλληνικῆς, κάμνουσιν

¹⁾ *N. Cartoian*, *Cărt. pop.* II, 389.

²⁾ Ὁλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ *Pann*, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ἀποτελεῖ ποιητικὴν διασκευὴν τοῦ ἑλληνικοῦ λαογραφικοῦ ὕλικου, τὸ ὅποιον ἤντλησεν ἀπὸ τὰ δημῶδη βιβλία τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ, ἐξελληνίσας καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ εἰς *Πετροβίτην*.

ἐπιστήμην, παρακολουθοῦσι δ' ἀντικειμενικῶς τὴν ἀνέλιξιν τῆς ἱστορίας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος»¹⁾). Βραδύτερον ὁ *N. Cartoian*, ἀναγνωρίζων τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τῶν συμπατριωτῶν αὐτοῦ, λέγει: «Σχεδὸν πᾶν ὅ,τι ἐδημιούργησεν ὁ βυζαντινὸς καὶ μεταβυζαντινὸς ἑλληνισμὸς εἰσέδυσσε διὰ τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὴν χώραν μας. Αἱ πλήρεις χάριτος θρησκευτικαὶ παραδόσεις τῶν χρονογράφων, τὰ δημῶδη μυθιστορήματα καὶ ἡ δημῶδης ἑλληνικὴ φιλολογία ἐν γένει διήνοιξαν παρ' ἡμῖν τὰς πλουσιωτάτας πηγὰς τοῦ συναισθήματος καὶ τῆς φαντασίας καὶ προητοίμασαν τὴν ρουμανικὴν ψυχὴν, διὰ νὰ δεχθῇ τὸν γαλλικὸν ρωμαντισμόν»²⁾).

Αὕτῃ εἶναι μία τῶν ὑπηρεσιῶν, τὰς ὁποίας προσέφερε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα εἰς τὴν Ρουμανίαν. Καὶ δουλεύων ὑπὸ τὸν ἀγριώτερον τῶν δυναστῶν κατ' αὐτοὺς τοὺς χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ὁ Ἑλληνισμὸς ἐξεπαιδαγώνει καὶ ἐξεπολίτιζε τοὺς λαοὺς τῆς Βαλκανικῆς καὶ οὐχὶ ὀλιγώτερον τῶν ἄλλων τὸν ρουμανικὸν λαόν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.	
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	3	
Α'. Ἐνδείξεις περὶ τῆς διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν δημοδῶν βιβλίων ἐν Ρουμανίᾳ καὶ ἔρευναι περὶ αὐτῶν	»	11
Β'. Κέντρα ἐξ ὧν ἐξεπορεύθησαν τὰ εἰς Ρουμανίαν διαδοθέντα ἑλληνικὰ βιβλία.	»	15
Γ'. Ἐκδόσεις. Μεταφράσεις. Διασκευαί.	»	18
α') Διδακτικὰ βιβλία.	»	18
β') Ἱστορικαὶ βυζαντιναὶ παραδόσεις.	»	36
γ') Δημῶδη μυθιστορήματα.	»	40
Δ'. Ἡ ἐκ τῆς διαδόσεως τῶν ἑλληνικῶν δημοδῶν βιβλίων ἐπίδρασις ἐπὶ τὸν πνευματικὸν βίον τοῦ ρουμανικοῦ λαοῦ.	»	52

¹⁾ *D. Russo*, *Studii Istorice greco-române*, II, p. 540.

²⁾ *N. Cartoian*, *ἔ. ἀ.* p. 384.